THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

TOONNEEL
des
MENSCHELIKKEN
LEVENS
door
I.V.Vondelen
t'Amsterdam,
by Willem Lamsvelt
Boeckverkooper aande
Niewekerck Anno 1698

TOONEEL

Des

MENSCHELYKEN LEVENS.

Of de

VERNIEUWDE

GULDEN WINKEL;

Waar in

Door Poëtiſche, Hiſtoriſche, Morale, en Schriftuurlijke leeringen, den menſche vertoont werd, hoedanig hy zijn leven, handel, en wandel, zediglijk, eerbaarlijk en vermakelyk zal overbrengen.

Door J. v. VONDELEN.

Alles in aangename Maat-Dichten, met Verklaringen in proſe geſteld, en met Konſt-platen, en Beeldeniſſen verçiert.

t'AMSTERDAM,

By JAN GRAAL, agter de Nieuwe Kerk. 1718.

SONNET.

Aan de Konſt-beminnende Liefhebbers.

lef hebbers komt vry aan, hier ſtaat voor ieder open
Dees *Gulden winkel* kom: komt en beziet vry, of
Veel liever koopt my uit: ik heb hier nieuwe ſtof
Tot voedſel van uw geeſt, en wilt niet elders loopen.

Wild dan voor kleyne prijs een *Gulden Winkel* koopen
Van alderhande waar, of eenen ſchoonen Hof
Van alderley gebloemt, waar uit gy moogt, met lof,
U vlegten eenen krans, plukt bloemkens hier met hoopen.

Of zoo 't u niet en luſt, word Byekens, zoekt met vlijt
Uit dit geſchildert dal zoet honig-zeem konfijt;
Hymettus ſtaat hier ſchoon gebloeyt als eenen ruyker.

Hier is de *Deugd* en *Schat*, indien gy zijt beluſt,
Leergierige komt hier, uw gragen honger bluſt.
De Deugd bereykt de kroon, zy eyndigt al in zuyker.

Deugd bereykt de kroon.

De

RBR
V946T

DRUKKER

Wenscht alle Kunst-lievende Nederlanders eeuwigh Heyl en welvaren.

GVnstige Liefhebbers van Deugd, *en Wijsheyd, wy openen u hier de Gordijnen van het* Tooneel des Weerelds, *daar op, met een ongemeene konst en byzondere aardigheid werd vertoont, hoe den Mensch, om tot een gelukzalig eind, en onsterflikken naam te komen, zijn handel, en wandel moet aanstellen, en gehouden is het spoor der doorluchtigste verstanden, waar in het meeste heil gelegen is, na te volgen. Want de Zon, zijnde het glansrykste schepzel aan het uitspanzel des Hemels, kan van geen blinden gezien worden, daar de Deugd, van een meerder gloor en en heerlijkheyd, voor de zodanige niet verborgen is. Derhalven heeft een van d'Oude zeer wel gezegt; Als gy de Deugd hebt, dan hebt gy't al; maar als gy d'Ondeugd hebt, dan hebt gy ook uw zelven niet; Tot deze Deugd behoren wy ons; met alle naarstigheyd en vlyt, te begeven: en dit is het dat d'Ouden, als in eenen Spiegel, ons (na hare kenniſſe) hebben willen aanwijſen, hoe wy onzen korten loop des levens beſt zouden volbrengen: Eenige hebben door teikenen, zommige door Fabulen, andere door treffelijke Philoſophiſche en Moraliſche leeringen en ſpreuken, den Menſche tot het wit des Deugds, gewezen, in 't welke zy verſtonden haar hoogſte gelukzaligheyd gelegen te zijn. Is dit dan van den Heydenen aangemerkt, zoo behoort het veel meer van ons Chriſtenen behertigt te worden, daar wy de ware Deugd, met het aankleven van dien, zo naaktelijk en levendig voor oogen behoorden te hebben, nochtans zijn wy zoo traag en ſluymerig, dat men ons der Poëten Fabulen, der Philoſophen Moralen en Hiſtorien moet voordragen, om ons alzoo tot de Deugd (als met trappen) te doen opſtygen. Wy hebben hier van een proeve in dit tegenwoordig Boek voorgeſteld, dienende den Menſch alles tot ſtichtinge en leeringe, ja tot de ware Deugd aanradende. En tot meerder vermaak van onze teere verſtande, is hier de ſtomme ſchilderye en levende dicht-kunſt (als twee geſuſters, malkanderen omhelzende) kunſtlijk verzaamt, en het profijtelijke by het vermakelijke gevoegt; op dat wanneer de vliegende en onruſtige zinnen door het lezen vermoeyt zijn, zy weederom door het aanſchouwen der beelden mogen verquikt en verheugt worden. Hier in na-volgende 't zeggen van den geleerden* Horatius.

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Dat is:

Hy heeft den rechten zin getroffen van de zaak,
Die 't nutte en ſtichtlijk werk maakt van een goede ſmaak.

Dan wat iſſer doch treffelijker als de kenniſſe en de deugt der wetenſchappen? en gelijk Cicero *zeyd, zo is den Menſche niets aangenamer, geneuglijkker noch behaaglijkker als die zelve; en daar tegen iſſer niet ſchandelijkker als d'onwetentheyd. Voorwaar wy zijn wel vaardig, en naarſtig in 't bezorgen van onze tijdlijke goederen, gelijk de voorgemelde Poëet zeyd:*

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, perſaxa, per ignes.

Dat is:

Den wakk'ren Koopman reiſt, vol moeds naar d'Indiaan;
En ziet, om Rijkdom zand, noch vuur, noch water aan.

Behoorden wy dan niet veel meer tot de Deugd, goede Konſten en Wetenſchappen (die de weyde en het voedzel des gemoeds mogen genaamt worden) genegen te zijn? want de lichamelijke goederen worden door de Fortuyne verloren, maar de Wetenſchap blyft ook, als 't lichaam geſtorven is.

Laat ons dan te zamen d'edele wetenſchap (als de goud-blom de Son) volgen, op dat de ware Deugd (als de Morgen-ſterre) in onze herten en gemoederen mag glinſteren en blinken.

Om dit met meerder bevalligheyd te doen, hebben wy geen koſten aan de Platen, en de Rijmer geen arbeydt aan de Rijmen geſpaart: voegende daar nevens, onder ieder Zinne-beeld eenige leerlijke geſchiedeniſſe, of gulde Spreuken. Invoegen dat de Jeugd, daar door, met een zachte hand tot de Deugd, en eerbaarheyd gevoert, en met een bezadigt aanzien, van d'ondeugd afgetrokken word, Bidde dan, zo wel het een als het ander, te weten: Beelden en Rymen, tot verbeteringe der faalen te gebruyken; terwijl wy, met iet anders, by gelegentheyd in 't licht te brengen, niet zullen na-laaten te betoonen dat wy zijn, en altijd zullen pogen te blyven

UE. Dienſtw. D.

W. LAMSVELT.

IN-

INHOUD

Der Zinrijkſte Spreuken.

DE Deugd', de witte Deugd, die altijd werd verſchoven,
De Deugd, die 't edel goud en paarlen gaat te boven,
Is d'alderſchoonſte kroone, en 't heerlijkſte çieraad
Dat hier den Menſche çiert, waar dat hy gaat of ſtaat.
Wat is een deugdig Menſche, een pronkbeeld van der aarden!
Of ſchoon het minſte deel hem agt van kleender waarden,
Zo blinkt hy in den hoop van dit verkeerd geſlagt
Gelijk een gouden ſterre in 't droefſte van de nagt:
Of als een ſchoone Roos, die in de doorne ſtruyken
Op hare groene ſteel haar bladen gaat ontluyken,
Waar uit de Lentſche Bie (terwijl de Sonne ſtraalt)
Geen doodelik fenijn, maar zoeten Honig haalt.
Hoe heuſch is zijne mond? hoe heylig zijn ſijn treden?
Hoe lieffelijk zijn taal, hoe aangenaam zijn zeden
Hoe ſtatig van gelaat? hoe matig aan den diſch?
Al watmen aan hem ziet aanmerkens waardig is,
Gelijk een Lely-bloem verſpreyd hy zijne reuke;
Een leſſe is elke daad, elk woord een gulde ſpreuke,
Die aan hem werd geſpeurt, die van hem werd gehoort;
Al zwijgt hy ſchoon, zo ſpreekt al watmen aan hem ſpoort:
Hy is een naakt voorbeeld, of ſpiegel daar de gekken
Schaamrood, in mogen zien hun ſchandelijke vlekken;
Daar mee zy zijn beſmet, daar mee zy zyn beſmeurt;
Hy is de rechte touts, waar aan de vrome keurt.
De deugd van zijne deugd, de vroomheyd van zijn leven,
Hoe hoog hy klimmen moet, hoe laag hy is gebleven:
Vermids de Berg, waar op de Deugd ſlijgt in de logt;
En haar gelauwert hoofd maakt in de wolken vogt;
Zo hooge is, en zoo ſteyl, ja moeylijk om beſtappen
Langs eenen engen pad, met gladde en ſlimme trappen:
Vermids van duyzenden nauw een raakt op den top
Van dees verheven hoogte, alwaar hem zijne kop.

Met

Met Palm bevlogten werd, tot teken dat ten leſten
Een heerelijke Kroon den klimmers is ten beſten:
Zo hebben d'Oude noyt nog vlijt nog moeyt geſpaard,
Om wiſſelen in Deugd des Menſchen quaden aard'
De Philoſophen of verſtandige Wijs-gieren
Vervulden tot dien eynd' het wit van hun papieren
Met meenig ſchoone les, welk als een rijk Kleynood
Zy wierpen ieder een, om niet, in zijne ſchoot:
En door een God'lijk vuur des yvers voort gedreven,
Beveſtigden hun leer met een goed' heylig leven:
Als penningen die niet van held're munte alleen
Maar oprecht van alloy ook blonken voor elk een.
Pythagor', *Samos* roem, ons leeraart als de wyze
't Gebruyk van zoberheyd in drank, en ook in ſpyze.
De goede *Socrates*, onnozel zonder ſchuld,
Leert ons het laſtig kruys verwinnen met gedult.
Diog'nes in zijn vat beſpot het ydel wroegen
Van onze onnutte zorge, en leert aan ons 't genoegen.
Tot vordering van deugd, leert *Crates* de Thebaan
Het tijdelijke goed, goedwillig af te gaan.
En *Solon* dadelijk vermaant ons zonderlingen
Met ſtille zedigheyd de loſſe tong te dwingen, &c.
Maar de verdurven Menſche was het nog niet genoeg;
Of zijn gemoed al ſchoon met wijsheyds nutte ploeg
Dus fijn was omgeſpit: die veel Digtvinders ſleten
Hun tijd, om ons de Fabulen te doen weten,
Die onder hunnen ſchorſz' gemeen'lijk heilden in
Een ſchoon geheymeniſſe of leerlijken zin,
Daar mede 't woeſte volk al boertig en met jokken,
Als met een lokkende aas, goedwillig werd getrokken
In wijsheyds heylig net: de Goddelijke ſtrik
Die ons gelukkig maakt op eenen oogenblik.
Geſchiedboekſchrijvers, die, benevens hun, voort bragten
d'Aaloude daden op den *Altaar* der gedagten,
Betoonde aan ieder menſch, met meenig ſchoon voorbeeld,
Hoe 't quaad zijn ſtraffe vind, en 't goede word geſtreeld.

Hoe

INHOUD.

Hoe d'eene om lage valt, en d'ander is geklommen:
Wanneer, waarom, waar door, dit al is by gekommen, &c.
Maar als ik nu te gaar het onderſcheiden werk
Van alle ſchryvers raap, zo is hun oogen-merk,
En doel-wit al gemeen geweeſt het ſchoon bekranſte
Beeld van d'oprechte Deugd, de Bruyd daar 't al om danſte.
Ik volgende als op 't ſpoor (hoe qualijk het my veugd)
Den Schouburg open doe, daar in de fiere Jeugd,
Op een vermaard Toonneel, verzien met pronk gordynen,
De gantſche weereld, heel behaaglijk ziet verſchijnen.
De Rijmkonſt vind men hier gevoeggelyk gepaart,
Met Beelden; wijlze zyn gezuſters van een aart.
d'Een ſpreekt, en d'ander ſwijgt. d'Een klapt dat d'ander heelde;
Het Rijm verklaard den zin, en leerlykheyd van 't beelde.
De beelden zijn de ſtof van 't vloeyende gedicht,
En toonen ieder zo een vrolijk aangeſicht.

J. v. VONDELEN.

Zie hier twee Werelden, d'een groot en d'ander kleen,
Die wonderlijk te zaam zich dragen over een.

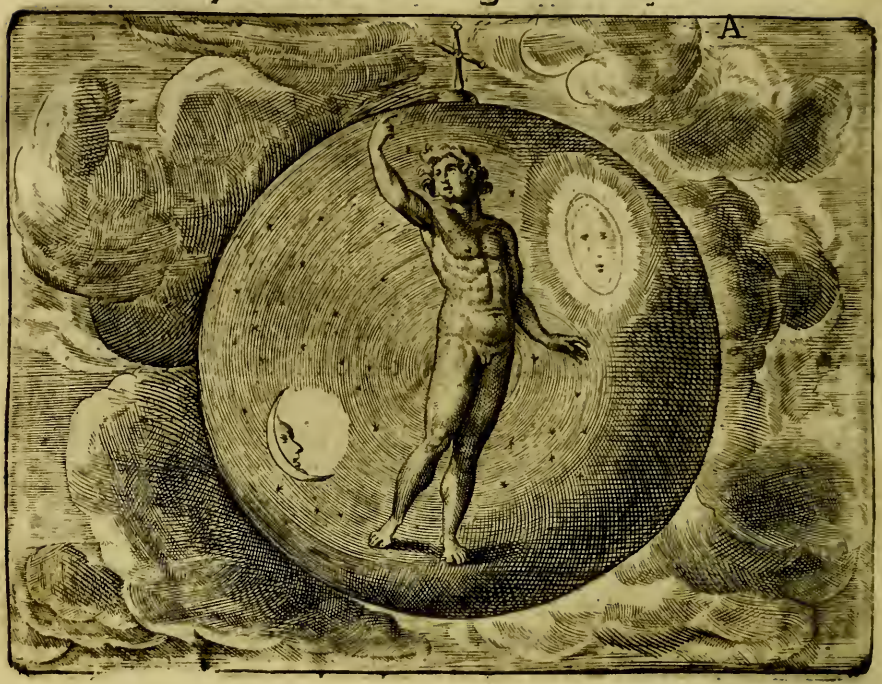

1 Pet. 1. Des Menschen heerlikheid, vermogen, pracht en roem,
Is niet, dan gras en hooy, of d'alderminste bloem.

GOD, d'aldervolkomenste Werkmeester, heeft den mensch veel heerlijker en verr' boven alle anderen dieren geschapen: want de dieren staan, alleen tot haars levens onderhoud, en der menschen dienstbaarheid, haar gezichte na de aarde, en zyn om haar zober voedzel bekommert: maar den mensch heeft hy alzo geschapen, dat hy, met zyne oogen op waarts, altijd de treffelyke werken Gods met verwondering moet aanschouwen: Bestaande uit twee deelen als zienlijke, aardsche, en vergankelijke, te weten het Ligbaam: 't ander uit onzienlijke, hemelsche en onvergankelijke, te weten de Ziele. En zo wy dit nauwer willen inzien, zullen bevinden dat het gene de groote Schepper in de wereld heeft gesteld, in den mensch te vinden is: te weten de vier Elementen, als de Ziel, die lochtigh is; 't hert, dat vierig is: 't lichaam dat aardsch is: de mond, die waterig is, en voorts 't gene de Dichter klaarlijk uitdrukt. De oude Philosophen noemde den mensch niet onbequaamlijk de kleyne Wereld. De Natuur-kondigers zeiden, dat de wereld was de groote Mensch, maar de Mensch was de kleine Wereld: en dat ook te recht: want gelyk de een van God geleyd en gedreven word: alzo word d'andere van een Godlyke en redelyke ziele getrokken tot de kennisse aller dingen; invoegen, dat hy met zyn gedagten, tot het binnenste en verborgenste, ja tot de Hemelen zelf opstijgt: Hy kent den loop der Sterren, Son en Maan, weet te rekenen haren op en ondergang, en 't draijen der zelver, &c. Aan-

Anſchouwers, of het u niet voeglyk ſcheen te wezen,
Dat wy het reedlyk dier, dus vry, en zonder vreezen.
Gaan doopen met de naam van Kleine Weereld.
Hoor.
Zie d'opſchrift, en het Beeld met wyze zinnen door.
De menſch, de kleine menſch, vertoont in weinig ſtonde
De volle grootheid van des Weerelds wijtte en ronde.
God heeft die groote kloot door 't eeuwig woord geteeld,
Hy is de maakker ook van dit aanloklijk beeld.
Van vier Hooft-ſtoffen hangt de groote weereld t'zamen:
De kleine leeft 'er in; doch onder andre namen.
Zijn gramſchap is het vuur. Zijn roode bloed de locht;
Zijn vochtige natuur het water, koud en vocht;
En zijn ſwaarmoedigheid is d'aarde, droef en duiſter.
In 't Koninglijk Paleis des Werelds, zo vol luiſter,
Vier oopen poorten zijn: Ooſt, Weſt, en Zuide, en Noord.
Met dit tweevoetig dier is 't even zoo 't behoord.
Zijn rechter is het Ooſt, zijn ſlinkerhand het Weſte,
Zijn hoofd het Zuyden, en zyn voeten 't Noords-geweſte.
In 't gladde voorhoofd van de groote weereld ſtaan
Twe flikk'rende oogen, die nooit ſlaapen: Zon en Maan.
De kleine van gelyk, twee glinſterende koolen
In zijnen Hemel draagt, om 's daags noch 's nachts te doolen.
Het groot getimmer is geen pronkzel meê gedeeld
Dat niet in 't anzicht van het kleine bouzel ſpeeld.
De groote Globus rold, en werd ſteeds voorts gedragen
Van *Lente*, *Zomer*, *Herfſt*, en *Winter* met zyn vlagen,
De kleine van gelijk zyn *Kindsheyd* wederom,
Zijn *Jeugd*, zijn *Manheid* heeft, en zijnen *Ouderdom*.
Kort om, het groote Rond heeft zijn begin, en ende,
De kleine komt met druk, en ſcheyd weêr met ellende,
En dus zy beyde gaar verdwynen als de rook:
Want zoo de wereld is, zoo zijn de menſchen ook,
Behalven dat de menſch zal worden nieus herboren,
En uyt den graav' opſtaan, als alles is verloren.

Ziet hoe Jupyn *beſtierd des Werelds* zilv'ren Eeuw,
Des Somers groen van loof, en 's Winters wit van ſneeuw.

Geneſ. 3.

In 't zweed uws aangeſichts, zult gy u brood bekomen,
Tot dat gy Aarde werd, daar van gy zyt genomen.

SAturnus *regeerde in de tijd van de Gulde, eenvoudige, en geruſte Eeuw, en toen waſſer noch krijg nog oorlog, noch zorg, noch vrees, maar elk leefde in vreugde, daar wierd noch gezaayt noch gemaayt, maar het land bracht alles van hem zelven voort. Doch daar na volgde de* Silvre Eeuwe, *daar over* Jupiter *Heerſchapper was, toen moſt yder om zien hoe hy zyn broot verdienen kon. De Landman moeſt ploegen, de aarde bracht niet meer van zelve vruchten; toen was de hitte verdrietig, en de koude ondraaglijk. Hy voerde ook in zyn hand den* Blixem, *en by hem den* Adelaar *en de* Wereld, *daar by te kennen wor-*

DOen zich de *Gulde Eeuw'* het onderſt'boven wende
(Gelijk een wankel rad) met droefheyt en ellende,
De *Zilv're Eeuwe* quam, daar *Jupiter* van droeg
Den ſçepter, die terſtond op eenen and'ren boeg
Het groote wereld-ſchip deed' wonderlijkken zeylen:
Want hy 't twaalf-maandig jaar ging in vier deelen deylen:
Doen werd men eerſt gewaar des zomers heeten brand:
En 's winters ſtrenge kou, de dorrigheyd van 't land:
Doen liep eerſt yeder een ontſchuylen in de klippen,
't Rood zomers aangezicht, en 's winters blaauwe lippen;
En d'oſſen men in 't juk al heygende en beſweet,
Door onſes moeders borſt, krom kouter trekken deed.

---

worde gegeven, dat Jupiter *des weerelds Heer was, die met de ſcherpe oogen des* Adelaars *aller Menſchen doen beſchouwde, en met grooter lijdſaamheid hare booſheden verdroeg, maar dat hy evenwel zijnen donder gereed hadde om de Menſchen van hare grouwelijke goddeloosheden af te ſchrikken, of, in zijnen toorn, tot kaf te verbreken. Doen was't noch een gelukkige tyd, want doen hoorden men noch niet van den dollen en bloedigen* Mars, *yder moſt in 't zweet zijns aanzichts zijn brood eten. Och dat wy elk daar-mede ſlechts bezig waren! en dankten God voor zijne gaven, hielden zijn geboden, en leefden geruſtelijk onder elkanderen, op dat wy den zegen Godes, door* David *uytgeſproken, mogten genieten? Wel hem die den Heere vreeſt, en wandelt op zijne weegen, gy zult u geneeren met uwer handen arbeyd, wel u! gy hebt het goed en 't zal u wel gaan.*

Ziet hoe Cupido *valt, en om zyn oude luymen*
Zo ſchandelyk moet den ſchoonen Hemel ruymen.

Ezai. 13.

Die boven 't Hemelſch heyr wou ſtellen zijnen ſtoel,
Viel van Gods aangeſigt tot in den Helſchen poel.

GYziet hier de vermetene dertelheyt van de Poëten afgebeeld, door den val van Cupido *uyt den Hemel. Want die ſelve was niet te vreden dat hy in der Goden Opper-zaal verkeerde, en zijn gaven, die hem van den Goden gegeven waren, tot het rechte wit gebruykte: maar wilde boven den Goden wijs zijn, en zyn wijsheyd, dat is zyn dertelheden oeffenen en misbruyken aan die gene waar van hy zijn krachten en kenniſſe had ontfangen: dies* Jupiter *vreſende dat door deſes Wichts geylheyt alles ſoude ontſteken en in brand geraken; werpt hem met gramme moede uyt den hemel. Hier by wilden zy te*

ver-

CUpido, Venus-wicht, ontſtak, met zyne ſtraalen;
Het heilig Hemelſch Koor, en al de hooge zaalen.
Hy heeft den eenen voor, en d'ander na gewond,
Daar ſpeelde niet dan min, en liefde in ieders mond.
Hy wierd terſtond ge-eert van Goden en Goddeſſen.
Zyn Altaars droopen, ſtaag van Balzems van Cippreſſen.
Jupyn was heel beducht, of, tot, zyn ſchade en ſchand,
De Hemel op het leſt mocht raken in den brand;
Des hy den Blixem nam en wierp, in een onweder,
Met vuur en rook vermengt; den dwerg van boven neder,
Die d'allerhoogſte trap van eer betreden had,
Stort ſchandig, in den poel des afgronds, van het rad.

---

verſtaan geven datter wel ongeruſte geeſten in deſe weereld waren, die niet te vreden zynde met de gaven haar van Gode gegeven altyd ongeruſt waren, en door hare te groote neuswysheit ſochten tot God ſelve op te klimmen, en zyn werken te beriſpen, ja waar 't mogelyk den Hemel te beroeren. Want zy oordeelden datter niet ſnooders was voor de dertele verſtanden, dan opgeblaſentheyt en laatdunkentheyt, wanneerſe eenmaal tot den trap der eeren geſtegen zyn; datſe dan al voorts het hoogſte woord willen voeren, en aan niemand gebonden noch geen wetten onderworpen zyn. De Exempelen van Phaëton *ende* Icarus *behoorden ons te waarſchouwen, die den glants en brand der Zonne te naar komende, van boven neder vielen: ſoo doen ook vele, die door al te groote laatdunkentheyt derven in de binnen-kameren van Godes geheymeniſſen treden, daar doch niemand den brand verdragen kan: alſoo datſe in haare wyſe dwaasheyt worden te nedergeworpen en beſchaamt gemaakt. Wanneer de Schild-padde in haare ſchelpen blyft, dan iſſe beſchermt voor ongeval: maar wanneerſe 't hoofd en leden daar buiten ſteekt dan moetze vreeze lyden van gequetſt te worden. Soo doen wy mede, wanneer wy te hooge (buiten ons ſelve) willen opklimmen, en met onze, al te vrye, ſpiegelingen, de geheymniſſen willen doorgronden.*

Dus baarde Jupiter Minerva *uit zyn hoofd,*
Naar dat de manke Smit zyn herz'nen had gekloofd.

Jacob. 3.

De wijsheyd die van God daald op haar witte vlerken,
Is reedlijk, ongeveynst; en vol van goede werken.

DE Poëten hebben verçiert hoe dat Minerva, *de Goddinne der wijsheit geboren is uyt het breyn en de herſenen van* Jupiter, *en alzo hy merkte dat zyn huyſvrouw* Juno *onvruchtbaar was: Dies hy* Vulcano *beval, dat hy met een ſcherpen bijl, van Diamanten, zijn zwangre hooft zou kloven: daar uyt dan deze wijze* Pallas *is voort-gekomen. Hier mede gaven zy niet duyſterlyk te verſtaen, dat de Wysheit, die uyt God geboren is, van boven komt, en in des menſchen verſtand en herſſenen word geſtort, alzoo dat zy daar na, met pijn en grooten arbeyt, wijze werken, dat is wijsheyds kinderen, voortbrengt. Men noemde haar*

Tritonia

Ziet hoe de kreup'le Smit *Jupyn* voormaals geriefde,
En met een ſcherpe byl van Diamanten kliefde
Zijn ſwang're hooft, dat hem het harſſebekken kraakt;
Waar door *Minerva* eerſt in 't licht der weereld raakt.
„ Maar zegd, ô Muſa! zegt, en leeren deze verſſen
„ Niet dat de wysheyd ligt geſcholen in de herſſen?
„ Dat 't kleynood des verſtands, gelijk een heerlyk lot;
„ Alleen van boven komt uit d'oopen ſchoot van Godt?
„ En dat dit Godlyk zaad ontfangen werd te voren.
„ Daar naar met ſmerte en pyn gewonnen en geboren?
„ Maar lieve zegd my doch waarom word wyd befaamt
„ De wyſe *Pallas* ook *Tritonia* genaamt?
„ Is 't niet, om dat (gelyk 't begreepen werd by veelen)
„ De Wysheid recht beſtaat in dryderleye deelen?
„ 't Geen is, 't geen was, 't geen ſal, volkomen alle drien
„ Verſtaan, gedenken, en aandachtig te voorſien;
„ Waar naar ten laatſten dan de Koninglyke reden
„ Haar macht en mogentheyd weet wyſlyk te beſteden.

Tritonia, *om dat de wijsheit in drie delen beſtaat, te weten: in de tegenwoordige dingen te verſtaan, de toekomende te voorſien, en de voorleeden te gedencken, en dat de menſch dryerley behoeft om wys te weſen, dat is, wel raden, recht oordeelen, en oprecht handelen, &c.*

De oude Heydenen hebben dit wel naar hare ſpiegelinge, door 't licht der Naturen verſiert; wyl zy wel wiſten datter yet Godlijkx onderſchuylde, maar de rechte kenniſſe hebben zy niet verſtaan. Maar die door den Geeſt Gods geleert zyn, weten, dat God zelve de wijsheit is, en dat 't beginſel, om tot de wijsheid te komen, is de vreeze des Heeren. Daarom behooren wy alle naar deze heylige wijsheit ons te benaarſtigen, en met arbeyt en vlyt die zelve bewaren. Auguſtinus *ſpreekt zeer wel, Die daar wil ſchatten der wijsheit vinden, ſeyt hy, moet kuylen der nederigheyt graven, en niet aflaten, voor hy hebbe den ſchat gevonden.* Bernardus *ſeyt: Zoo gy wijs waart, en op u uyterſte altijd dachtet, dan zoud gy wijs zyn in de Godlijke dingen, gy zoud ook de wereld kennen, en gy zoud voor de helle vreezen. Daarom vraagt eene, onder den Ouden. Wat is de wijsheit? dat men altijd wat recht is moet doen, en wat quaadt is, naalaten.*

Ziet hier Japeti *zoon om vuur-dieft vaſt gebonden,*
Wiens Lever groeyd des nachts, en werd des daags verſlonden.

Marc. 9.

De worm, die nimmer ſterft in 't onuytbluſlijk vier.
Den booſen eeuwig knaagt wanneer hy ſcheyd van hier.

PRomotheus, *gelyk* Ovidus *verhaald, hadde* Jupiter *bedroogen, door twee Oſſe huyden daar van hy hem, welke hy wilde, liet kiezen, d'eene was met vleys, d'ander met beenen gevuld.* Jupiter *verkoos de huyd met beenen: ook was* Jupiter *toornig dat hy hem 't Godlijk vuur uyt den Hemel had geſtolen: dies liet hy hem aan den Berg* Caucaſus *vaſt aan een kruys nagelen, daar hem van* Jupiters *Adelaar des daags zyn Lever gepickt word, die hem des nachts wederom waſt, alſo dat hy een gedurige wraken der Goden, om zijn bedreven miſſe-daad, in zijn ziele moet lijden. Hier door wilden zy uytbeelden, dat niemand*

EY ziet! hoe *Promotheus* van *Jupiter* verſloten;
Zo jammerlijk en droef aan *Caucaſo* geſlooten
Den *Echo* gaande houd, en, met een droef geween;
Ah my! ah my! ah my! wekt driemaal achter een:
De Arend nimmer ruſt, ziet hem eens lever-pikken,
En als een greetig aas het rouwe vleeſch inſlikken:
Den Goden laſtert hy, en wenſcht in deſe nood
Dat hy zyn leven hier mag eynden door den dood;
Maar 't is vergeefs geklaagt, zyn lever langs hoe wreder
Is 's daags des vogels roof, en groeyt, by nachte weder.
„ Onzalig is hy wis, die 's Hemels gunſte derft;
„ Die ſtervende altijd leeft, en levende altijd ſterft.
„ O Menſchen ſpiegld u, verzoen in tijds Gods toren,
„ Want als de booze ſterft zijn ſtraffe eerſt werd geboren:
„ Al zwijgt God hier een wijl, zoo word nogtans het end
„ Der boozen, op het leſt 't begin van hunne ellend.

---

mand de Goden moſt tergen, of tot toornigheyd verwekken. Want, zeyden zy, de Goden zijn wel traag tot de ſtraf, maar zy komen zeker en gewis. De Godlooozen, zeyd een oud Schrijver, worden of inwendig of uytwendig geſtraft: Inwendig, om dat haar de ſtraffe der zonde altijd voor de oogen is, en die zelve als geſtadig in haar ziele omme-voeren, zo dat haar de Hel-Goddinnen niet met brandende fakkelen, maar met perſinge en benauwtheyt der conſcientie vervolgen. De uytwendige ſtraffen ſchijnen ons lichter, vermits ons die ſelve niet lange quellen. Maar gelijk ons dunkt, dat die ſeeker zijn, die met beſmettinge of verrottinge geplaagt zijn, als die met koortſe of eenige andere ontſtekinge, daar nochtans de koortzen en ſlechte gebreken meeſt uytſteken, alſo worden de Godlooze met langzame treden der verdraagzaamheid in de eeuwige dood geworpen. Deze waſt de Lever weder aan die altydt afgeknaagt word, en voeld nimmer ruſt. O elendige! die dezen Rechter word overgelevert, daarmen zo dikwils ſtervende, nimmermeer ſterft.

De bitze Nijd zeer graag een oog verliezen wou,
Wanneer de aeuga daar voor twee oogen miſſen zou.

Proverb. 14.

Des lichaams leven is een goedig hert vol vreden,
Maar bitt're Nydigheyd is etter in de leden.

---

d' *Aeloude Wijzen hebben deze verſiering, van dat* Apollo *door* Jupiters *bevel, uit den Hemel, om der menſchen gemoederen t'onderzoekken, op d'aarde neder-daalde, op de Nijd, gepaſt: want ze zeiden, dat Febus aan twee dochteren, keur gaf: wat d'eene mogt begeeren, zou aan d'andere verdubbelt worden. Des d eene, van Nijdigheit opgeſwollen, verkoos dat heur eene oog mogt uit geſteeken worden, op dat d'andere terſtond gants blind zou zyn. Deeze Nydigheit is van zulk een aart, datze, in eens anders welvaren, verarmt. Zy zoekt haar eigen ſchaade, om 'er evenmenſch een grooter ſchaade aan te doen. De*

Nijdig-

Apollo quam een maal uit zyn vergulde zalen,
Door *Jupiters* bevel, op d'aarde neder-dalen,
Om aan twee Nimfen, d'een den ander ongelijk
Van aart, en eygenschap; doch beyde al even rijk,
Zijn gulde goedigheyt, om wil, en wel behaagen,
Met zijn geleerde tong, beleefdlijk voor te dragen;
En zeggen: dat den een mogt eischen watze wou,
En dat zy datelijk heur wensch genieten zou:
Maar dat hy eens zo veel, als d'eerste, mogt begeeren,
Aan d'andere terstond zou schenken en vereeren.
Apollo had dit woord zo haast niet uit gezeyd,
Of voor hem quam terstond de swarte nydigheyd
Met haar bebloede bek. O Febus! span uw' booge,
Zo zeyze, en schiet een pijl recht in myn rechter ooge,
En neem 't halve licht Mijn herte dit verkiest:
Wijl d'andre Nimf daar door haar gants gezicht verliest.
„ Zie, dus schept Nydigheyd, genegen tot den quaade
„ Een wonderlyk profyt uit haares naasten schaade
„ Zy spaart haar een oog niet, hoe ook de zaake loopt,
„ Wanneerze maar daar door eens anders blindheyd koopt.

Nijdigheyt zeid Chrisostomus, *is een vergiftig quaat zy verkeert den Menschе in de gestalteniſſe eenes ongenadigen Duyvels. Daar door is de Dood in de wereld gekomen; door de Nijd is* Abel *vermoord,* David *tot den doodslag gekomen, en de Joden hebben* Christum *door Nijd gekruyst. De nijdige menschen zijn als de Weſpen die uit andere vuiligheid worden gevoet, zo behouden zy ook uit anderen ongeluk haar voedſel.* Cleobilus *gevraagt zijnde, voor wien men zich voornaamlik moeſt wachten? antwoorden zeer wel; Voor der vrienden Nijdigheit, en voor der vyanden liſten en lagen. Nochtans zeer qualik kan de Nydige daar ander vrucht uit trekken, dan dat hy hem zelven quelle, en die benijd word is daarom niet te ongelukkiger, 't is beter benijt als beklaagt. Laat zy vaſt op hare tanden bijten, inwendig hare zielen quellen, zy winnen niet anders als hertenleed en rouw: en als wy het wel inſien, zy is een ander zoo vyand niet als haar zelven. Laten wy doch zo niet geſint zyn, dat d'eene den anderen verachte, en d'een den andere benyde; maar leeren liever, dat yeder, met het zyne, te vreden zy.*

De Pyler die gy ziet, van Godes ſchikking, is
Een levendig patroon, en klare beeldenis.

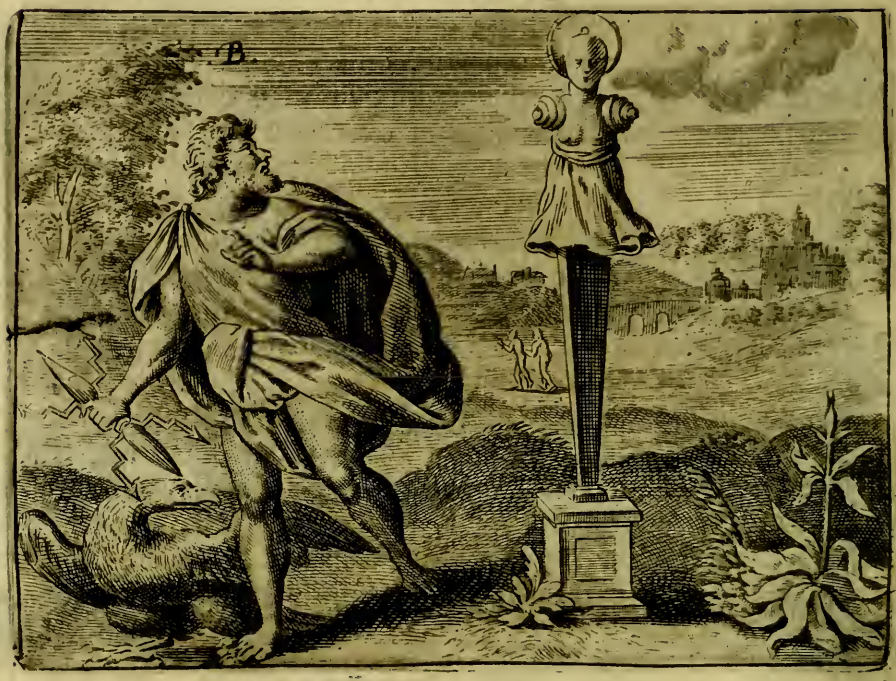

Job. 14

De Heere heeft den menſch, voor zijnen laaſten dag;
Een zeker perk geſteld, daar hy niet over mag.

TErminus *was by den Romeynen een God der ſchikkinge, daar mede zy te verſtaan gaven, dat alles wat by de Goden geſteld was, vaſt en onbeweeglijk moſt uit gevoert werden. Hier ſtelden zy hem ook als een paal tot een zeker merk-teeken van hare ſcheydingen, daar mee aan yeder het zijne worde gegeven. Dat* Jupiter *daar voor ſchijnt te vluchten, daar mede verſtonden zy, dat* Jupiter *zelve onder deze God en't Fatum moſte buygen: want de Poëten vertellen dat* Jupiter *niet vermochte zyn zoon* Sarpedon, *die met de boeyen van dit Fatum gebonden was, dat is van een harde dood, te verloſſen. Want zy verçierden*

vele

DE Marmere Pilaar ſtaat vaſt, en onbeſweken,
Hy wijkt niet voor *Jupyn*, maar blijft een eeuwig teeken,
In ſpijt van weer en wind klimt hy ten Hemel op,
En ſtijgt tot in de locht met eenen trotzen kop:
De Paal ſtaat daar hy ſtaat, hy weet van geen verſchrikking,
„ Te recht hy een Figure, en beelde is van Gods ſchikking,
„ 't Gezet welk is geſteld door 't Goddelijk beleet,
„ Hoe groot, hoe hoog, hoe diep, hoe lang, hoe wijt, hoe breet,
„ Wat was, wat is, en blijft, van giſt'ren, heden, morgen,
„ O! dit ligt wonder diep in Godes raad verborgen!
„ Zoo diep dat ik my yze! als ik dien afgrond naak,
„ Blyd' ben ik, blyd' dat ik daar weder uyt geraak.

---

vele dingen, en waren daar in ook zeer verſcheyden van gevoelen. Eenige gevoelden dat het Fatum hing aan de macht der Sterren; andere, dat het in de Natuur alzo geſtelt was, en noemden 't daarom 't natuurlyk Fatum, d'andere dat het niet koſt verandert, maar geweldelyk uitgevoert moſt worden: dit noemt men 't geweldig Fatum, &c. Maar om veel hier van te ſpreken is onnodig, men leze daar van Lipſium *in zyn Boeckxken van de* Standvaſtigheid *in 't* 18, 19, 20. *Capittel.*

Voor deze God Terminus *worden by den Romeinen geoffert, vruchten, honingraten en wyn, daar van* Ovidius *in zyne* Faſtus *breeder verklaringe doet.*

Ziet hoe de wrake Gods (op dat wy niet en dolen)
Hier vergeleken werd by eenen ſtillen Molen.

Luc. 18.

Zal God niet wreken dan zijn lieve en uitverkoren;
Hoewel hy goedertier, en langſaam is tot toren;

WAt de Oude Zedevormers by deze ſtille ſtaande Molen hebben willen te kennen geven, zult gy lichtelijk verſtaan. Zy verſierde dat de Goden zeer langzaam waren om te ſtraffen, en met groote lankmoedigheid de zonden en boosheden der menſche verdroegen; maar dat zy ten laatſten met groote gramſchap ontſtaakken, alzoo dat zy daar in de Molens gelijk waren, die al iſt datze lange ſtaan zonder zich te bewegen, nochtans ten laatſten door eenen harden wint gedreven, ſnel om loopen, dat niemand haren loop kan ſtutten. Daarom zeyden de oude wijsheids beminders, dat God ſachtelijken totter wrake treed, doch

dat

DE Molen die een wijl staat stille zonder wielen,
Gelijk de wrake Gods die 't quaad heel zal vernielen.
De Molen slapet wel een wylen windeloos,
Soo doet ook Godes wrake, al zijn wy noch zo boos!
Maar als de storm-wind blaast als of hy waar verkorselt,
De zwaren Molen-steen al 't graan tot gruys vermorselt:
So ook, als zich verheft de gramschap onses Gods,
Werd al het quaad vermaalt, al zijn wy noch zo trots.
„ De stille Molen dan ons allen zy een bake,
„ Dat wy de goedheyd Gods erkennen voor zijn wrake:
„ Want of zy schoon vertoeft, zoo zal zy doch in 't lest
„ Gelijk den blixem gaan van 't Oosten tot in 't West.
„ Die Gods langmoedigheyd dan hier, na 's vleeschs behagen,
„ Heeft achteloos versuymt, zal 't veel te spa beklagen,
„ Wanneer de gene, die hem vriendelyk heeft genood,
„ Met een wreed aangezicht, hem in den afgrond stoot.

---

dat hy de lank saamheyt der straffe daar na mette swaarte der selve vergelt. Synesius *zeyde zeer wel: de Goddelijke nature gaat langmoedelijk en sachtelijken voort; en daarom bedachten zy mee, dat de Goden al soetjens met hare straffe volgden en den boosdoenders kaut op de hielen waren: want, zeyden zy, de Goden hebben wolle voeten en yzere handen, om te kennen te geven, dat zy wel sacht aanquamen, maar hart toegrepen. Daarom dient ons de spreuke des Oudvaders* Gregorii *wel in achtinge te neemen, wanneer hy zeit: Niemant versuymt de lankmoedigheyt Gods, die anders zo veel te scherper gerechtigheit in zijn oordeel zal gebruyken, als hy te vooren groote lijdzaemheyd beweezen heeft.* Bernardus *zegt mee; O Vader: ik begeere van u, dat doch u toorn, waar mee gy de sondaars kastyd, alleene zy een kinderlijke kastydinge, en niet een gramschap, waar mee gy dezelve uit den Lusthof sluit. Laat ons daarom gewaarschouwt wezen, dat de lankmoedigheit Gods by ons niet worde in de wind geslagen; want het is zeker, dat der boozen straf en oordeel wel wat verlengt, maar niet vry gelaten, de tijd wel wat uitgestelt, maar niet weggenomen zal worden. Want de boosdoenders dragen zo haast niet de schuld in hare borst, of zy voelen te gelijk de straf op hare schouders: door dien* Nemesis, *de Goddinne des wraaks, aan hare slippe geketent is.*

Siet hoe een zeldzaam kruyd (ô Wonderlyk bedryf!
Het leven weder brengt in een gesturven lyf.

Sapient. 16.

Geen kruyt noch plaaster heeft Israël in 't gemeen
Genesen dan ô Heer! u eeuwig woord alleen.

ÆSculapius *word gestelt voor de vinder der kruiden, en dat hy geboren is uit het doode Lichaam van* Coronis, *zijn vader was* Apollo, *over zulkx dat hy onder de Goden gestelt is: hy heeft ook in zijn konst zoo toegenomen, dat hy den dooden* Hippolitum *weder levendig zoude gemaakt hebben, als mede* Androgeum *de zone van* Minos, *die van de Athenienzen verslagen was &c. Zy hebben hier mee deze konste als Godlyk willen uytbeelden, gelijk zy in haar zelven grootlix is te loven. Want de Medecijn-konst is van God ontfangen. Seggen de Hebreen niet dat* Raphaël *de Erts-Engel deze konste hebbe gebruykt? heeft*

Æ*sculapius* ziet, terwijl hy heen en weeder,
Door boſch, en beemden zoekt naar kruiden, groen, en teeder,
Die dienſtig voor den Menſch, en haar gezondheid zijn;
In een vermaaklijk dal, beplant met zoete wijn,
Een Harder, rap van leên, en kloek en ſtout van zinnen,
Een wreeden Baſiliſck bevegten, en verwinnen,
Door middel van een krans geſtrengeld om zijn hoofd,
En beyd' zijn ſlapen heen. Den grooten Artz beloofd,
Aan d'Ed'le knaap, zijn gonſt, en krijgt den krans door ſmeken.
Den felle Baſiliſck, vol gifs, en looze treeken,
Merkt wat'er was geſchied, en voegt zich wêer ten ſtrijd.
Maar, och! den Jongelingk, was kracht en leeven quijt
Zo haaſt hy 't Monſter zag in d'opgeſpalte oogen.
Den wyzen *Æſculaap*, quam vaardig, om 't vermoogen
Van zijn verkregen krans te proeven: wreef en ſtreek
Den Harder met 't kruid zo lange, tot 'et bleek
In bloos veranderd was; en 't leeven, heel volkoomen,
In 't uitgeſtrekte lijf, wierd op een nieuw vernoomen.
Een zaak verwondrens waard; en boven mijn verſtant;
Dat zulk een grooten kragt het kruyd is in geplant.

---

heeft Chriſtus, *de rechte Genees-Meeſter en Artz der Menſchen, niet veele kranken en gebrekkelykke genezen? heeft hy die kracht ook zijnen Diſcipulen niet nagelaten? De Koningen hebben deze konſt zelve geoeffent, als* Sabor *en* Giges: Sabid *Koning van* Arabien, Mithridates *van* Ponto, Hermes *Koning van* Egypten, Meſua, *des Konings* Damaſi *Neve, behalven een groote menigte van geleerde mannen, als,* Avicenna, Plato, Ariſtoteles, Hippocrates, *en veel andere uitnemende Philoſophen. Alzo dat men de oprechte konſt der Medeçijne wel mach in grooter waarde houden. De Wyze man zeid: Eert den Medeçijn om des noots wille; want de Heere heeft hem geſchapen, en de Medeçijne komt van den hoogſten, &c. De Heere laat de Medeçijnen uit der aarden waſſen, en een verſtandig menſch veracht 'et niet.*

't Is Bacchus *die hier zit, na 't leven uitgebeeld,*
Die ons den Geeſt verheugd, en alle zorg ontſteelt.

Syr. 31.

De zoete en eedle Wijn verquikt des menſchen hert;
Wanner hy matiglijk: met ſmaak, genuttigt werd.

W*Aarom* Bacchus *van de oude Poëten by eene Jongeling wierd afgebeeld, daar van zal ieder, die eenige van hunne ſchriften heeft gelezen, genoegzaam onderrecht zijn. Want zy verſtonden hy* Bacchus *eigentlijk den Wijn, dat diezelve vrolyk en den geeſt vaardig maakte, om veel dingen kloeker te aanveerden, wanneer die met ſoberheid gedronken word, anders bedompt zy de ſinnen, en maakt die zelve onbequaam. Hierom ſtelden zy het Paard* Pegaſus *aan zijn zyde, om de wakkerheid des verſtands daar mede te kennen te geven.* Plutarchus *ſchrijft den Wyn toe, dat zy de welſprekentheit en konſtige vindinge heeft voortge-*

Hier zit de wijn-God ſelf, met zijnen platten kroes,
Op zijn gezadeld Ros, en ſpeeld al vaſt avoes!
O *Bacche*! drinkt eens om, laat ons ook amoyen,
't Vat is niet half leeg; wy moogen noch wel poyen:
Maar zeght my hoe u hoofd dees lichte vleugels krijgt,
En *Pegaſus* aldus, gevlerkt, na boven ſtijgt?
Is 't niet, ô Geve-luſt, Wyn-vinder, Licht-beloven!
Om dat de wijn verſterkt en ſtiert den Geeſt na boven?
Maar waarom krunkelt dus dees wijnranke in u hand?
Is 't niet om dat gy eerſt den wijn-ſtok hebt geplant?
Waaromme zijt gy dus geſchildert, bly en jeugdig?
Is't niet om dat de wyn den menſch maakt kinds en vreugdig?
En waarom zijt gy naakt? is 't om dat onbeſchaamt
De dronkaard zelf niet weet noch acht, wat hem betaamt?
O dat is wel geraan! dus drinkt uit mijnder ſchalen
Eens lekker druyven-bloed, ik zal 't gelag betalen

---

gebragt, want dan, zeid hy, zyn de geeſten los en vry, die anderſins geketent en gebonde ſchynen te wezen. Homerus *zelve beveelt zynen* Ulyſſi *dat hy van hoge ſaken by den Wyn zoude ſpreken, wel verſtaande tot matigheit; en dat zynen geeſt daar door te wakkerder en ſcherper wezen zoude. Hoe wel veele van de oude Poëten dit al wat verder hebben aangenome. Want het was eerſt, dat men ter eeren van de drie* Gratien *of Dank-Goddinnekens zoude drinken, maar men knoopten daar terſtont mede by, dat de Negen* Muſen *of Sang-Godinnekens ook niet moeſten vergeten zyn. Alzo dat van* Ennio *verhaalt word, dat hy zyne Oorlogs beſchryvinge, en* Æſchylus *zyne Treurſpelen by de Wyn zoude gedigt hebben.* Horatius *ſchynt van dit evel vry ſiek geweeſt te zyn, wanneer hy ſchryft:*

Diens Dichten zijn veracht en werden nimmer oud,
Die met ſchraal water zijn begoten en bedoud.

Ook Martialis *derf wel zeggen.*

Wanneer ik nucht'ren dicht, dan zijn geen Ryme goet,
Maar dronken loopen my veel Rymers in 't gemoet.

Doch men moet voor al deze edele gave niet tot overdaad; maar, tot ſoberheyt gebruiken, altyds gedenken, dat de zelve tot verheuginge van des Menſchen herte, maar niet tot misbruyk gegeven is.

De Vreê veel overvloeds aan ieder maakt gemeen,
Wanneer de dullen Kryg met voeten ligt vertreên.

Job. 22.

Vereenigt u met God, hebt vrede in uw gemoeden,
Gy werd uit zijnen schoot gezegend met veel goeden.

Hier staat de zoete Vrede, *hebbende aan hare hand* Pluto, *die zy gevoeſtert hadden, dat is de Rijkdom, en was geladen met den vollen horen des Overvloeds, om te betonen wat heerlijke en aangename dingen door haar voor den dag kome: zy heeft de woedende* Mars *en bloedige* Bellona *met al'er krijgs-geweer onder haare voeten vertreden, alzo dat de Landman wederom zijn akker mach ploegen, de Koopman veilich reizen, en ieder geruſtelijk onder zijn dak ſchuilen, alzo dat des dollen krijgs-mans rooverye en branden niet meer gehoort werd.* Silius Italicus *zeid:*

De vrede is 't beſte voor gewis
Van dat den Menſch gegeven is.
Een Vreede is beter, na mijn zin,
Dan veel Triumphen met gewin.
De Vrede 'et land behouden doet.
En maakt den burgers eens gemoet.

De

Ziet *Cornucopia* met hare vollen Horen
Ontluyken, t'wylen *Mars* al schuymende van toren
Met zijn *Bellona* ligt getreden met de voet:
Gekneust is zyne schild, en zijnen stalen hoed:
Zijn yzer is verstompt, en zijne spiets gebroken:
Zoo dapper heeft de Vreê? zich over hem gewroken.
Duurt lange, ô zoete Vreê! dat eeuwig voor dy buig
De dulle God des krijgs, met al zyn wapen-tuig.
Verstikt zijn moord-trompet: en laat zijn Vendels rotten
Scheurt zijn banieren af, en werpze voor de motten:
Zijn moedige *Tropheen* vernielen met'er vaart;
Maakt van zyn spiets een zeyns, een kouter van zyn swaard,
Op dat den Akker-man weer, met een goet genoegen,
Mag onzes Moeders rug doorvoren, en doorploegen,
En *Ceres* wederom toewyden met genucht
Het eerste veld-gewas, en Boom-, en Wijngaards-vrucht.

De vrede is zo edel, dat ook haar naam zoet is te hooren, hier door worden de landen, de steden, de gemeene saken, de Rijken en Koningrijken gestut en onderhouden. De vrucht van alle gelukzaligheyt is de Vrede. Guicciardin *zeid: Ik zie niet heyliger, niet nodiger, noch Gode aangenamer, onder den Christenen, dan Vrede, want, zonder die zelve, zie ik alle Godsaligheyt, Gods-dienstigheyt, en alle goede zeden tot een openbare bederffenisse vervallen; want zonder Vrede behagen Gode zelve niet uw gaven die gy op den altaar brengt. Daar-en-tegen, wat isser vervloekter als den krijg? wanneeer* Mars *en* Bellona *haar bloedige Tropheen opsteken, en den droeven allarm blazen, dan isset al vol vreeze en benautheit. De Eendracht is op't hoogste noodig; want door Tweedracht, worden groote dingen verplettert, en kleine dingen steken, door Eendracht, haar hoofd op. De voor-daad van* Scilurus *zal ons leeren, die zijn tachtig zonen beval, den by een gebonden bossel pylen te breken: maar als sy't zelve niet vermochten, brak hy elx besonder voor haare oogen, zeggende: blijft gy eendrachtig, gy zult sterk zijn; maar, tweedrachtig, zalmen u licht verstroyen en breken:* Sulustius *verhaalt, dat* Micipsa *tot zijn zonen zeyde: Ik overlevere u nu het Rijk, vast genoeg zo gy vroom zijt, maar swak zo gy quaad zijt. Dit behoorde ons allen te leeren de Vrede en Eendracht te omhelzen, op dat wy niet door Tweedracht verheert en overwonnen worden.*

Ziet

*Ziet hoe Vrou-*Venus *wicht, met zyn gevlerkte ſprieten;*
De naarſtige Diaan *kan quetzen, noch door-ſchieten.*

Syr. 33.

Drijft ſtadig uwen knegt ten arbeyd, vroeg en ſpaad;
Want luyheyd ontucht baart, en alderhande quaad.

DE *Poëten hebben verciert, hoe dat* Cupido, *door zyn vierige pylen; alle Goden en Goddinnen tot liefde en minne had ontſteken; maar, dat hy* Diana (*om dat zy geſtadig beſig was in 't wild na te jagen en te ſchieten*) *niet en kon treffen. Hier mede gave zy kloeklyk te verſtaan, dat de dertele geylheyt en heete minne niet was te betomen, dan door geſtadige arbeyd en naarſtigheyt, en datze daar tegen niet meerder wierd gekoeſtert en gequeekt, dan door ledigheyt, lekkerheyd en overdadigheit.* Lucanus *zeyt, dat de ledigheyt, den menſche maakt loſſe ſinnen, dat zelve is klaarlyk in* Sardanapalo *te ſien. Ook zeyd* Catullus *zeer wel:*

De

Siet hoe *Diana* spoeyt, met heure wak're brooskens;
Langs 't schoon gebloeide veld, bezaait met roode Rooskens;
Ziet hoe zy rent en loopt door 't schaduwende bosch;
Geboogt; gepylt, gelaarst, geladen met den tros,
Den koppels hitzende aan het Wilt met open kelen;
En laat in 't goude haar de zoete windjes spelen:
Hier vangt zy eene Hinde, en ginder een wilt Hert,
Dat met zijn hoornen in de takke is verwert;
Hier eenen snellen Haas, die met zijn ommekijken,
Niet mocht, in zijnen loop, den ranken Hond ontwijken,
Nu kruyst zy 't donker wout, nu schuylt zy eens in 't lis;
Dat ondertusschen zy *Cupidoos* doel wit is,
Zy niet eens merken kan, dewijl zy langs hoe styver,
Volhert in d'eedle jacht en groeyt in deze yver.
„ Want wie de luyheid haat, en neerstigheid bemind,
„ De liefde in zijne vlijt, en arbeid overwind.

De Ledigheid heeft eerst den Prinçen t'onderbracht,
En trotze Steden zijn vergaan met all' haar pracht.

Lycurgus, *die anderssints een zeer gestreng Wet-gever was, heeft geoordeelt, om de jonkheid van Ledigheit af te leiden, dat zy hun zouden begeven tot arbeid, tot jagen, tot loopen, tot zwemmen, op dat zy gewent zouden worden honger, dorst, koude en vorst te verdragen. En als wy te recht willen in sien wie dat door ledigheyd zijn eer en dapperheyd ter zijde gestelt heeft, sie aan zelve de Romeinen, onder andere de voortreflyke Mannen* Scipio *ende* Lilius: *als zy het gemeene beste, door haar al te groote ledigheyt, ter zijden hadden gestelt, dat zy aan de strand gingen om mossels en schelpen te zoeken, en tot alle speelen te begeven. Doch men moet hier in ook onderscheiden dat het heel anders is met eerlikke Ledigheid, die ook den Burgeren is toe-gelaten, als met trage en vuyle luyigheid, die des Duivels voorkussen is,*

Cupido *en de* Dood *die ſliepen beide t'zaamen*;
Ontwakende, zy blind, elk anders ſchichten namen.

Rom. 6.

De Dood, de bleeke Dood (wanneer wy 't recht doorgronden)
Is het gerechte loon, en ſtraf van onze zonden.

Hier leid Cupido *met de* Dood *zoetlik te ruſten, en opſtaande neemt d'een des anderen geweer onwetende: alzo dat de* Dood *quetſt, met* Cupidoos *ſchichten, die hy behoorde met zijn eigen pijlen doorſchoten te hebben: en wederom queſt* Cupido *met des* Doods *pijlen, de jonge herten, die noch garen lange tijd in vreugde zouden willen blyven. Hier mede verſtonden zy: dat de aart en loop dezer wereldt ſoodanig is, dat de blozende Jongeling, door des* Doods *pylen getreft zijnde, daar henen ſterft: en dat d'oude quijnende Beſtevaer, door een heimelik vuur ontſteken wezende, noch zoekt om een zoete lief te behagen.*

Hoe

Cupido, en de Dood, zich leiden om te ſlapen,
In een zacht bloemendal met hun geweer en wapen.
Maar, als de zoete vaak weêr van 'er oogen vloog,
Toen nam, door onkund, d'een des anders Pijl, en Boog.
Het dartele Minne-wicht ging zich tot ſchieten ylen:
Maar 't volkje, dat hy trof; ſtort haaſtig van de pylen.
De Dood, de blinde Dood, geen oude mannen raakt,
Of in de koude borſt de heete minne blaakt.
„ Daarom is 't dat (hoe vreemt het ſcheynt in onzen zinne)
„ De jongen dikwils ſterft; en d' oude queelt van minne.
„ Daarom is 't dat de jeugd, die op 'er ſchoonheid bralt,
„ Vaak van 'er groene ſteel, tot in 'er graf-ſteê valt.
„ En dat het Minne-vuur des Ouden hert doorkruipet.
„ En pijnelik hem 't mergh uit zijn gebeente zuipet.
„ Dat weggerukket werd, de Jongling als een dief,
„ En d' oude koude ſtok vrijt om zijns herten lief.

Hoe droevig iſt, zeyd eener, dat die heerlikke ſpruite en weeldrige bloeme zoo haeſt, door een teder windeken, word afgemaeit en verplet, die noch zoo lang ons begerig oog konden vermaken, en waar van wy zoo ſchoone afſetſelen hadden te verwachten? wat bedrukte en beſwaarde tranen laet niet de Minnaer door 't afſterven van zijn beminde? en hoe mal en geil is wederom de oude koude futſelaar en Beſtevaer, die in hem daer- en-tegen gevoelt een heimelikke ontſtekinge zijner jonkheid: aleens als een vyer dat in hem zelven verteerende en vergaende, noch ſomtijdts een flikkertjen van zich geeft, daar 't nochtans ten einde aeſſems is: alzo is 't ook met de oude koude Minnaer gelegen. 't Zijn ſomtijds maer doodt-ſtuipen: even als eener die op zijn ſterven leggende, noch krachten toont, daer hy nochtans haeſt heeft uitgewoelt. So doen ook de oude luiden, die 't weiningh vyer, dat zo ſober by haer onder d'aſſche verborgen is, te voorſchijn brengen; maer terſtont, door 't zoetlik ſpeelen der windekens, vyer en aſch te gelijk verwaeit: alzoo dat dit levende Lijk, door 't ontſteken van zijn Minne-vyer: hem bereid een baere en een verhaeſtinge naer 't Kerk hof. Chiloſtemus *zeid: ghy oude Manne: laet u gryze hayren u ſtrekken tot een teeken des eerwaardigen ouderdoms, en die u jaren betamen: maar zoo ghy u als een jorgeling wilt dragen, dan zult ghy ook den kinderen een ſpot wezen.*

In Momi *ſcheel gezicht geen dingen zijn volmaakt,*
Al ſchort maar aan den dans dat Venus *toffel kraakt.*

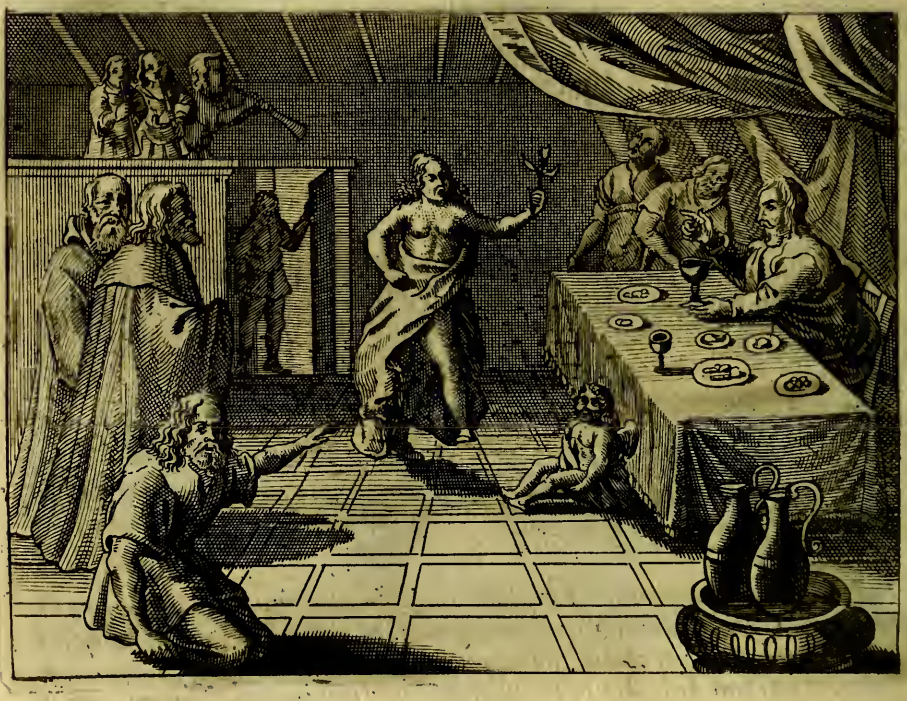

Jud. 1.

De booze Laſteraars (waar zy ook zijn gezeten)
Die laſteren het geen daar van zy zelf niet weeten.

MOmus, *de looze ſpotter wordt hier gezeit der Goden dans te beſpieden, en alles wel naauw door te zien, nochtans, op dat hy wat zoude te voorſchijn brengen, beriſpten hy, dat het gekraek van* Venus *ſchoentjens den dans hadde bedorven. Hy moeſt immers wat zeggen. Maer* Mome, *ghy blyft hier by noch niet maer gy derft wel hooger klimmen, en de werken Gods laſteren, al-eens of die zijn konſt by u hoorde te leeren: want ghy dorſt wel zeggen, dat Godt in den Menſche naar-gelaten hadde, het gene aldermeeſt van nooden was: door dien hy hadde behooren in zijn borſt een venſter gemaakt te hebben, daar door men had kon-*

DE Goden quamen t' zaam in 's Hemels opper-zaal,
Om nutten, met geneugt, een heerlik Avontmaal:
De rey was niet zoo haaſt vergadert, of men dekt'er
Des tafels breede rugh, met *Ambroſijn* en *Nectar*,
Men ſchikten zich ten diſch, men at, men dronk, men loegh,
Geen dingen hier gebrek, daar was van als genoegh:
Het maal was nauw gedaen, men ging de zinnen ſcherpen,
En op den zoeten toon van fluiten en van Herpen
Aanvangen eenen dans: vrou *Venus*, zoete ſnol,
Die maakten meen'gen ſpronk, en luchte kabriol:
Maar *Momus*, in den hoek, (die altijds kloek en wakker
Eens anders hof ken wied, en zijne eigen akker
Van 't onkruid laat vertreen) riep luid, en leelik, dat
't Gekraak van *Venus* ſchoen den dans bedorven had.
„ Dus waar de ſpotter zit, men zijnen tongh hoort liſpen,
„ Hy vind in yeders doen yets dat hy magh berispen.

---

konnen zien wat liſten en lagen daer in verborgen waren, en dat men de oogen ook behoorde binnen en buiten te konnen keeren, omme te mogen zien wat gebrek datter in 't hooft of in 't lijf ſchuilde. En dat de kuiten niet geſtelt waren in plaatze van de ſcheenen, want de ſcheenen, zeyde hy, voelen al te haeſt wanneer zy gequeſt worden. Hy beriſpte mede dat des Stiers oogen niet en ware geſtelt op zijne hoornen, daar zy nodig waren, &c. Plutarchus *beſtraft dezen beriſper en zeid: Waarom vercierſcht ghy, ô* Mome! *venſters, om d'een des anderen hert te mogen aenſchouwen? De wijn ontſluit die dat zelven niet over-genoeg, wanneer zy het mom aanſiebt van onzen voorhooft trekt? Doch wy weten dat alle Godes werken volmaekt, en dat dezer vuilen beriſpers tadelingen by Gode een gruwel zijn.*

Hier zit de Minne-moer met heuren Zoon verzelt,
Aan 't vuur, 't wijf Bacchus *dwaalt met* Ceres *langs het velt.*

1 *Petr.* 4.

Het geeft den braſſers vreemt (daar gy meê pleegt te loopen)
Dat gy zo nucht'ren leeft, en ſchouwt der ſlempers hoopen.

HOe ſober ſit hier de geile Venus, *met haar dertele kind* Cupido, *en warmt zich vaſt by de kolen? Doch ziet ghy wel dat* Ceres *en* Bacchus *al dan ſſen-de van huer ſcheiden, en laeten haer alleen zitten? daerom zeggen ſy, dat zy kout is, wanneer de andere van haer zijn. Hier mede gaven de Poëten te verſtaen, dat de dertele* Venus *met geen dinge meer worde geſterkt en gekoeſtert, als door* Ceres; *dat is door 't lekker eeten, en door* Bacchus *dat is door lieflyk drinken. Maer dat ſy niet meerder in den toom konden gehouden worden, als door ſoberheid en vaſten: want daer is niet, waer door wy ook naerder tot God konnen op-klimmen,*

en

VRou *Venus*, en heur Wicht, hier in den hoek gescholen,
Zig wermen aan den haart, en roosten voor de kolen:
Vermits Vrou *Ceres*, en Heer *Bacchus* beidegaar,
Al dwaalende langs 't veld, gescheidezijn van haar.
Maar wat betekent doch, dat zy, van een gescheiden,
De Moeder met heur Kind hier laten met hun beiden?
„ Ist niet om dat het vuur der geilen Minne-lust,
„ Door soberheid verkout, en gantsch wert uit gebluft?
„ Want daar van Graan en wijn is alderhande volheid:
„ Men aldermeest bespeurt der liefden brand en dolheit:
„ Dus: wie de welluft haat, zijn lijf houde in bedwank,
„ Door soberheid van spijs, en matigheit van drank.

---

en den Satan wederstaen, dan door zoberheyd. zeyt Augustinus: *Het vasten zuivert de ziele, trekt het gemoet om hoog, onderwerpt het vlees de geest, verspreidt de dampen des herten, lescht den brandt der wellusten uit, en steekt de keerse der suiverheidt aen. Daerom zeide* Prudentius.

't Gemoet met spijs, noch drank beswaart,
God beter in zijn hert bewaart.

Socrates *vermaande datmen alzo de spijze most gebruiken; dat noch het lichaem, noch de ziele daer door beswaert worden: want, zeide hy, vele menschen leven hier alleen, op datze eten en drinken: en 't schijnt of ze hier toe op de wereld gekomen zijn, om van haren buik een afgod te maken. Deze lopen in hare wellusten heen, en swemmen in alle dertelheid. De Nature heeft doch haest genoeg; maer de gulsigheyt en overdadigheyd verbergt sich nu onder een eerlikke rock daer nochtans 't lichaem alles verteert; hier door komen de wellust en dertelheden.* Vegetius *zeit: 't Lichaem dat een sacht tabbert gewent is, en kan niet wel de ringkragen en 't harnas verdragen; 't hooft dat een warme mutze gewent is, valt den helm beswaerlik. De tedre en sachte hand kan dat scherpe hecht niet wel voeren: alzo is ook een lichaem dat van drank en kost opgevult is: 't veracht alle Godsalige overwegingen, 't verwerpt alle hardigheit des berouws en boetvaardigheyt, en verdraegt geen strengigheid. 't Is zeker, dat de groosste deugden versmoort moeten leggen, wanneer de Wellustigheid mach heerschen en gebieden.*

t' Atheen' *werd d'*Overhand, *de ſtrijdbre* Mars *in Sparten*;
Appoll' *by den* Tyriers *ge-eert van gantſcher harten.*

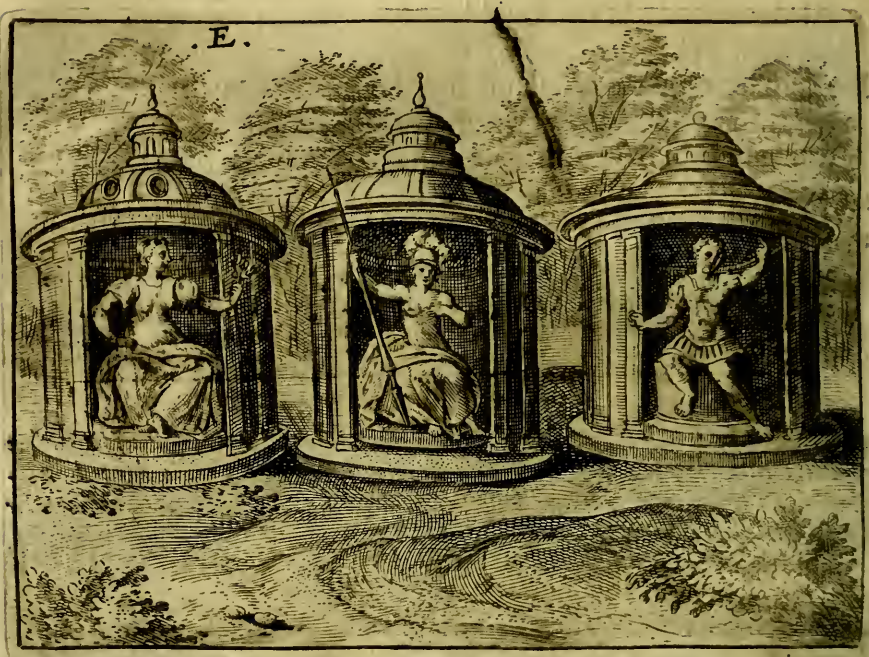

1 *Rom* 1.

In eenes Menſchen beeld hebben zy Godes wezen
Verandert en verkeert, ja dienſt en eer bewezen.

ALs men de afgoderye en by-gelooven der Ouden zouden verhalen, het zoude al te verdrietigh vallen. Heſiodus *derf wel zeggen datter dertig duizent Goden in de Werelt geweeſt zijn, en* Tertullianus *verhaelt dat* Varro *drie hondert* Jupiters *getelt heeft. Want zy hadden ook haar bezondere Afgoden tot alle dingen, ja voor alle krankheden en gebreken, voor boomen, boſſchen, beeſten, alzo datmen ter werelt niet kon bedenken, of zy hadden daer toe hare Goden. De Romeinen verboden dat men geen andere Goden aldaar moeſt aennemen, dan die den Raedt inſtelde, gelijk die in de Prieſter-boeken bekent waren. Andere ſtelden*

de

DE Heydenen, hoe blind zy voor ons henen gingen,
Noch altijds droomden van *een wezen alder dingen*,
't Welk als een eigenſchap t'aanbidden quam alleen,
Dat heilig was van aart, en ieder al gemeen.
d' *Atheners* d'*Overhand* devotig eere boden,
De *Tyriers Phœbus*, als den grootſten alder Goden:
De wapen-roover *Mars*, werd met veel offerviers,
Ge-eert devotig van de *Lacedemoniers*:
Maar ander blinder, en veel woeſter van manieren,
Gods-dienſtig offerden d'onredelyke dieren:
En 't alderdomſte volk voor 't vuur heeft neêr geknielt,
Of ander ſchepzel, 't geen dood was en onbezielt.
Elk land had zijnen God eerbiedig in 't gezichte,
Dies in hun blind'heyd zy beſchaamden veel verlichte,
Die eenigſins verlicht, noch gaan in blindheyd voort,
En vragen na Gods-dienſt, naar God, noch naar zijn woord.

---

de Eerbaarheyd, Eendracht, Hope, Eere, Weldaad, Barmhertigheyt, en andere deugden tot hare Goden. Andere de Dieren, als Schilpadden, Crocodillen, Slangen, Leeuwen, Wolven, Schapen, Koeyen, Katten, Bokken, Duiven, Oyevaars, Ganſen, &c. Andere de Vloeden en Rivieren, daar toe hare Neptunos *uitbeeldende. Andere Son, Maan, en Sterre. Andere de bloemen, kruiden, ajuyn, look &c. en ik weet niet wat zy van deſe ſoorte niet verſierden. Hier worden alleene uitgebeeld hoe die van* Athenen *in haren Tempel opgerecht hadden de Goddinnen* Victoria, *dat is de Overwinninge, die zy heerlijken vercierden met Lauwerkroonen; en te* Sparten *hadde men op-geſtelt den God* Mars, *die aan handen en voeten gebonden was: en by die van* Tyrien *worde ge-eert en met grooter heerlijkheyd geviert de God* Phœbus *of* Appollo. *In ſomma, een iegelijk gink zijnen weg, en maakte Goden naar zyn goetdunken; maar wy weten dat ter een God is, die alles geſchapen heeft: en gelijk* David *zeyd: Here u en is niemant gelijk onder de Goden, en daar is niemand die doen kan gelijk gy doet: want de Hemelen prijzen uwe wonderen, en uwe waarheyd in de gemeente der Heyligen.*

De Liefdekens *ſtaan hier, ziet! hoe zy ons aanpryzen*
Malkand'ren alle deugd en vriendſchap te bewyzen.

1 *Johan.* 4.

God is de Liefde zelfs (de liefde is 't hoogſte loth!)
Wie in de Liefde blijft, blijft eeuwiglijk in God.

DE Poëten verſieren, dat'er waren drie Godinnen diemen Charites, *of* Liefdekens *noemde, en waren geheeten* Aglæa, Thalia, Euphroſine, *zy worden geſchildert met lugtige klederen, andere zeggen, dat die zelve naakt behoren te wezen, en datze altijd in de Lente danſſende voor den dag quamen. Hier mede gaven zy te kennen, dat de vriendſchap altijd naakt, dat is openhertig, vrolijk en blygeeſtig moſt geſchieden, en datze altijd in de lenten haar niet anders en moſt vertoonen, als namaals, wanneer de ſure winter-vlagen volgden. Och! dat*

de

OF yemand vragen mocht, wat deze *drie* bedieden,
Gy ziet hier *een* de *twee*, en weêr *twee* d'*een* aanbieden
Elkanders aangezicht, dewijl men zegt gewis
Dat eene vriendſchap twee vriendſchappen waardig is.
Het zijn de *Charites*, die met een mild ontfarmen
Malkander alle *drie* zo lieflijk omarmen;
Met ware Liefd' zy tot malkander zyn gezint;
De Liefd', de gordel is die hun te zamen bind,
In eenen vaſten knoop: maar zeg, waarom bekleden
Zy niet het wit albaſt van hare naakte leden?
't Is om dat reine Liefde: en vriendſchap ongeveynſt
Een open herte toont, dat nooyt om quaad doen peynſt.
Aglæa, *Thalia*, en *Euphroſin'* zy heeten,
Bevalligheyd, *vermaak*, en *Blijdſchap* ongemeten:
Want aangenaamheyd en vermaak zy in 't gemeen
En rechte vrolijkheyd voorts brengen by elk een.

---

de Liefde by ons ook ſoodanigen plaatze had, en dat die altijd voor onze oogen en in onze herten gegrift mogte ſtaan, wy zouden de weldadigheyd in meerder eere hebben. Auguſtinus *zeyd. In de Liefde is een arm man ryk, zonder Liefde is een rijk man arm. De Liefde is de wortel aller goede dingen, en de begeerlikheyd is de moeder van alle quade. Gelijk de Oly* (zeyde Ambroſius) *boven alle nattigheden drijft, alzo gaat de Liefde alle andere deugden te boven: en d'Oude hebben de Liefde afgebeeld by de Tortel-duifkens, dat die zich altijd by de andere deugden voegt, gelijk het duifken by zijn Ee-gade. Laaten wy dan malkanderen in de ware Liefde na-volgen, doende werken der Barmhertigheyd; want of wy ſchoon al onze goederen den armen uitdeelden, en wy de Liefde niet en hadden, 't zoude ons niet baten, daarom behoren al onze werken in de Liefde te geſchieden.*

De Weldaad driederley (*ons tot een goed exempel*)
Werd heyliglyk ge-eert te Romen in den Tempel.

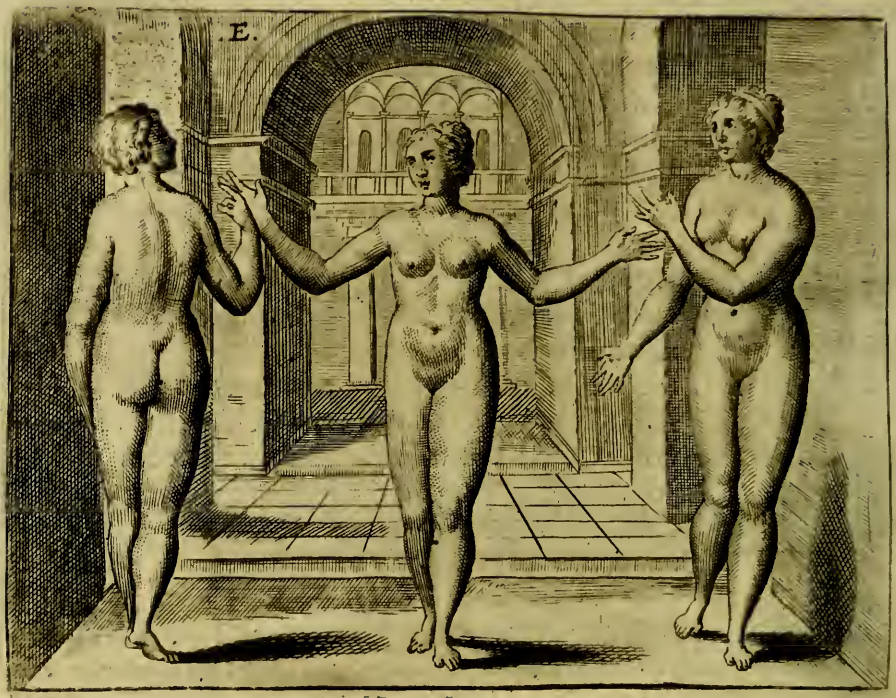

Hebr. 13.

De Weldaad nimmermeer uit uw gemoeden vaagt,
Want zulk een offerhand den Heere wel behaagt.

TE *Romen in den Tempel waren drie Godinnen, genaemt de* Weldaden *of* Dank-goddinnen, *opgerecht: d'eene was,* Weldaad, *d' ander* Ontfangende Weldaat, *de derde,* Vergeldende Weldaad. Seneca *noemt ze drie gezusters, en zeyd, datze malkanderen de handen gaven, en dat zy lachende, jonk, en Maagdekens waren, met losse en luchtige kleederen. Zy worden gezeyd met de hande aan malkandere te houden, om dat de weldaden altijd ter rechterhand zoude komen* Lachende, *om dat de weldoenders gezichte vrolijk is* Jonk, *om dat de gedachteniſſe der weldaden niet oud behoort te worden.* Maagdekens

om

DEes drie Goddinnen, hier dus op de rye staande,
Zijn niet zeer ongelijk den beelden van 't voorgaande
Dees schoone Maagden zijn de *drie Weldaden* zelf,
Hier voormaals opgerecht in 't heylig Rooms gewelf:
d' Een is *Weldadigheyd* die met een open herte
En met een open hand gedenkt haars naaste smerte:
Ontfangende geschenk de tweede Nimphe heet,
Daar steeds *Weldadigheyd* haar giften aan besteed:
De derde *Dankbaarheyd*, in wiens gemoed begraven
Licht de Dankoffer van hares naasten milde gaven.
d'Een rijkelijken geeft, de tweede bly ontfankt,
De derde voor de gaaf eerbiediglijk bedankt,
„ Och of dees *Nimphen* ons al t'zaam zoo wel bevielen
„ Dat wy hun plaatsten in den Tempel onzer zielen:
„ Want daar in 't herte blinkt dit schoone beelde-werk;
„ Daar is een heylig huys, en wel geçierde kerk.

---

om dat de weldaden ongeschent, oprecht en heylig behooren te wezen, aan niemand verlooft noch gebonden, Chrisostomus *zeyd: men behoort geen weldaad te verbergen. En men moet geven, zegt* Augustinus, *dat het, nog u, nog eene anderen schadelijk is.* Plautus *is ook van 't zelfde gevoelen, als hy zegt: Laat u doch niet verdrieten den vrienden goet te doen, maar schaamt u liever dat gy 't niet gedaan hebt; 't is een schande dat men zijn vriend in den nood niet bystaat.* Demosthenes *spreekt mede. Ik ben van gevoelen, dat die gene, die weldaad bewezen is, 't zelve behoort alle tijd te gedenken, en die 't heeft gegeven, behoort te vergeten; want de weldaden dikwils te herhalen, is een aart van pochen en verwijten.* Democritus *zegt: de Menschen behooren vaardiger te zijn om te geven, als om te beloven; want eene kleine gave helpt een behoeftige; maar vanguldene en hoofsche woorden, kan niemand den buik vullen. Daarom laat ons altijd, zegt* Chrysostomus, *de weldaad, als een gulde kleynood, aan onze halze dragen, op dat men mach merken wiens kinderen wy zyn, namelijk des geene die daar zegt: Ik ben Barmhertig want hy laat zijn Sonne schijnen over de goede en quade.*

Ey ziet! wat grooter Viſch is hier in 't net gevi ſcht?
't Is Pallas, *door 't bedroch van* Gierigheyd, *en* Liſt.

1 *Timoth.* 6.

Die zich bekoren laat van 't goud dat hy ziet blikken.
Door gierigheyd geraakt in veelderhande ſtrikken.

Hier zit Pallas, *de Goddinne der wijsheyd, in 't net van* Liſtigheyd *en* Gierigheyd *gevangen. Daar by de* Oude *wilden te kennen geven, dat de Wijzen, hoe wijs zy ook willen ſchynen, door deze twee looze Vrouwen wel konnen bedrogen worden. De* Poëten *verhaalen, dat* Jupiter, Danaan, *die van haar Vader* Acriſius *zo troulijk beſlooten was, door een gonde rege, wel wiſte te bedriegen; gelijk by* Ovidium *en* Horatium *te lezen is.* Cicero *zeide zeer wel, en de dagelikſe ervarentheyd leert ons 't zelve genoegzaam, datter niets is zo heylig, of het kan geſchent, niets zoo vaſt, of het kan verwonnen, niets zoo voorſichtig, of het kan door geld verleyd worden.* Philippus van Macedonien *vragende 't Orakel door wat wyze hy* Grieken *zoud t' onderbrengen? kreeg voor antwoord, dat hy niet*

met

DE kloeke *Listigheyt*, twee-aansigtig en wakker,
E d'arme *Gierigheyd* (die, van eens anders akker
Haar leegen schuren vult, en in haar dieffche tasch
Het goud steekt, datze steelt, uyt haares naasten kas)
De wijze *Pallas* zelf zoo aardig kosten lokken,
Tot dat zy hadden 't net haar over 't hooft getrokken.
„ Want dat de *Gierigheyd de Wysheyd wel bedriegt*,
„ Is een gemeene spreuk, die door de monden vliegt,
Dit is wel eer gesien aan *Midas*, toen hy haakte,
Dat al 't ettuyg fijn goud mogt werden dat hy raakte:
Dees bede hem gewerd, en was hem licht vergont,
Greep hy een stocxken op, het werd al goud terstond,
Of greep hy eenen steen, hy wierd in goud herboren,
Nam hy een hand vol graans, hy had al gulde koren,
En dobbert hy in 't nat, of greep hy eenen boom,
Hy had een gouden eyk, en eenen gulden stroom.
De gek was heel verblijd, en lachte dat 't et schatert,
En gaf aan d'*Echo* werk die al zyn doen besnatert;
Maar als hy aan den disch zal eten ('t is te vreemt:)
Word al de spijse goud die hy in hande neemt.
En als hy drinken zal, (wel hoe wil 't nu gelukken?)
De Wijn in goud verkeert en met geheele stukken,
Hem in het keel-gat valt, dies roept hy weder aan
De Goden, die uyt liefd' hem van dit leet ontslaan.
„Dies dikwils *Gierigheyd* de *Wijsheyd* heeft bedroogen,
„En 't goud heeft in den nood nooyt yemand helpen mogen.

---

met yzere, maer met silvere spietsen vegten moest. Hebben die van Lacedemonien ook niet hare vyanden met geschenken vereert, en hare overwinninge door 't goud verkreegen? Hoe schadelijk deze Geld-zucht is, en een Moeder aller bederfnisse, konnen getuigen, die door haer eigen profijt, geheele landen in ondergang brengen, en de wetten omkeeren. De Vrome hebben haar dit niet te belgen, onder welke ik ook stelde de trouwe Alcamenes, *die gevraagt zijnde, waarom hy de geschenken die van* Messenia *hem aanboden, had geweygert? antwoorde zeer wel: Zo ik die had aangenomen dan hadde ik immers plat tegen de wetten gezondigt, die dat klaarlijk verbieden. Daarom zeyde* Augustinus: *De Gierige, als hy meend winninge te doen, dan verliest hy sijn zelven, en als hy wat meent te vangen, dan werd hy zelven in 't net getrokken.*

Aan

Aanmerk hoe 't Avontuur de huyk hangt naar de winden;
En niet met allen vraagt naar vyanden, noch vrinden.

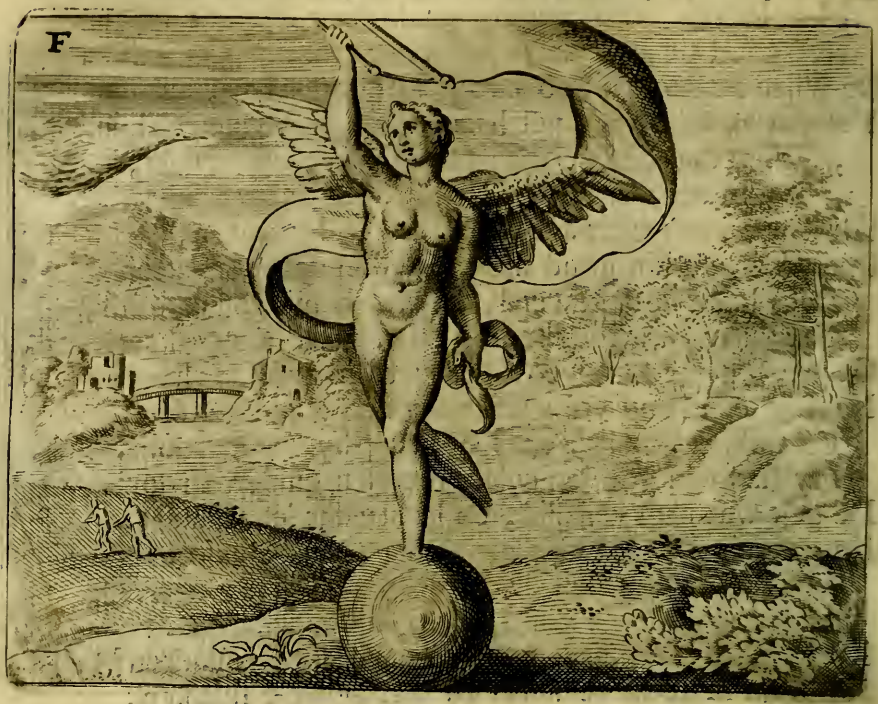

Psalm 19.

Mijn toevlucht is alleen de Hèere der Heyrſcharen,
Geen quaad, noch ongeval kan my nu wedervaren,

DE Fortuyn, of het Avontuur was by de Heydenen zonderlingen uytgebeeld: de eene ſchilderde het als een uytſinnige Vrouw, die zonder onderſcheyd nam en gaf, d'ander met vleugels en handen, doch zonder voeten, ſtaande op een ronden bal: d'ander met een rad, &c. Somma, 't liep hier op al te zamen uyt, dat de ſtand der menſchen niet geſtadig was. Doch die van Lacedemon verſtonden, dat men de Fortuyn niet anders als met opgeheven handen moſt aanbidden: waar mede zy niet duyſterlyk te verſtaan gaven, dat de menſchen de Goden te vergeefs aanriepen, indien zy zelve de hand niet mede aan den ploeg ſloegen. De Zee-man, in ſtorm en onweer benart zynde, roept wel om verloſſinge en hulp tot ten Heer, doch ondertuſſchen laat hy ook niet zyn handen te reppen, op zyn roer en ſchoot te paſſen, ter tijd hy gelukkig in de geruſte haven gekomen is. De Landman heeft geen zegen van God te verwachten, ten zy hy te vooren zyn land hebbe geploegt, bezaayt en bearbeyd. De geleerde heeft te vergeefs om de konſten der geleertheyd en gebeden, indien de vlyt en nagt wake by hem niet is waargenomen. De

geleert-

Die 't Avontuur vertrout, eerst overdenk te voren;
Dat zy lichtveerdig, als den weerhaan op den toren
Met alle winden waait, en dat hy is verleyd
Die in haar zoeken wil zyn rust en vastigheyd.
Ziet hoe zy staat en swiert met vleugels gauwe en vlugge;
Nu toontze 't aangezicht, en strax den gladden rugge.
Zie hoe zy voeteloos, op eenen ronden bal,
Toont hoe den hoogmoed gaat gemeenlyk voor den val,
Dees beeldenisse ontbreekt dat zy niet wispelturig
Een wankel rad omdraait, onstadig en gedurig,
Daar d'een om hooge rijst met eenen trotzen kop,
En d'ander in den grond valt boven van den top:
Want dit is haren lust, dat zy, in grooter waarden,
Den eenen hoog verheft, den andren werpt ter aarden,
Als ik in 't tafereel *Cebetis* haar aanschouw',
Zo zie ik (zo my dunkt) een dulle en blinde Vrouw',
Die voren in den hoop strooit eenen gouden regen,
Daar elk om 't meeste dringt: waar de eene heeft gekregen
Een kostelyk Thresoor, versilvert, en verguld,
En d'ander om een kroon van vreugden is vervult,
Die eenen Scepter draagt en deze heeft een Keten.
Den anderen is een schaal vol Peerlen toegesmeten.
Maar achter deze *Nimphe*, eylaas wat zie ik hier?
d'Een heeft den bedel-zak, en d'andere heeft een lier,
d'Een heeft stok of krukke, oft van sint Jacobs schelpen;
En d'ander steent en zucht, 't is al God wil u helpen.
Terwijl dat d'eene vast haar voor de gift bedankt,
Zucht d'ander om zyn loth, treurt, vast, ja weent en jankt.
Zy neemt den eenen 't zijne, en geeft 'et aan een andren.
En doet zo vreugde in rouwe, en rouwe in vreugd verwandren.

geleertheyd, zeyd eener, woont in diepe en donkere bergen, en God heeft gewilt dat het zweet en nacht wake daar schildwacht zouden houden, en die zijn daar gesteld als Moeders. De Koopman mach niet op zijn rugge 't geluk verwachten, noch de Krijgsman zal niet slapende de Kroon der eeren daar van dragen, ten zy hy zijn vyand ridderlijk onder oogen zie, en verwin. Nochtans schijnen sommige menschen 't Avontuur tot een Moeder te hebben, die in haar weelde hun dikwils schandelijk doet vergaan. Leest het Tafereel van Cebes, daar in zult gy alles in 't breede vinden.

Die arm is, en genoegt met zijn ontfangen lot,
Het wank'lende Avontuur, in zijne strik bespot.

Job. 1.

't Geen God gegeven had, dat nam hy t'zijnder tijd:
Des Heere groote naam zy hoog gebenedijd.

DEze beeldenisse vertoont seer levendig hoe d' Arme of om beter te zeggen, de Wijze, de Fortuyn of het Avontuur niet vreest. Want de Oude, zoo Wijsgierige als Dichters, hebbe deze Goddin zonderling verheven. Wy willen hier alleen kortelijk verhalen, hoe de wijze door het Avontuur niet word beroert, maar selve de Fortuyne bind, dat is te seggen, daar op niet past. Want Bias *wierd niet beweegt dat hy zijn schat en have verliet, zonder iet daar van (als zijn vroom gemoed) mede te dragen: noch de dertig Tyrannen (daar van* Socrates *omringt was) konde die standvastige ziele niet beroeren. De Wijze is tegen alle aanvallen gewapent,*

DAar in een biezen hut zich d' *Armoede* geneerde,
Daar 't hoofd de zoldering, en daar de voeten d'eerde
Geraakten te gelijk, en daar een vuuren plank
Te zamen was de disch, en ook de zitte-bank:
Daar 't goudgeel kaf, en stroo zich op de vloer verspreeden,
Tot rustbedde, in de nacht, voor afgesloofde leeden.
Daar 't water was den drank, en drooge visch het broot.
Daar lavenis en spijs, gehaalt wierd uyt den sloot.
Daar, aan den kouden heert, de tanden moesten klappen.
En daar men liep bekleed met duyzenderley lappen.
Daar Voogd, en Huyswaard was een oude, en blinde man,
En daarmen leven moest van 't geen de vrouwe span.
Daar vijfthien Zonen en drie jonge Meyskens waren,
Daar 't al by daag te bed most om de keers te sparen,
En daarmen nauwe een bieze, of daarmen nauwe een lamp
Ontstak, wanneer daar 's nachts quam d'een of d'ander ramp.
En daar noch niet te min 't *Genoegen* wierd gevonden,
Daar lag het *Avontuur*, die *Lichte-schoy*! gebonden.
„ Want daar 't genoegen is, al valt schoon d'armoê zuur,
„ Daar vreestmen geen Fortuyn, noch wank'lende Avontuur.

---

wapent, en als met borst-weringen verzien: zo dat noch de vreeze des doods, noch smaad, noch armoede zijn voet doen struykelen. Want hy bezit alles gerust, gestadig, zedig en verdraeglijk. Des zey Antisthenes *zeer wel. O dat zijn muren, die in de brave gemoederen onwinnelyk worden gemetzelt. Daarom getuygt* Epictetus, *dat een wijs man van hem zelven tot alles bequaam is, en boven de Fortuyne verheven: welke gelukzaligheyd, gelijk* Seneca *schrijft, Gode alder-naast en eygen is.*

Ziet hoe Hippomanes *voor* Atalanta *loopt,*
Vermits zy, om het goud, den hoogſten prijs verkooopt.

1 *Cor.* 9.

Zy loopen alle wel ter banen dat elk hijgt,
Maar een van allen doch alleen den prijs verkrijgt.

HOe Hippomanes *en* Atalanta *hier in de loop-bane, omſtrijd, malkanderen uit-dagen, en hoe* Hippomanes Atalantam, *door de goude appels verleyd: daar van kondy by* Ovidium *lezen. Maar wat de Poëet daar by verſtaat, kan men op verſcheyden manieren uit leggen. Zy verſtonden dan dat ter wereld niet zo kragtig, aanlokkende, noch verleydende was, om der Vrouwe ſtandvaſtigheyd, eerbaarheyd, en kuisheyd lagen te leggen, als het goud: en dat menig menſche in de loop-bane der opregtigheid en vromigheyd, om het ſnoode goud, verhindert word ten eynde te loopen, zo dat hy door het vuile gewin in den weg des deugds te gaan word opgehouden, maar loopt ter zijden naar geweld, valſcheyd, bedriegerye, roven, moorden, oneerbaarheyt, en andere verderffelijkke wegen, miſſende alzo de eere, dat is, zijn goede naam en faam, van, in de loopbane getrouwelyk hem gequeten*

RUimbaan! *Hippomanes* loopt *Atalanta* naa;
Het geld hem zijne kraag in dien hy komt te ſpaê;
Zy loopen beide om ſtrijd, ô bloed! wat zal ik zeggen?
Het ſchijnt gy noch een lijf hebt in de kiſte leggen,
Dat gy u zelven voed met zo een yd'le hoop.
En waant dees vlugge *Nimph*, die in haar ſnellen loop
Het al verwonnen heeft, zo lichtelijk t' overwinnen;
Hippomanes, eylaas! wat moogdy doch beginnen.
Men blaaſter de trompet, dies elk zyn hielen licht,
Eer ik eens om zie, zy zijn my uyt 't geſicht;
Die bloed koomt achter aan, wel hoe! nu wint hy 't weder.
Ay ziet eens wat hy doet! hy werpt drie app'len neder
Van louter goud gemaakt, d'een voor en d'ander na,
Daarze ieder reys naar bukt, doch tot'er eygen ſchâ.
Hy loopt hy overwint, tot dat hy, moê geronnen,
De *Nimphe*, in haren loop, heeft eyndelijk overwonnen.
„Maar zegt, ô *Muſa*! zegt, geeft niet de *Sulmo aan*
„Met deze Fabel ons uitdruklyk te verſtaan,
„Dat in de weg des deugds: zyn tweederlye hoopen,
„Die vierig om den prijs op 't alderſnelſte loopen,
„Daar d'een ten eynde loopt, en d'ander ſtille houd,
„Die zich verleyden laat van 't zorgelyke goud,
„Daar d'eene tot zijn lot, den prijs is toe gevallen,
„En d'ander komt te ſpade, en kryget niet met allen.

---

ten te hebben. Wy worden dan hier door gewaarſchout om in den weg des deugds te volherden, op dat wy na de vermoeytheyd deſſelven ter gewenſter haven mogen komen. Plato *zeid, dingen die heerlyk zijn valle ſwaar. Dit ziet men in alle menſchelijke zaken. Hoe zuurlijk zaait, ploegt en delft de Landman, maar hoe blijdelijk maait hy 't wederom? hoe veel gevaar en perijkelen moet de arme Krijgsman uitſtaan, zal hy de Kroone daar van draagen? hoe veel moet de Koopman en Schipper uitſtaan, eer zy haare waren door de holle zee-baren mogen aan land brengen, en winninge daar van dragen? met wat ſweet en arbeid bekomt men de heilige en zoete geleertheyd? In den loop moet men volherden, want de heerlyk ſte dingen hebben de ſwaarſte beginzelen: daar-en-tegen die mette welluſt beginnen, hebben droeve en bittere uitkomſten,* Gellius *zeyd, zo gy door arbeyd goede dingen uitvoerd, de arbeyd vergaat haeſt, maar de weldaad blijft u altijd by; maar zo gy door welluſt eenige quade zake bedrijft, de welluſt vergaat terſtond, maar uw quade fyt hangt u altijd aan.*

Zie, hoe een Arme Man, te wonderlijk bezeert,
Door een gelijkenis, den Keyzer *heeft geleerd.*

Exod. 23.

Neemt geen geſchenken aan, van vyanden noch vrinden,
Want zy des Rechters ooge, en 't ziende recht verblinden.

MEn verhaalt van den Keizer Tiberio, *dat hy, wandelende in zyn Palleys met zijne Hovelingen, zach zitten een armen bedelaar, die met vele puiſten en ſweeren beladen, aan de voor by-gangers zijne armoede klaagde, de Keizer, dezen armen menſch dus deerlijk ziende, en dat de vliegen vaſt op zyn ſchurfde lichaam zaten en pikten, kreeg daar over groote deerniſſe en medelijden, en zant een van zijn Dienaars, dat hy dog dien ſwarm van des Armen Mans lichaam keeren zoude. De dienaar toe-treedende, riep de arme bloed heel elendig, ey laat ſtaan! laat ſtaan! want zo gy deze vliegen*

af

DE *Keyzer*, gaande met zijn Hof-gezin spanceren,
Zag eenen *Armen man* vol puysten en vol zeeren,
Waar op de vliegen vast al gretig en verwoed
Zich mesten vet en dik, met etter en met bloed,
De Vorst werd voort beweegt, en mocht dit niet verdragen
t'Za Pagi (zey hy) wilt dit vliegend' tuyg verjagen:
Neen, neen sprak d' *Arme man*, ey lieve laat doch dat!
Dees vliegen zijn verzaad, dees krekels zijn nu zat:
Verjaagdy deze zwerm, zo komter weêr een jonger,
Met nieuwen appetijt, met grage en verschen honger,
En zullen van mijn vleesch en bloed hun zelven voên,
Met meerder pijn en smert dan my nu deze doen:
De *Keyzer* deed 'et vremt, deze antwoord met groot wonder
Hem in zijne ooren klonk gelijk als eenen donder:
„ Hy mocht gedenken, of den Rechter die van goed,
„ En gelden is verzaad, 't recht zo veel hinders doet
„ Als een kale vink die eerst 't geding zal schiften,
„ En eet den armen op met gaven, en met giften.

---

afjaagt, die nu al rede vol gedronken zijn, dan zullender wederomme andere magere rekels en hongerige roeken volgen, die my meerder smert en pyne zullen aandoen, en mijn vleys en bloed ten gronden uyt zuypen. De Keyzer, hier over verwondert zijnde behiel dit in zijn gedachten, en verstond dat een Regter die alreede van zijns Heere middelen veel genoten heeft, niet zo graag noch hongerig is als een Kalis die daar in komt vallen, als een vliege in den bry; om dat edele recht door giften en gave te schenden, als de nieuwe doet, alleen om zyn hongerige ropte vullen, daarom dan de gemeente moet treuren en zuchten. Isidorus *zeyd: de snode en hongerige Regters houden der lieden zaken op, of vellen een verkeert oordeel, ter tijd zy haren zak lustig gevult hebben, en de armen uytgezopen. De Arme, zeyd hy voorder, worden meer van deze gretige grijp-vogels geplundert, als van de snoodste krijgs-lieden: want geen rover is zo begeerlijk op ander lieden goederen, als de onrechtvaardige Rechter, die zelve zoekt in te schrapen. Deze lesse zal den vromen Rechter altyd voor oogen staan, en naar de leere* Moysis *geen persoonen aansien, noch gaven; want de gaven verblinden de oogen der Wyzen, en verkeren de zaken des Rechtvaardigen.*

Ziet

Ziet hoe Anchiſis Zoon *den Vader helpt in nood.*
En Nero, *heel verwoed, zijn Moeder brengt ter dood.*

Prov. 10.

In eene wyze Zoon de Vader zich verblyd.
Maar in een godloos kind de Moeder droefheyd lyd.

Siet hier de liefde en haat, de dankbaarheyd en ondankbaarheyd, als twee tegenſtrydige zaken, levendig afgebeeld. Æneas *ſchildert hier af het ampt eens vromen en opregte jongelings, daar hy zijner ſtok-ouden Vader* Anchiſen *op zijne ſchouderen neemt, en draagt hem met zijnen zone* Aſcanio *uit de Trojaanſche vlamme, agterlatende alle zijn ſchat en Rijkdommen, op dat hy dit eenige en koſtelijke pand mocht behouden.* Nero *daar en tegen toont hem als een wreede Wolf, bedenkende alle ſchelmeryen, om zijn Moeder* Agrippina *om den hals te helpen, daar toe hy eyndelijk geraakte, en quam zo verr' dat die overgegeven boeve zelve zijn geboorte plaatze verontreynigde, en die zelve daar na begeerde te zien. Wat kan men ſchandelijker en Godtlozer ſtuk bedenken? Maar gy, ô* Æneas! *moet hey-*

DOen *Troyen* onderging, en ſtond in roode kolen;
Doen't hongerige vuur ſteeg opwaards na de polen;
En doen het Griexſche ſtaal (al razende en verwoed)
Geen dingen zoeter vond dan het Troyaanſche bloed;
Æneas met zijn *Kind* ontwijkt den brand te gader,
En neemt op zijne halze *Anchiſen* zijnen Vader:
Hy draagt den ouden man dat hem de rugge kraakt,
Tot dat hy eyndelijk uyt doods perijkel raakt,
Hoe draagt *Æneas* dus? ik drage mijne Kroone;
En drukke levende uyt het beeld van eenen Zoone,
Van eenen goeden Zoon, die heylig, en beleeft
Den genen weder draagt die hem gedragen heeft.
Maar recht in 't tegendeel is *Nero* veel verwoeder
Als een onreed'lijk Beeſt, die 't herte van zijn Moeder
Uit haaren lijve rukt, en ziet het enge graf.
Van zijnes Moeders buyk, dat hem eerſt 't leven gaf.
Hy doodigt die, waar van hy 't leven heeft ontfangen.
En noch loopt eene traan niet langs zijn ſnoode wangen.
„ Dies als ik dezer twee hun vonniſſe onderzoek,
„ d'Een komt den zegen toe, voor d'ander is de vloek.

---

heylig geheeten worden, en een eeuwige lof den na-komelinge verſtrekken: daar en tegen gy Nero *moet tot gruwel en vervloekinge altijd gerekent zijn, die met afgryſelijke ooge zoo ſnoode ſtuk hebt konnen aanſchouwen.* Virgilius *zeyd, dat* Æneas *eerſt zijn Goden heeft gebergt, daar na zijn Vader en Kind, maar zijn Huis-vrou hadde hy in dien vreezelijken brand niet konnen vinden. Hier word by verſtaan, dat men boven al Goden moet beminnen en lief hebben daar na zijn Ouderen en Kinderen. Hier door word de jeugd een overvloedige ſtoffe gegeven, om weldaad aan hare Ouderen te bewijzen, aan wien zy (naaſt God) alles ſchuldig zijn. Draagt de Oyevaar zijn Onderen, die ſwak en afgemat zijn ook niet op zijn ſchouderen? onderhoud, voed en ſpijſt hy de zelve niet? leert ons dit niet de wet der nature? of willen wy ſnooder als de beeſten wezen? verre daar van. Maar gy* Nero *moet uit, onze gedachten geroeyt zijn, en uwe daad zy een ſchand-vlekke, daar door wy te meer tot liefde en dankbaarheyd aan onze Onderen gedreven worden.*

Men hoord de Philoſooph' *den* Keizer *hier verklaaren*
Waarom de doode werd geciert met Lauwer blaêren.

Eccleſiaſ. 7

De ſterf-dag is den Menſch veel beter in zijn ſmert,
Dan zijnen eerſten dag als hy geboren werd.

De wijze hoe de Heydenen haare dooden hebben omkranſt en begraven, is zoo menigerley geweeſt, dat by na elk land, ja elke ſtad hare bezondere manieren hadden. De Keizer begeerde van Bias *den Philoſooph te weten, waaromme doch de doode met een Lauwer-kroone worde geciert? Hier op antwoorde* Bias: *dat die zelve nu van alle des werelts moeite en ſwaarigheden was ontbonden, en als overwinner de Lauwer-Kroone daar van droeg. Dit was wel gezeyd van een Heyden, maar zonder regte kenniſſe. Dog wy weten aat ons de dood is een ingang tot het leven.* Auguſtinus *zeyd: De dood, dien de menſchen vrezen, is*

een

DE Heydenen voorheen; de doôn ter aarde brochten,
Wiens bleek besturven hooft met Lauwer was omvlochten.
De *Keyzer* willend' hier den oorzaak van verstaan,
Sprak zijne hoonig-bie den wijzen *Bias* aan:
Zegt, ô wijsgeeren! zegt waarom men dus ten toone
De Doôn ten grave brengt, omvlochten met een Kroone?
„Heer *Keyzer* (antwoord hy) om dat hy voor gewis
„Van alderley elende en smerte ontslagen is.
„Dat hy voleyndigt heeft den loop met zijne voeten,
„En afgeleyd de schuld die wy betaalen moeten:
„Dat hy in zijne dood den Dood verwonnen heeft;
„En hier gesturven is op dat hy elders leeft.

---

een verscheydinge der ziele van het lichaam. Maar de waarachtige dood, welke de menschen niet vreezen, is een afzonderinge der ziele van God en veeltijds als de menschen de dood vreezen, die de ziele van 't lichaam scheyd, zoo vervallenze in die dood, daar de ziele van God gescheyden werd. Lucilius *heeft eertijds gezeyd; Wy vallen niet schielijk in de dood, maar gaander met stapkens na toe. Dagelijks sterven wy, want alle dagen word' er een deel van 't leven gekort, en al wassende nemen wy af, de kindschap, jongelingschap, en manschap, ja al wat voor by is; gaat verlooren en deze dag deilen wy met de dood* Cyprianus *zeyd: Zou huys en wanden van ouderdom beefde, en 't getimmer niet langer konde staan, maar dreigde op 't hooft te vallen, zoud gy u en uw' goed niet zoeken te bergen? ziet aan, de Wereld wankelt en vervalt, en getuigt door 't eynde der dingen dat zy haast vallen zal: doch zalig zijnze die in den Heere rusten, want der Heyligen dood is kostelyk voor den Heere.*

Ziet hoe den Assyrier verwijft gelijk een kind,
Zijn hand slaat aan de spille, en zijne rokken spind;

3 Reg. 11.

Doen Salomon zo veel boelagien had verkoren,
Werd hy zo gantsch verwijft, dat alles liep verloren.

SChout doch hoe de gekroonde hoofden en uitblinkende heerlijkheden, haar eer en glants zoo konnen verdonkeren, dat zy vergetende haar Rijk en Onderdanen, hen begeven tot wijffche slavernyen. Sal men mogen zegge dat Sardanapalus *Koning is, die van een Vrouwe word geregeert? die hem wetten opleyd, voorschrijft, gebied en verbiet wat haar gelieft? Soo zy wat begeert, hy moet geven; zoo zy hem roept, hy moet komen; zo zy hem weg wijst, hy moet gaan; zoo zy hem dreigt, hy moet vreezen. Men mach die niet een slave, maar een snode slave noemen, die niet over zijn begeerlijkheid kan heerschen. Hy breydele voor eerst*

S *Ardanapalus* ô! wat helpen u drie mijten
Daar gy de spille om draait? het dient tot u verwijten
Dat gy zoo heel verwijft, en zelfs den rokken spint,
Dit harnasch past u niet, wat zy dy dul of blind?
De Scepter voegt u best, om daar meê te bestieren
U onverwonnen erf; het ryk der Assyrieren:
Gy slacht *Alcmenæ* Zoon, die (hoe ontzien en trots)
De schoone *Omphale* geeft zyn pylen, en zyn knods,
En wisselt al zyn tuyg, (ô zotte minne grillen!)
Voor eenen spinrok, en een hand vol ronde spillen.
O groote minne-kracht! die wonderlyk uitmunt,
Als gy een manlijk hert zoo veel verwijven kunt.
„ Als gy eens Konings ziele in uwe boeyen kluistert,
„ Is al de Majesteyt van zyne Kroone ontluistert,
„ Zyn wysheyd ongeacht zyn mogentheyd vervoert;
„ En door zyn hoerery werd 't gantsche ryk verhoert:
„ Daar 't Hof van minne brand, werd (eer men 't zoude wanen)
„ Het land een vuil bordeel, vol lichte Courtisanen.

---

eerst zijn begeerlijkheden, verachte de wellust, betoonde de wraak gierigheyd, bedwingende de geldzugt en andere smetten der ziele, laat hem dan over andere heerschen. Seneca, *de treur-dichter, beschrijft een gantsch andere Koning, als hy zeyd.*

Een Koning is 't die vreeze derft,
En die zijn booze lust af-sterft.

Hy is daar na, vermids zijne overste zoodanigen verwijfde Koning niet en wilden gehoorsamen, in zijn Hof gevlucht, en heeft hem daar met al zijne schatten verbrand.

Merkt hoe rechtvaardig dat Perillus *raakt ter dood*
In zijnen kop'ren stier, die hy voor and'ren goot.

Psalm. 7.

De goddelooze graaft den put naar zijnen zin,
Maar als hy 't heeft gedaan, valt hy daar zelver in.

PErillus, *de scherpzinnige Werk-meester, had, om den Tyran* Phalaridi *te behagen, een nieuwe maniere van straffen bedagt: want hy maakte een stier die hy met een deur kon opsluiten, daar in de misdadige, dan met een schrikkelijk geluit eens brullende Stiers, ellendig zijn leven liet: Voor zijn gifte en belooninge, zeyde de Tyran, most hy eerst zelve bezoeken of het geluit ook goed zou zijn, liet hem over zulks levendig daar in steecken, en met vyer verbranden. Hier mede worden wy vermaant geen raadslagen, tot ons even naastens schade en plage te bedenken, want den steen valt gemeenlijk den werper op 't hooft, of die den put voor andere*

graaft

PErillus, die volmaakt, en op het alder blootſte,
Den gieter *Miron* zelf, in zijne konſt, na bootſte,
Goot eene koop'ren Stier, die hy, tot roem en pronk
Phalaris den Tyran, met veel eerbieding, ſchonk,
Op hoop van geld en gonſt te winnen van den Koning;
Maar als hy in het Hof verſcheen, om zijn beloning
t' Ontfangen, voer de Vorſt dus uyt: Welk kloeke geeſt,
Wat wonders kan men doen met dit gehoorend beeſt?
Heer Konig antwoord hy, de Stier heeft in zijn zijde
Een vierkant venſter, daar men tot een meerder lyde,
De booze in werpen zal, naar hun verdienſte en ſtraf,
Wanneer de quade nu, in dit metaale graf,
Met hitte werd gepijnt, dan zal hy 't beeſt doen brullen,
En met een luyd geloey de ruyme lucht vervullen.
Wel aan ſprak den Tyran, 't is beſt gy 't eerſt bezoekt.
Men greep hem by den kop, hy heeft zijn konſt vervloekt.
Maar 't klagen was vergeefs, 't recht moeſt 'et end doorgronden.
De doode ſtier heeft hem al levende verſlonden,
„ Denk dan ô konſtenaars, dat God geen konſt verſchoont;
„ Maar dat hier ieder Menſch, wort na zijn werk geloont.

---

graaft, valt daar zelver in, gelyk wy door een aardige griekſche Fabel worden gewaarſchout. Want de Leeuw krank wezende, worde van alle Dieren bezocht, behalven van het Vosken: de Wolf (des Voskens vyand) blies den Koning alles quaats van hem in, als hebbende ten hogſten Crimen begaan: het Vosken op 't mat komende, hoorde juiſt deze woorden. De Leeuw 't Vosken ziende worde zeer toornig: en hy verzoekende oorlof om te ſpreeken, zey Genadigſte Koning, wie van allen hier tegenwoordig is uwe Majeſteyt zoo vorderlijk geweeſt als ik? want ik heb vaſt het land omgeloopen, en over al gevraagt op dat ik raad tot uwe ziekte mocht vinden: De Leeuw begeerig om zijn genezinge te vernemen, zey dat hy den raad aan hem zou openbaren; doen zey de Vos; Heer Koning! gy moet den Wolf het vel levendig afſtroopen, en daar mee uw oude borſt bekleeden, dat zal u volkomen genezen. De Leeuw 't Vosken geloovende, heeft den Wolf gedood Doen lachte het looze Vosken, zeggen: zo moſt het gaan, op dat de quade raadſlagen op des Raad-gevers kop mochten vallen.

Een

Een ſchriklik Reuze-ſwaard, hangt aan een zyden draad,
Geduurig boven 't hooft van 's Konings achtbre ſtaat;

Pſalm 55.

Mijn herte is in mijn lijf beancxſtet, ja het beeft;
's Doods vreeze mijn gemoed aldus getroffen heeft.

Die den ſtand des beſorgden Rycx te recht wil overwegen, neem voor de oogen deze zinrijke bediedinge van den Tyran Dionyſius, *en de vleyende* Damocles. *Want* Dionyſius, *willende aan* Damocli *betoonen, dat het zo zoet noch gelukkig niet was het juk des Scepters te dragen, ſtelde hem in zijnen Koninglijkken Throon, met een dreygende ſwaard boven zijn hoofd: doen kond hem noch het Koninglyk paleys, noch de Keyſerlijke Kroon, noch de Scepter, noch de menigte der Trawanten, noch het lieffelykke Muzijk bewegen dien laſt langer op zijne ſchouderen te dragen, maar verzogt daar van verlaten en ontſlagen te zijn, walgende van deze gewaande gelukzaligheit. Hier mee heeft* Dionyſius *willen te kennen geven,*

DE vleyer *Damocles* Pluymstryker die uytsteket,
En nimmermeer (God wouds!) in 's Princen hof gebreket
Acht *Dionysium* als eenen aardschen God
Gelukkig over zeer, schier zonder mate of slot.
Waarom de Koning hem met purp'ren kleed'ren schoone
Als eenen Koning çiert, ja 't voorhooft met een kroone
Hem heerlijk omdrukt, en hem in handen geeft
Den Koninglijkken staf, daar 't al voor schrikt en beeft.
Den nieuwen Koning hy dus laat ter tafel zetten,
Diens rug geladen is met alderley banketten,
Men speelt een zoet Muzijk, en wekt den *Echo* zelf
Met eenen zoeten toon in 't marmoren gewelf.
Maar t'wylen men dus juygt in 't midden der gezangen;
Laat *Dionysius* een stalen zwaard op hangen
Aan eenen zijden draad, recht boven 't hooft gewis
Des genen die zich waant dat hy gelukkig is:
Maar ziende nauwe om hoog, verschrikt hy zo voor 't dreigen
Van 't opgehangene swaard, dat hy zijn hooft moet neigen,
En roept Heer Koning, ô! verlost my uit den druck,
Ik kieze mijnen staat, en laat u dit geluk.
„ Aldus en mach hy niet geacht gelukkig wezen
„ Die stadig is gepijnt met duizenderly vreezen,
„ 't Palleys dat zynen kop hoog in de lucht verheft;
„ Eer dan eens herders hut den krommen blixem treft.

---

geven, hoe elendig het leven der Koningen is wijlze altijd met zorg en vreeze bevangen zijn: want hy plag dikwils te zeggen dat hy niet geloofde dat yemant zoo uitzinnig zou wezen (indien hy wist wat swarigheyt de Kroonen en Scepters by haar hebben) die de zelve van de aarde zou oprapen. Want Seneca *zeyt zeer wel: Dit is eerst een goede Koning die aller een dienstknecht is. Willende daar mede zeggen, dat des Konings zorge over allen moet strekken, en hoe haar glans te heerlijker schijnt, dat haar last hun ook te swaarder drukt. Hy worde noch zelver daar na uit zijn Rijk verdreven, en was balling te* Corinthen, *daar hy het Schoolmeesters-ampt bediende.*

Neroos *Tucht-meester ons hier schildert naar het leven;*
Hoe hoogmoed werd verkleent, en ootmoed hoog verheven.

Matth. 23.

Hy werd vernedert die zich te verheffen poogt;
Maar die hem zelfs verkleent, werd heerelijk verhoogt.

SEneca *verhaalt datter een Koning was, die, van ouderdom afgemat zijnde, 't jok des Rijks niet langer zocht te dragen, zijn drie zonen by hem riep, uit welke verkiezinge hy wilde oordeelen wie bequaamste zou wezen om 't Rijk te regeeren: over zulkx stelde hy hun voor drie vogelen: te weten,* een Adelaar, *een* Sperwer, *en een* Sneppe. *Wanneer de oudste den* Adelaar *verkoos, de tweede den* Sperwer, *de derde de* Sneppe, *oordeelde hy, wijl de* Adelaar *de grootste en felste, ook koning aller vogelen was, dat deze al te groots en hoogmoedig zoude wezen, over zulx onbequaam ae Reegeeringe te bedienen.*

Van

DE wijze *Seneca* ons meld, en gaat vertoonen
Van eenen *Koning* die zyn drie bedaagde Zonen,
Heel van verscheyden aard, drie vog'len stelde veur,
En gaf van alle drie elk een den willekeur:
Op dat hy ramen mocht wie 't beste van hen-lieden
Het Koningrijk voort-aan zou heerschen en gebieden:
Endragen zo den last, die zijnen ouden dag
Veel kommerlijker viel, dan zy te voren plag:
Den *Arend* d'eeste koos, den Koning aller Vogels;
Den tweede koos naar hem den *Sperwer* snel van vlogels;
Den lang gebekten *Snep*, verkoos de jongste Zoon,
Dies hem de Vader schonk de Koninglyke kroon.
„Hy die door Ootmoed en Vernedertheyd van geeste
„Verkoos het minste loth, verkreeg het aldermeeste.
„Want wie door Hoogmoed klimt, die naardert zijnen val
„En die zich zelfs verkleent, gemeenlijk klimmen zal.
„Dies die in nedrigheyt verslijt zijn vliênde leven,
„Al schijnt hy laag te zijn zo is hy hoog verheven,
„Hy is den val naar by die hooge zich verheft,
„En die zich houd om laag den blixem niet licht treft.
Met twee Put-emren kan men 's werelds loop afmaalen.
Het laage klimt om hoog, het hoog moet schandig daalen.

Van de Sperwer *sprak hy, dat die al te roof- en bijtachtig, over zulx het Rijk onwaardig was. Maar de derde, die de* Sneppe *gekoren had, zettede hy tot navolger in zijn plaatze: want, zey hy, dit dier is de ootmoedigste van allen, en hy moet goedertieren en ootmoedig zijn, die den Koninglijken stoel der eeren mach beklimmen. Och! dat nu zo zeer op de Deugd, als veel-tijds op de persoonen, gezien wierd, men zou over al meer Recht en Gerechtigheyd speuren. Daarom zeyde* Agathias Veste: *Men behoort na de kleederen of na andere uitwendige verçierzele niemand tot Koningen te helpen vorderen, maar die komt voor alle dingen toe dat verheven worde, namelijk die nederig is, die recht en billijkheyd oeffent, noch betamelijke dingen niet veracht, en die zijn lusten zoo weet te matigen, dat zy de ziel met wijsheyt sterken.* Procopius *spreekt: Dit is het ampt van een goed Koning dat hy mee-waardig en zachtmoedig is, want de trotze en hoogmoedige worden veracht, en van niemand bemind.*

Ziet hier den yz'ren Eeuw, *daar d' eene d' andere tergt,*
De Wereld is vol ſtrijds, en heel in't quaad ver-ergt.

Gen. 4.

Des werelds vierde deel ſloeg *Cain*, en was niet wyzer;
Hy boude d'eerſte Stad, en *Tubal* vond het yzer.

DE Poëten *verhalen datter een Gulden, Silvere, Kopere en Yzere Eeuw geweeſt is. Van deze Yzere Eeuw voert het Rigement de Helſche God* Pluto, *die de Helle en al zyn ſnoo geſpuis beroert en omme-keert, en zijn bloedige* Bellona *overal uit zend, om alarm te blazen, en met vreeze al de werelt te benauwen. Deze tijd brengt de ſnoode* Pluto *voor den dag: en hem gebreeken geen ſtoke-branden om dit vyer, over al, met zijne blaasbalken, tot de wolken, te doen opvliegen, en waar't mogelijk, den Hemel te beroeren. Wy mogen deze tijd wel by de Yzere Tijd gelijken, daar in men doch niet hoord als van Kryg en*

Krijgs-

DOen 't yzer quam in 't licht uit 't ingewand der aarden,
Klep, klep, het aanbeeld ging, men smede niet dan swaarden;
Rechtvaardigheyd uit vrees weer naar den Hemel trekt;
Het aardrijk werd terstond met menschen bloed bevlekt;
De *Krijg* werd opgequeekt, men ging den zinnen scherpen,
En met den blinden Mol een aarden wal opwerpen,
Het Kalfs vel werd gerekt, men maakten flokx een trom,
De mensch werd loos in 't quaad, en in de wijsheyd dom:
Men kreeg een bonte vlag gewonden om de stengen,
Men ging vierkantig 't heyr in zijn slag-orden brengen.
Den horen onraad blies, de trommel sloeg alarm,
De vreeze werd verdooft, en 't bloed in herte warm?
Het eene heyr verwan, het ander is gevloden,
Het veld werd heel bedekt met meenig duizend dooden,
Men rieper niet dan moord, daar was een groot geschreeu;
En zo quam op der hand de dulle en *Yzeren Eeuw'*.

Krijgs-geschrey, het donderen der Cartouwen, 't geblink der harnassen, 't geklink der swaarden, het gedobbel der trommen, en 't heldere geschal der trompetten en oorlogs-bazuynen, 't schijnt dat alle Recht en Billigheyt wederom ten Hemel is gevlogen, en dat alles hangt aan 't Recht der roovende Krijgs-knegten. Men hoord niet als van moorden, branden, verjagen, steelen, verkrachten, en wat de Godloosheyt voor Duivelsche toebellen mede brengt. Ach dat wederom die tijd mocht komen! en dat de zoete Vrede haar hooft mocht op beuren, hoe aangenaam zou die den Christenen te gemoed gaan? Maar gy, ô Christen Princen! legt eenmael u wapenen neder, en wild u ingewanden doch niet meer verscheuren, wend u wapenen tegen die uw aller verderft zoekt, en gebruikt veel liever vrede, op dat gy van dien grooten vyand der Christenen niet word overvallen, en voor slaven in zijn woeste Tartarien gevoert.

Zie hoe Pythagoras *zyn diſch verzogt ter nood.*
Met eenen nap vol drankx, met akkervrucht en brood.

Marc. 1.

De Dooper die den weg voor Godes Zoon quam banen,
Hadde andes geen ſpijze als honing en ſprinkhanen.

Hier word vertoont de zobere diſch van Pythagoras *en hoe ſlechtelijk en ſparelijk hy leefde: hem geneerende met wortelen en andere vruchten. Dit wort tot een voordaat van zoberheid of Spaarzaamheit geſtelt, dat de Nature met zo weynig te vreden is. Want die goede Man dachte dat men te zeer verquiſte de gaven Gods: en zag dat der menſchen dertelheden te vele en overdadig waren.* Lucianus, *die een oprechte ſpotter geweeſt is, zeyt, dat de ziele van* Pythagoras *dikwils verhuiſt en gewandelt heeft door alle lichamen van Mans en Vrouwen, vogelen en andere gedierten, en dat ze veel vrolijker en genoeglijker geleeft heeft,*

doen

Pythagor', *Samos* roem, te wonderlijkken haten
d'Onnutte Gulzigdeyd, een moeder van de vraten;
Met eenen zobre disch hy wel te vreden was,
Hy speende zich van vleesch, en visch; by 't veld-gewas.
In ware dankbaarheyd hy heyliglyken leefde,
En met der herten aan een goed genoegen kleefde.
„ O gulden zoberheyd! gy zijt u zelfs een maat,
„ Als d'ander eerst begint, zo zydy al verzaad.
„ De spyze is niet zo zeer om 't lichaam vet te mesten;
„ Gelyk een kermis-gans die kruipen moet ten lesten
„ Als zy geschapen is, dat elk een van haar proeft,
„ Alleen zoo veel als 't lyf tot onderhoud behoeft.

---

doen zy een Vorsch, als een Koning was, hoewel dit spotteliijk schijnt, zo kan 't zeer wel (om de bedorventheyt van den mensch te kennen te geven) gepast worden, dat die alleen de goede gaven onzes Gods misbruikt, maar dat de beesijens haar vernoegde, met het hare te vreden zijn. De Heere Christus *verwijt den mensch dikwils zijn gebreken, en wijst hem tot de beesten. Wanneer de Koning* Cyrus *op zekerer tijd ter herberge quam, vraagde hem de Waard wat hy opden disch begeerde gebracht te hebben? antwoorde: Geeft ons maar brood, en wy zullen uit deze reviere drinken, vermanende daar mede de zijne, dat zy hun tot water-drinken zouden gewennen, want de wijn (zey hy) leyde alle goede dingen lagen. Waar toe zijn doch onze tijden gekomen? God heeft by na in de nature niet geschapen, hoe edel en heerlijk, dat de menschen mach genoegen: men bedenkt zoo veel lekkernijen en snoeperijen dat het schande is, ja men noodigt de lekkerheyd en overdadigheyt uit verre lande by ons te komen woonen. De zoberheyd is nu al uitgejaagt. Onze Voor-ouderen genoegden zich met eenen matigen en zoberen disch; maar die zouden nu al onze kokerye en banketten niet kennen, zo zeer is de goê en oude lands-wijze verbastert? God geeft ook, die gebrek heeft, daar men van deze onnodige en overvloed veel duizend arme zoude konnen goed doen.* Origenes *zeyd: De zoberheyt en nuchterheyt is een oorspronk van alle deugden, maar de overdadigheyt en dertelheyt is een moeder van alle zonden en gebreeken.*

Ziet Socrates (*eylaas!*) *besprongen van de boosheyd*
Der Wijven, met geduld verwinnen hun Godtoosheyd.

Syr. 25.

Veel liever wil ik noch by Leeuwen en by Draaken,
Als by een booze Vrou', mijn ruſt en woonplaats maken.

SOcrates *was een Philoſooph van* Athenen, *die door de uitſpraak van* Apollo *de alderwyſſte genoemt wierd, deze was altyd een en die zelve man, want nooit was zyn gezichte door tegenſpoet droevig, noch door voorſpoet vrolyk. Hy heeft op een tijd gehad twee Vrouwen*; Xanthippen *en* Myrtonem *die altyd op malkanderen twiſteden en keven, doch hy haar ſotheyt beſpottede, zey, hoe vangt gy om my zoo harden ſtrijt aan? ik die zo mismaakt ben, hebbende een platte neuze, kalen kop, bultige ſchouderen en kromme beenen. Gevraagt zijnde van* Alcebiade *waarom hy zo fellen en bitzen wijfken by hem hielde? antwoorde*

om

Die een qua Vrouwe heeft; genoeg heeft aan zyn wee;
En d'armen *Socrates* (eylacen!) heeft 'er twee,
Hy iſſer meê geſcheept, hy moeter ook meê varen
Door zoo veel holle zeen, door zo veel water-baren;
d'Een teſſche is hallef blind, en d'ander Feex is leep,
d'Een ſlaat hem met de roede, en d'ander met de ſweep.
Noch was hy wel te vreên, hoe zeer zy op hem brulden,
Zyn herte is onbeweegt, en alles kan hy dulden:
Kneuſt d'een hem met de vuyſt, en d'ander met den voet
Zo houd hy evenwel een ongequetſt gemoed:
Hy lijd, zy ſlaan; hy ſwijgt, zy voeren haaren ſnater,
Hy zit op 't drooge land, zy gieten hem met water:
Ten laatſten zegt hy eens: wanneer de locht verbolgt
Den regen in 't gemeen naar eenen donder volgt.
„ Aldus geduldigheyd met zoete en zachte zinnen
„ Haar kruis verlichten kan, en tegen ſpoed verwinnen:
„ Hy wreekt zijn leed genoeg, die ſtille met verdrag
„ Niet zijnen ſmaad en wreekt, daar hy 't aan wreeken mag.

---

om dat ik te huys zou leeren, hoe ik des werelds onwetenheyd zal verdragen. Maar, zey Alcebiades, *nochtans is de kakelachtigheyd van uw* Xanthippe *niet te verdragen. Toen antwoorde* Socrates, *moet gy het kakelen, en queken der ganzen en eenden niet verdragen? Dat is geen wonder, zey* Alcebiades, *maar laatze vry kakelen die my de eyren leggen en jongen voortbrengen. Laat dan, zey* Socrates, Xanthippe *ook wat kakelen, want ik heb ook ſchoone zonen van haar.* Gelius *zeyd, wanneer* Socrates *lang en geduldig het quaad ſpreeken van* Xanthippe *had verdragen, en zy ten laatſten hem met water op zijn kop goot, ſprak hy zonder eenigen toorn, maar lachende: Ik wiſt wel als* Xanthippe *begint te donderen, datter dan korts regen wil volgen.* Zopyro *oordeelde uit de gezichtkenning, dat* Socrates *heel tot welluſt was genegen. Het geen den grooten* Philoſooph *garen toeſtond. Maar, zey hy, ik heb, door de krachten mijner ziel, 't natuurlijk gebrek weg genomen. Hy heeft veel treflikke leer-jongeren gehad, onder andere* Plato, *dan alle Wijſgeeren hebben na zijnen name* Socratiſche Ppiloſophen *willen genaamt zijn &c. Der vrouwen dertelheyd heeft deze arme man wel beproeft, want zy ribzakten hem na haar eygen believen.*

Hoe dat Diogenes *bewees (naar zijnen wensche)*
Dat eene naakte Haan was een Platonisch Mensche.

Jac. 3.

Wie met zijn tonge niet in woorden missen kan,
Die is gewis volmaakt, ja, een volkomen man.

PLato *was een uitnemende Philosooph te* Athenen, *zo geheeten van de* Aristone, *om dat hy plat en breet van schouderen was, heeft hem in vele konsten geoeffent, als in schilderen, in't worstelen, in treur-spelen en dichten. Hy was een uitnemende schoon man: in't kort, hy was geoeffent in alle konsten, doch inzonderheyd muntede hy in de Philosophie boven alle andere uit, en worde daarom de Godelijkke* Plato *geheeten, en der Philosophen* Homerus. *Hy was zo wel sprekende en aangenaam, dat men zeyde; zo* Jupiter *Griekx wilde spreken, dat hy op zijn* Platoos *most spreken. Zommige hebben hem derven* God *noemen. Hy is een*

Dicipel

DE Wyſ-gier *Plato*, om zijn Jongeren te leeren,
Zeyde, *een twee-voetig dier naakt, bloot, en zonder veeren*
Is de geſchapen menſch: dees voorgeſtelde les
Ter ooren al terſtond quam voorgeſtelt voor *Diogenes*:
De Drol en is niet ſlinks, hy paſt op deze ſtukken,
En gaat ſlokx eenen Haan allevendig uit-plukken
Zyn pluimen uit het lijf en daar met ſlechte Jool,
Of hy geen vyf en koſt, loopt naar d' Atheenſche School,
En werpt den naakten Haan voor *Platoos* voeten henen,
Dat's eens Platoniſch Menſch, naakt (zegt hy) *met twee beenen.*
„ Nooit iemand zo beſpraakt, diens tong niet eens en liſpt;
„ En niemand oit zo wys die niet mocht zyn beriſpt.

Diſcipel van Socrates *geweeſt, is eerſt in Italien, om de* Pythagoriſche, *daar na is hy in Ægipten, om de* Gimnoſophiſten *te hooren, gereyſt. Daar hy* (ſo men zegt) *de Boeken* Moyſis *zonde gelezen hebben. Driemaal is hy om den Berg Æthna te zien, in Sicilien overgeſcheept, &c. Deze wijze Man die in alles, als de Sonne boven d'andere Sterren, uitblonk, had nochtans eens onder zijn Redenkavelen gezeyd, en dat ſimpelijkken, dat* de menſch was een Dier, hebbende twee voeten en geen veeren. *Hier achter was terſtond de kloeke beriſper* Diogenes, *werpende, in de School, terwijl* Plato *zijn leſſen dee, een levende gants kaal geplukten Haan voor zijn voeten, zeggende: Zie!* hier is een Platoniſch menſche. *Waar over* Plato *hem zelven beſchaamt vindende, daar opſtille zweeg. Hier by kan men leeren, dat ter werelt geen zo treflijk noch heerlijk een verſtanden worden gevonden, die niet altemets van de reden een weynig afloopen en grove mis-ſlagen begaan. Niemant is altijd wijs. De geleerde* Homerus *heeft wel een dut, zo doet ook* Plato. *Zo doen ook de Alderbeſte ſchutters, die altemets wel verre van 't wit ſchieten:*

Die nimmer dut, noch feylen kan begaan,
Die veegt dit uit, en ſchrijft zijn naam hier aan.

Dees ſtomme beeldenis ſpreekt, (als in eenen droom)
De Boom is als de Menſch, de Menſche is als den Boom.

Matth. 3.

Een yeder boom die niet draagt goede vruchten hier,
Ten leſten werd gekerft, en dan verbrand in vyer.

DE Oude hebben de menſche by een verkeerden Boom vergeleecken, want zeyde zy, alles wat de boom voorbrengt komt uit de wortel, en wat de menſche voortbrengt komt uyt het hooft, brachten dus al d' eygenſchappen die de Poët genoegzaam uytdrukt aardig over een: zo dat deze vindinge niet onaangenaam zal wezen. En als wy't wel overwegen, wat is doch de menſche? ja wat is de menſch niet? niet is hy ten aanzien van zijn ſwakheyd, groot is hy, ten aanzien van zijn Schepper. Wie kan hem genoeg over den menſch verwonderen, ja wie kan't uytſpreken? Auguſtinus *zeyd; de menſchen*

HEt redelijkke Dier, de Menſch, verkeert genomen,
Gelijkt wel eenen Boom, hoe aardig wil dit komen:
De Boom ſpruit uit der aard, de Menſche uit 's moeders graf;
De Boom groent en verdort, de Menſch neemt aan, en af;
De Boom zijn takken heeft, die hy zoo wijt uitſpanden,
De Menſch zijn voeten, en zyn armen, en zyn handen;
De wortel is de deugd, die al den Boom aankleeft,
De Menſche, zonder hoofd, geen kracht of leeven heeft.
Wanneer 's Booms wortel treurt, zo hangen al de bladen,
Des Menſchen leeden, is het hoofd met druk beladen:
De Boom die lange ſtaat, op 't leſt werd oud en krom,
De Menſche ziet na 't graf in zijnen ouderdom;
Waar de Boom henen valt daar zal zy leggen moeten,
De menſchen naar zijn dood, heeft geenen tijd van boeten;
De Boom zyn midden heeft, met eene ſchorſſe omgort,
De Menſche een Ziele die van 't vleeſch bekleedet word;
's Booms midden eyndelijk, word met den Boom verdorven,
Maar 's Menſchen ziel noch leeft, als 't lichaam is geſtorven.

ſchen verwonderen haar over de hooge bergen, over de holle baren der zee, over het drayen der geſternte, en vergeten haar zelve, zonder daar over te verwonderen. Iſſer wat wonderlijker als het menſchen hoofd; bevat dat niet alle zinnen daar alle andere leden van boven tot beneden na moeten luiſteren? 't hooft uitwendig te ſchouwen. Iſſer wel eene onder vele duizende, die den anderen zoo gelijkt, dat men't door een klein teiken niet zou onderſchieden? wat krachten heeft het ooge niet, en wie kan zeggen door wat konſt het zelve zoo wonderlik is geſchapen? alles te beſchrijven is onmogelik: in de taſtelikke deelen, ik wil de andere verzwijgen, komen de geleerſte niet overeen. De meeſte Anatomici *zeggen datter zo veel leden in aen menſch zijn als'er dagen in't jaar, te weten* 365. Hippocrates *en* Galenus *zeggen datter* 284 *gebeenten in den menſch gevonden worden: in 't hooft* 59. *in de borſt* 67. *de arme en handen* 61. *de voeten* 60. *In ſumma, wy mogen wel zeggen met* David: *Heere! zoud ik al uw weldaden verhalen die gy my bewijſt, zy zijn grooter dan ik kan uitſpreken. Ja al waren onze leden in tongen verandert, des grooten Scheppers lof kan niet volprezen zijn.*

Hier legt Diogenes, *en kiezet in zijn vat*
Het vrolijk Zonne-licht voor Alexanders *schat.*

Heb. 11.

Voor al 't Egipsche goed, voor *Pharaos* threzooren
Heeft *Moyses* met Gods volk het aldernutst verkoren.

Diogenes *die alzins zijn genoegen en 't weynig behoeven voor een groote deugd achtede, sleet zijn leven zeer armelijken zober. Wanneer hy op zekeren tijd in zijn huis, dat is in zijn wyn-vat, zat, sprak hem dien* Grooten Alexander *op diergelijk een wijze aan: Ik koom hier, ô* Diogenes! *tot u, om te zien waar in ik uw armoede kan te hulp komen: tot welken* Diogenes *sprak: ô* Alexander! *wie van ons beyden is behoeftiger ik die boven mijn tassche en rok niets behoeve, of gy die niet te vreden zynde met u Vaderlijk rijke, begeeft in zo sware perikulen, alleen om dat gy wijders moogt regeeren, daar nochtans de geheele wereld*

't HUys van *Diogenes* was een opſtaande tonne, (ne
Hy ſchuilde in haare ſchaauw voor 't ſteken van de zon-
Hy had geen aand're hut, noch and're tenten op d'eerd,
Dit vlîende leven docht hem luttel moeyten weerd.
Zyn tafel was het gras, op een byzond're wyze
Hield hy zijn middag-maal, met ongekookte ſpyze:
En d'aas-zak, zijn ſchappry, hy altyds by zich droeg?
Natuure meenden hy heeft lichtelijk genoeg:
De wynen die hy dronk, was 't water, daer hy zeker
Geen *Aconit* in vond, zyn hand was zynen beker:
Hy hadde geenen ſchat, of droeg hy om 't gemak
Een teſch, zoo was 't zyn hert dat vol genoegen ſtak.
Waarom de *Macedoon*, de treffelijkſte Koning,
Hen eens beſoeken ging, en vond hem in zyn woning:
Diogenes lag ſtil, en trok 't zich weynig an
Of hy een Koning zag, of eenen Akkerman:
Dit docht den Prinçe vremt, dies, om zyn zeldzaam leven,
Zeyde: eyſſchet wat gy wild, ik zwere ik zal 't u geven.
De Wyſ-geer nauwliks ſprak, ey! *Alexander* vrund,
Gy neemt my 't zonne-licht dat gy niet geven kund.
„ Dus is hy waarlijk ryk, die zich in niets bedroevet.
„ Die in als is te vreên, en weynig noodrufts hoevet.

---

reld uw' begeerlijkheyt niet kan vervullen? Waar over Alexander *verſtomde, ingedachtig zijnde de ſpreuke* Apulei, *daar hy in zijne Apologie zeyt: Verwijt gy my dat ik arm ben? ik bidde leert eerſt zelve verſtaan, dat gy gierig zijt. Hy verzocht dan dat* Alexander *niet wilde nemen, dat hy hem niet kon geven, dat was het ſonne-ſchijn; Daar mee gevende te kennen, hoe hy liever had in zoberheyt zijn leven door te brengen, als* Alexanders *ſchatten te begeeren. Hier in, ô* Diogenes! *hebt gy nu weynig naa-volgers, men zou om die te zoeken uw' lanteerne wel van nooden hebben. Regelijk eert nu de opgaande Son, en wenſcht dat hooge ſtaten en ampt met een vozen goud-regen hem mogen toegeworpen worden. Weinige zijn met het hare te vreden, wy blyven alle voor 't* Meer *ſtaan, en niemand komt daar over. Indien de menſchen zo yverig waren (zeyd een zeker Schrijver) om by God hooge ampten te bedienen, als zy hier op deze werelt zoeken verheven te zijn, de Godzaligheyt zou in vollen zwang gaan.*

Ziet hoe Diogenes *den Kroes aan eenen kant*
Weg-werpt, zo haast hy weet te drinken uyt zijn hand.

1. *Tim. 6.*

Een goed genoegzaam hert; en Goddelijken zin,
Is eenen grooten schat; en wel een rijk gewin.

HOe de *Natuure geen overschot behoeft, zal u* Diogenes, *door zijn afbeeldinge, genoeg leeren: hy voerde altijd niet anders by hem als een mantel, tas en beker: wanneer hy op sekeren tijd, de kinderkens zag water uit haar hand drinken, verwierp hy zijnen nap: als die niet noodig hebbende. Hier mede wilde hy betoonen dat de overtolligheyt uitgeslooten wezende, 't gemoed dies te geruster was.* Democrites *heeft eertijds zijne schat weg-geworpen, meenende dat 't*

zelve

Diogenes, die steeds arbeiden om te mind'ren
Zijns lichaams nooddruft, zag hoe twee onnoos'le kind'ren
Het water met der hand vast schepten uit den vloed,
Dies nam hy zynen nap en trad hem met de voet,
Wat mag ik (zeyde hy) zo vele huisraads nutten,
En dus beladen gaan? de wyle men kan putten
Den drank met zyne hand, en leschen zo den dorst?
Waar toe hebbe ik zoo lang d'onnutte kroes getorst;
„Daarom wanneer wy 't doen der ouden wel beproeven,
„Zy zochten hunnen schat in luttel te behoeven:
„Want daar men veel behoeft, daar is vry d'armoê groot
„Maar waarlijk is men ryk daar weynig is van nood.

---

zelve een last voor zijn goede ziele was. Thales *kond wel groote Rijkdommen vergadert hebben, maar hy achtede heerlijker dat hy die versmade. Dit behoorde ons allen te doen opmerken, dat wy aan de overtollige goederen niet zo zeer bleven hangen, dat ondertusschen de ware goederen vergeten wierden, op dat wy schatten vergaderen mochten, die de roest niet verteert, noch de motten niet eten: want het oude Dicht zeyd zeer wel, dat.*

's Werelds goed,
Dat dikwils doet
Den Mensch bekoren:
Word moeylijk vergaart;
Met zorg bewaart,
Met rouw verloren.

Diogenes *leert hier, dat zy tot geenen dagen*
Niet alle Menſchen zyn, die wel den name dragen.

Jeſai. 1.

Ziet d'Ezel kent zijn Kribb', en d'Oſſe zijnen Heere;
Maar Iſraël en weet van God noch van zijn leere.

WAt kuren bedenkt gy, ô Diogenes! *dat gy by zo ſchoonen en hellen dag, met een ontſteken lanteerne, op de volle markt van* Athenen *gaat, menſchen zoeken? Maar weet gy wel waarom hy dat dede? Die kloeke beſtraffer vond by zijnen tyde zo veel bedrogs en ſchelmerye, dat hy meende, dat der redelikker menſchen zinnen in beeſten verandert waren, en dat hy wel reden had naar menſchen, dat is, na redelijken, te zoeken. Zonder nu ook niet wel een* Diogenes *van noden wezen, die ons onze gebreken, door zoodaanig een onderwyzing, voor oogen ſtelde? 't ſchijnt dog dat wy naar alle Godzalige vermaningen niet willen luy-*

DE droll'ge en oude Pouts, *Diogenes* ik meen,
Als op den middag 't licht 't schoonst van den Hemel scheen,
Met een lanteerne liep, om zoeken na zyn wenschen:
Elk riep, wat zoekt hy hier? 't zyn *redelijke menschen*
Die ik dus zoeken ga; elk boerder en elk loeg,
Wel *Diogeen*' zyn hier geen menschen noch genoeg?
Ik zieder hier niet een, (sprak hy) want gy betoonet
Dat geene red'lykheyd in uwe herten woonet,
Uw beestelyk leven toont dat gy (het welk ik haat)
Zyt menschen met den naam, maar beesten in der daat.
„Die met *Diogenes* liep zoeken als de blinden,
„Noch zouden hedendaags nau menschen kunnen vinden:
„Want deze wereld is een woeste wildernis,
„Die niet vol menschen, maar vol wilde dieren is;
„Ja noch de meestendeel zyn woester van manieren
„Als in het wilde woud d'onredelijke dieren:
„Want als den eenen wolf den anderen hongerig eet,
„Dan is de winter koud, en byster fel, en wreed;
„Maar dat de eene mens (al schynt hy driemaal vromer)
„Den anderen verslind, geschied wel in de zomer.

---

luisteren: Wat zoorte van bedriegeryen word de wereld door niet gepleegt? en noch willen zy redelik geheeten worden die dat zelve, of met een lang en rok, of met slechte kleederen, daar 't bedrog zoet lijk onder verborgen leid, bedekken. Men scheert nu malkanderen niet als de scheerder de schapen, noch men vilt malkanderen niet als de slager het schaap, dat is dan een korte dood: maar de eene mensch eet nu de andere levendig met huyt en met hayr op, en dan laten ze nog dat doodelijk beroyt omme-heer loopen: en dit is nu de rechte slag. Ook hebben, ô Diogenes *! de menschen niet van node dat men haar zoekt, zy zoeken nu haar zelve, daarom kan nu niemand doolen.* O tempora! ô Mores!

Waarom de Philoſooph zijn goud werpt in de baren,
Dat zal u dezeprent en dit gedicht verklaren.

Matth. 10.

Wie alles niet verlaat, en volgt mijn ſtappen vaardig,
Is mijn leer-jonger niet, en is ook mijns niet waardig.

CRates was een Philoſooph uit de Stad Theben, deze heeft, op dat hy hem geheel tot de goede konſten en Philoſophie mocht begeven, geen klyne ſchat genomen, en 't zelve in de zee geworpen, zeggende: Weg, weg gy ſnode beletzelen en begeerlykheden, 't is beter dat ik u verdrinke, dan dat ik van u verdronken worde: want hy verſtond dat men de deugd en rykdommen niet te gelyk kon bezitten. Suydas *getuygt, dat hy al zijn rijkdommen in geld had by een gebracht, en by Trapezitam te bewaren gegeven, met deze voorwaarde: zoo zyn zonen Philoſophen waren, dat hy 't zelve aan de behoeftigen zouden uyt deelen: maar zo 't Idioten en ſlechthoofden waren, dat hy 't ter goeder trouwe wederom zoude leveren. Want hy oordelde dat een Philoſooph of een navolger der wijsheyd nimmer yet zoude gebreeken. Hier by worden wy geleert, dat om tot eenige konſten, eerlijke wetenſchappen, en Godlijke zaken te komen, de rijkdommen zeer hinderlijk zijn, dewijl alſdan 't herte niet recht op alles kan letten,*

dan

Slet *Crates* den Thebaan hem zelven gaan te boven;
Verkoopende zijn haaf, zyn goederen, en hoven,
Dewijl hem 's werelds goet verhindert in den loop
Des deugds, verzaamt hy 't geld in eenen grooten hoop,
En ſpoeyende daar med' recht naar den dorren oever
Van d'ongetemde zee, (als zijnde geen behoever
Van zulken overvloed) werpt zijnen ſchat heel veer
En al zijne yd'le zorg met eenen in het Meer:
En roept; ô ligt daar vry in 't Midden van de golven!
Veel beter is 't dat gy ligt in den grond gedolven,
Dan dat gy nacht en dag mijn innerlyk gemoed
Met angſt en zorge pijnt, of met veel quelling voed.
„ O groote Kemels! die hier met vele ongemakken
„ Zo laſtig gaat getroſt, met 's rijkdoms zware pakken,
„ Aanmerkt wat *Crates* doet, niet meer zo moelijk draaft,
„ Ziet hoe hy al zijn goud in 't diepe meyr begraaft.
„ Maar gy zyt veels te gier, en zoud veel liever drenken
„ In 't midden van de zee, dan 't goud de baren ſchenken.
„ Ay arme Gierigaards! wat zal ik zeggen dan?
„ De heele wereld niet uw herte vullen kan:
„ Driekantig is u hert, dies als ik met verkloeken
„ Een ronde daar in trek, daar blijven altijds hoeken
„ Noch leeg en ydel ſtaan: dus roep ik, met beklag,
„ 't Is een diepe put die niemand vullen mag.

---

dan waar de ſchat is daar zal ook 't herte wezen Gregorius *zeyd zeer fray: Dat zijn alleen ware Rijkdommen, die ons rijk van deugden maken. Begeert gy rijk te zijn tegen uwe broederen bemint dan de ware rijkdom: Zo gy zoekt op den top der eeren te ſtijgen, poogt naar 't Hemelſch Koningrijk, en zo zult gy de volle rykdom beſitten.* Hieronymus *zeyt, datmen de rijkdommen moet gebruyken, doch zijt gy een ſlave, zeyd hy, gebruyktze als een ſlave, maar hebt gy 't jok der ſlavernye van uwe halze geworpen, gebruykt en verdeelt de goederen als eene Heere.* Cryſoſtomus *ſpreekt: De rykdommen ſyn geen zonde, maar het is zonde die niet recht gebruyken, noch den armen die zelve mede te deelen. Want de ware ſchatten, zeyd* Gregorius *dat zijn de Deugden, die de konſcientie met haar voert, op dat zy in eeuwigheyd ryk zy. Laat ons dan hier niet altijd leggen te wroeten om aardſche ſchatten te verſamelen, die de dieven ſteelen, die de roeſt en motten verderven; maar vergadert u ſchatten daar boven in den Hemel, die nimmermeer vergaan ſullen.*

Ziet hoe de Philoſooph hier aan de Tafel dut,
En den geſonden Wijn heel zoberlijkken nut.

1 *Timoth.* 4.

O Zone! ik rade dy (uit zorge die ik drage)
Gebruikt een weynig Wijns om uwe quade mage.

Hier word afgebeeld de wijze Man, of veel eer de nuchtere en zobere: hy laat hem niet meer tappe dan drie kleine bekers, om te kennen te geven, dat men met een hem wel genoegen kan, maar dat men, die zoberlijk gebruykende, den eerſten nemen zal om den dorſt te verſlaan, en zo't nodig is, den tweeden gebruyken om zijnen geeſt te verluſtigen, en den derden machmen ter eeren van zynen vriend wel uyt drinken. Doch dat men zich voor al zoude van overdaad en verquiſting wachten. Het word uu (God betert) weynig waar genomen: men heeft niet heerlijk te gaſt geweeſt, altijt men is niet wel onthaalt, wanneer de zeylen

Hier zit de Wijze-man, hy laat hem niet meer tappen
Tot 't noenmaal, dan alleen drie matelijkke nappen,
Hy ſlacht den dronkaard niet, die nimmer wel te vreê
Kan leſſchen zijnen dorſt: gelijk de groote Zee,
Die, al-hoe-wel hem ſteeds de bornen, en de vlieten
Zo vele waters in zyn glazen kruike gieten,
Noch nimmer is verzaad: zo ook de dronke bol,
Hoe vele dat hy drinkt, zo is hy nimmer vol:
Maar deze wyſ-gier heeft de zoberheyd verkoren,
En laat een druppelken onnut niet gaan verloren.
„ Die zo den Wijn gebruikt, die zo den druiven leeſt,
„ Word van den Wijn gevoed na 't lijf, en na den geeſt:
„ Den geeſt hy levend' maakt, het herte ſterk en jonger,
„ De herz'nen zuyvert hy, en wekket gragen honger,
„ 't Bleek aanzicht hy verdrijft, verwermt het koude bloed,
„ En ons teer lichaam hy lange in gezondheyd hoed.

---

len niet volſtaan: men moet nu op dees en die gezontheid eens om-heer drinken, al zonden de knopen van't wambays. Dat is dan eerſt vrolik geweeſt: en 't ſnootſte van allen is dan een krank lichaam te huys dragen. Deze Philoſophen beſchamen ons, en prenten ons de Soberheyd van de maaltijden wel heerlik in. Cicero *verhaalt in de vragen in* Tuſculo *gehouden, dat* Timotheus, *de Capiteyn van die van* Athenen, *dikwils verliet de maaltijden van zijne Veld-Overſte, en ging by* Platoniſch *zoberen diſch te eten: Weder-keerende, zey hy tot den zijnen, beſtraffende haare volle tafelen:* Wat lieden dat *Plato* ter maaltijd ontfangt, die zijn daer van verbetert, *want hy onderhiel al etende haer met kloeke, ſlichtelikke vragen en onderwijſſingen. Laat de zoberheid ons altijd een leſſe wezen, op dat de dag des Heeren ons niet als een valſtrik overvalle.*

Het liſtig Monſter Sphinx *ſtelt* Oepido *te voren*
Een raadzel, 't welk hy raamt, dies doet het zich van toren.

Job. 14.

De Menſch gelijk een Blom verwelket en vergaat,
En blyvet nimmermeer in eenen zelven ſtaat.

WAt de Poëten van dit Monſter Sphinx *geſchreven hebben, zal yegelik genoeg by die zelve in 't lange vinden, maer evenwel om eenig breeder verklaring te doen, moet men weten, hoe zy verſierden, dat dit monſter ontrent* Theben *hem onthiel, zijnde van vreemde gedaante; zommige zeggen, dat het had een maagden-hooft en lichaam, Leeuws voeten en ſtaart, en wieken als een vogel, &c. andere zeggen anders: het zy zoo 't wil, 't was die van* Theben *zeer ſchadelik, en hiel zich in een gebergte* Sphincus *geheeten, viel altijd op de voor-bygangers, haar met looze ſtrik-vragen en raadzels quellende, wie die zelve niet kon-*

HEt zeldzaam Monster *Sphinx* (dat den *Thebaners* quelden)
Dit raadzel *Oedipo* op 't alderscherpst voorstelden:
Vier voeten, twee, en drie, heeft ergens eenig Dier,
Dat niet en heeft als stem, en stem verandert schier,
Dat geen Dier meer zo doet, van al wat vliegt om hooge,
Of zwemt in natte zee, oft wandelt hier op drooge;
Maar als op voeten veel dit Dier begint te gaan,
Begint hem al zijn jeugd, en krachten te vergaan.
Dit Dier (zegt *Laï Zoon*) ik zal 't u haast ontknoopen,
Dat is de Mensche die ter wereld komt gekroopen,
Die eerst op hand en voet, als op vier beenen gaat
Zo lange tot hy recht op zijn twee voeten staat:
Maar wanneer d'ouderdom, met zuchten en met steenen,
Aanbreekt, hy zwak en krank op eenen stok moet leenen,
En als drie-voetig gaan, en met zijn doornen staf
Naa zijn eng kerkhoftoe, tot dat hy valt in 't graf;
Den *Rader* nauwlijks zwijgt, 't woord is nau van de lippen
Of *Sphinx* breekt zijnen hals, en werpt zich van de klippen.

---

konop-losse, wierd van des Diers klaauwen verscheurt. Den Thebaners *stelde hy dit raadzel voor: welk dier in de wereld eerst op vier, daar na op twee, daar na op drie of vier voeten wandelt? Die dit niet wisten te raden, bracht hy op een rotze, en stietze van boven neder.* Oedipus *des Konings Sone van* Theben, *dezen weg reyzende, heeft 't zelvige raadzel ontbonden en van den mensche uitgeleyt die een jonk kind wezende, op handen en voeten kruipt: volwassen, recht op gaat; oud zijnde; op een of twee krukken. Hier over worde* Sphinx *zoo toornig, dat het van een steyle klippe af sprong, en hem zelven den hals brak: Dit was van 't Godlijk voorschik voorzeyd &c. Leest meer by* Ovidium *en andere. De Ægiptenaars hadden dit Monster* Sphinx *altijd voor hare Tempelen gestelt, willende daar mee te kennen geven, dat hare wijsheyd van God heel duyster was, en dat der Goden openbaringen raadzelen waren, die yegelijk niet kon verstaan.*

Ey ziet! hoe Zoylus *hier zijns naaſten feylen teekent,*
En al wat hy misdoet vergeet en niet eens reekent.

Matth. 7.

Hoe ziedy doch zoo licht deſplinter, ô gy ſchalken!
In 't ooge uws broeders, en vergeet uw eigen balken?

SIet hier Zoilum *den beriſper, beſig in't ſchrijven en teikenen van zijns naaſten feylen en gebreken, maar zijn eygen vergeet hy geheel. Daarom ſtelden de Oude, dat hy een groote taſſche, die dik en wel gevult was voor hem, maar op zyn rugge een ledig zakxken, droeg. Sy gaven hier mede te verſtaan dat de beriſpers van ander luyden gebreken zwanger gaan, en die zelve altijd voor haar dragen, en daar mee haar taſſche vullen: want alles wat andere doen, alwaar't noch zoo wel, dat weten zy te beriſpen en te beſtraffen, ja zy poogen de kleinſte mugge te ſiften: maar in haar eigen feilen te zien zijn zy blinder als mollen, en denken dat*

zy

Ziet den *Beriſper* hier na 't leven afgeſchildert,
Hoe ſtaat hy dus en grijnt! hoe is hy dus verwildert.
Twee teſſchen hy ſteeds draagt, ô zifter van een mug!
d'Een hangt hem voor de knien, en d'ander op den rug.
De grootſte voren hangt, de kleynſte draagt hy achter,
Van 's naaſten feylen is hy een getrouwe pachter,
Want hy ontfanger, daar de grooſte teſch meed' vult,
Maar achter is de buil leeg van zijn eygen ſchuld,
Naar dien hy die niet ziet: van voren ſteld hy kloeke
Zijns naaſten miſdaad net en zuiverlijk te boeke,
Hy heeft zyne oogen op een ander zoo gereet,
Dat hy hem zelfs verzuimt, en t'eenemaal vergeet.

---

zy alles wel doen. Dit is de blinde eigen-liefde daar mee de meeſte menſchen zwanger gaan, dit is 't, daar de Euangeliſten van ſpreken: Wat ziet gy een ſplinter in uw's broeders ooge? doet eerſt de balke weg uyt uw eygen. Wy behooren ons met ander lieden zaaken niet vermetelyk te bekommeren; want de gebreken, zeyt Seneca, *die wy in andere zien, indien wy die wel willen overwegen, zullen bevinden, dat die in onze boezem ſchuylen. Daarom hebben de Oude zeer wyſſelykken (als* Plato) *betuygt voor de deuren des tempels te* Delphos, *als een Godlikke ſpreuke geſchreven,* Kent u zelven: *waar by verſtaan wierd, dat niemand hem met eigen liefde d'een boven den andere moſte verheffen, maar iegelijk behoorde te denken wat, en wie hy was, op dat alzoo de middelmatigheyd mocht plaatze hebben, want daar is geen grooter ziekte in den menſche, dan dat hy van 't hondjen laatdunkentheyd en eygen-liefde gebeten zijnde, andere veracht, en hem alleen voor wijs houd.*

De Franſze Hercules *hier aardig en perfekt,*
Met zijne zoete tong, de lieden tot zich trekt.

1 *Cor.* 13.

Wanneer ik liefdeloos ſchoon ſpreke eens Engels taal,
Wat ben ik anders dan een luydende metaal?

DE Françoiſen braveeren dapper op hunnen Ogmion, *anders genoemt den Franſzen* Herculus. *Hy was heel grijs, ging gants naakt, hebbende, voor harnas en ſchild, alleen een leeuwenh uyd om 't lijf geſlaagen. Voerende in zijn regter-hand een boog, en in zijn linkze een knodze. Voort ſchilderden zy hem in zulk een voege, dat 'er keetenjes uyt zijn mond quaamen; daar mee hy d'omſtanders als aan de ooren gevangen hiel, en tot zig trok. Hier mee poogde zy de dappere manhaftigheyd van dezen doorlugtigen Held te verbeelden, en aan te wijzen, dat hy zijn vyanden niet alleen door magt en ſterkte, wiſt t' overwinnen, maar*

dat

DE Franſze *Herculus*, daar veel van is gezonge,
Met gulden ketenkens aldus aan zijne tonge
Den volk'ren had gehecht; 't welk zo vele is gezeyd

Dat een ſchoontalig man, door zijn welſprekentheyd,
De menſchen tot zich trekt, en vele groote ſchaaren
Beſtiert, als of zy aan zijn tong gebonden waren:
't Is daarom datmen noch wel ſegt na d'oude ſloer,
Hy klapten my zo ſchoon, hy kreeg my aan het ſnoer:
't Is daarom datmen zegt, dat met zijn zoete ſnaren
Orpheus in 't wilde wout de dieren konde paren:
't Is daarom datmen zegt, dat *Amphion* in 't veld
Heeft *Thebes* opgebout, een ſtad van groot geweld,
„Welſprekendheyd, verzeld met billigheyd en reden,
„Het ſterkſte wapen is dat yemand mochte ſmeden,
„Het bind de herten t'zaam, en maakt van velen een,
„Gelijk het lijf beſtaat uyt veelderhanden leên.

---

dat hy door zijn welſprekentheyd ze kon trekken, datze, hem gehoort hebbende, met de herten aan hem waren gekeetent en gebonden. Hier by word verſtaan dat de ſterkheyd zo vorderlijk niet kan zijn als de welſprekentheyd: want door gewelt van wapenen kan men wel landen en ſteden winnen, maar de welſprekentheyt wint de herte, en neemtze, als door een lieflijk gewelt, gevangen. Wat kan doch de welſprekentheyt niet uytrechten? Cicero *zeyd: zy heeft Steden gebouwt en Koningrijken beveſtigt, ook veel oorlogen ter nedergeleyd: daar is ook niet heerlyker, dan datmen de welſprekentheyt zoo gebruyke, datze altijd tot des Vaderlands beſten moge geſchikt wezen, en niet ſnooder dan datmen diezelve misbruyke tot der vromen onderdrukkinge.* Auguſtinus *zeyd: de welſprekentheyt in een ſnood menſche is fenijn in een gulden beker. Wy moeten gedenken dat die zelve een zonderlinge gave Godes is, en datze na zijn regel en woord moet gericht en gemagtigt wezen.*

De Tong, het kleyne lid, (zoo Bias *eens beveſte*
Voor den Egiptſchen Prince) iſt quaadſte, en ook het beſte.

Prov. 18.

Het leven en de dood die liggen onbedwongen
Vrywillig in 't geweld en in de macht der Tongen.

DEze Egiptiſche Koning zond zijnen dienaar Brutus *tot den kloeken Philoſooph* Bias, *om van hem te verſtaan wat doch het beſte en het ſnootſte in deze wereld was? De verſtandige man zeide: Heer Koning, het is de* Tong, *en hier aan zei hy immers de waarheyd. Wat de Apoſtel* Jacobus *van dit lid getuygt, kan men overvloediger lezen in zyn 3. Capit. daar in hy te kennen geeft, datter geen heerlikker ding ter wereld is, 't zelve wel gebruykende, en geen ſnoder peſt dan 't zelve miſbruykende.* Eraſmus *heeft wel geleerdelijk daar van geſchreven, en wijtloopig verhaalt wat miſſlagen daar mede bedreven worden.* Hugo *zeyd: De*

Tonge

DE Koning en Monarch der Oude Egyptenaren,
Tot *Biam Brutum*, zand, op dat hy zou verklaren
Welk doch van alle ding hem 't ſlimſte, en 't beſte docht
Zijne antwoord was, een *Tong*, die hy den Koning brocht.
Dit heeft *Æſopus* ook beveſtigt; als de wyze
Doen zijne Meeſter hem de beſte, en ſlimſte ſpyze
Hiet koopen op de markt, hy bracht hem Tongen t'huys,
De Meeſter werd vergramt, en zeyde: by gants kruys!
Ik zende u tweemaal heen, gy brengt my altijd tongen:
Hoord, meeſter (zeyde hy) u gramſchap zy bedwongen:
„Een goede Tonge is 't beſt dat hier ter wereld is,
„En weder 't ſlimſte deel een quade Tong gewis:
„De Tong baart twiſt en krijg, de Tong baart peys en vrede;
„De Tong bedroeft het hart, de Tong verſtrooſt'et mede;
„De booze Tong verdrukt, de goede komt te baat;
„De Tong de liefde breekt, de Tonge dood den haat;
„De Tonge die ontſticht, de Tong baart nutte leere;
„De Tonge laſtert God, de Tonge looft den Heere:
„Dus alſmen d'eygenſchap der Tonge wel verzint,
„Zo is zy 't quaadſte deel, en 't beſte dat men vind.

Tonge, Lingau, *heeft zyn oorſprong van likken, want met pluymſtrijken likt zy, met achterklappen en faam-roven bijt zy, met liegen trekt zy tot haar, zy bind, en kan niet gebonden worden, zy is ſlibberig &c. Zy is glad als een aal, zy doordringt als een pijl, zy neemt den vrienden weg, en vermenigvuldigd de vyanden, zy maakt gekijf, zy zaayt tweedracht, met eenen ſlag ſlaatze vele en doodze, zy is ſmeecklijk ende bedrieglijk, veerdig om't goede uyt te putten, en 't quade weder in te ſchenken. Die zijn tonge bewaart die bewaart zijn ziele: want in de macht der tonge is dood en leven gelegen.* Bernhardus *zeyd: De tonge eens achterklappers is een drie-dobbelde lancie, die met een ſteek drie doorſteekt, dieſe ſeyd, dieze hoort: en dien die gefaamrooft word: ô fenijnige tonge! daar van onze voor-Ouders wel gezeyd hebben, een achter-klapper heeft de Duyvel in de tonge, de hoorder in de oore, de toeſtander in't herte. Maar, ô dierbare tonge! zeyd* Lactantius: *daar niet anders als Godlijke zaken van te voorſchijn komen, en ô heylige mond! uyt de welke hemelſche t'zamenſprekingen vloeyen.*

Ziet

Ziet hoe de Philoſooph' zijn eygen tong af-ſnydet,
Op dat hy zwijgen leere, en 't yd'l ſpreken vnydet.

Proverb. 21.

Die zijnen mond behoet, en zijne tong bewaart,
Diens ziele niet met angſt noch droefneyd werd beſwaart.

IN *deze beeldeniſſe word vertoont, hoe* Solon, *om 't overtollig ſpreken te vermyden, zijn tong met een mes af-ſneed: en om van hem de oorzake te verſtaan ſchreef hy,* dat ſwijgen noit had geſchaad, maar dat door te veel ſpreken veel in ongeluk geraden zyn, *'t Is wel zo, en 't ſpreekwoort is by ons gemeen,* dat het een goed ſpreken moet zijn dat een goed ſwijgen verbetert. *Hoe vele zijnder door te veel ſpreken om 't leven gekomen? wat ſchelmeryen, wat verraderyen, wat achter-klappingen, wat pluimſtrijkeryen kan de tonge niet al verſieren? hoe vele heb ik gezien, zeit* Ambroſius, *door te veel ſnappen in zonden vallen, maar naulijkx een door ſwygen.* Bernardus *ſpreekt. Wat een tedere lid is de tonge, nochtans kan die zo qualijk getemt worden. God de Heere, zy eener order den Ouden, heeft de tong verzien met dobbele bolwerken, op dat zy*

niet

DE wyzen *Solon* (om 't veel ſpreken te vermyden)
Ging, met een ſcherpe vlim, zijn eigen tong affnyden.
Men vraagden hem, waarom? hy ſchreef, *om dat veel quaad*
De Tonge oyt heeft gewracht, en 't zweygen nooyt geſchaad.
O jonkheyd! luiſtert toe, het dient u zonderlingen
Om leeren uwe Tong, van veel geklaps, bedwingen.
Wel ſpreeken is een deugd, wel zwijgen ook een konſt,
Die hier de mate in treft verkrijgt een groote gonſt.
Natuur, zorgvuldig om ons hier in te verſterken,
Heeft onzen mond verzorgt met dobb'le bollewerken,
Op dat de loſſe tong niet licht uitbarſten mocht
Met eenig ſchand'lijk woord, dat boven in de locht
Als eenen vogel ſtijgt, en als het is ontvlogen,
Niet licht'lijk wederom kan werden in getogen:
Dat ik oyt ſtille ſweeg, my nimmer heeft berouwt,
Maar wel dat ik te veel geklapt hebbe en gekout.
De Heydenen die ſteeds hier inne vlytig leerden
Harpocratem als God des ſtilleſwijgens eerden:
Die met den vinger op den mond hun onderwees,
Inhoudende de ſtem het zwijgen elk aan prees.
Pythagoras ſnijd ook, als met een vlimme of meſſe
Het vele ſpreken af, als hy voor d'eerſte leſſe
De jeugd vijf jaren langleert ſwijgen en verſtaan,
't Is noodig dat wy noch by hem ter ſcholen gaan.
„Want zedig ſwijgen, in de plaats van veel te ſpreken,
„Dat zie ik alle dag ons allen noch ontbreken.

---

niet te ligtvaardig hare palen zou overtreden en dat men moſt vele hooren, maar weynig ſpreken. Vele lieden ſchynen den mond voor een Ratel te hebben, dat terwijl zy ſpreken andere niet konnen gehoort worden. Wanneer Zeno *eenen klapachtigen jongeling al te zeer hoorde ſnappen, zeyde hy: jongman, jongman, uw oren zijn in uw tong geloopen: gevende daar mede te kennen, dat de jongelingen veel behooren te hooren weynig te ſpreken: daarom hebben wy twee ooren en een tonge. De veel-ſprekentheyt is een teyken van herſſeloosheyd, ſprak eener, want de holle vaten klinken meeſt. Wy behoorden ons allen van dit gebrek te wachten, gedachtig zynde de ſpreuken des wijzen* Salomons, *wanneer hy zeyt: In 't veelſpreeken zal de zonde vol zijn. Die hier van meerder begeert, leze het geleerde boexken* Eraſmi, *dat hy van de Tonge geſchreven heeft.*

Een leerlijk voor-beeld van een Schipper (na mijn oordeel)
Die met zyn ſchade zocht zyns naaſten meeſte voordeel.

Prov. 11.

Die 't koren zoldert heeft zijn vloekers en benyders.
Maar die het mild verkoopt, heeft veel gebenedijders.

CIcero, *in het derde boek van zijn Burgerlijke ampten; reedeneert zeer kloekelijk over deze hiſtorie, wilbeweeren dat de eere in alle handelingen behoord voor de baat te gaan, want hy zeyd, of 't geviel (om hy gelijkeniſſe te ſpreken) dat een oprecht Koopman, in groote dierte en hongers-noot, van* Alexandrien *afgevaren was naar* Rhodis, *met koren geladen, en hy wel wetende datter noch andere ſchepen van* Alexanderien *met koren geladen volgden, die ook naar* Rhodis *wilden, of die Koopman zulx niet behoorde te kennen te geven, dan of hy, dit verzwijgende, zijn koren mag op 't dierſte verkoopen? Daar van wil* Autipater *dat men behoorde alles te openbaren, en den kooper waarſchouwen. Doch*

Dio-

DE mag're dieren tijd, ſchier tot in 't graf des doodes,
Verdrukten de Gemeente, in 't overoude *Rhodes*,
Waarom de mare vaſt met haren grooten trom
Op wekten 't naaſte land, tot hulp en trooſt al-om:
Tot datter eindelyk drie Scheepen zwaar geladen,
Met tarwe quamen aan, om yeder te verzaden,
Maar naulijks raakten zy uit d'ongeſtuime zee,
En wierpen 's anker uit in dees verſmagte reê.
Of d'opper-ſtierman roept, zo luide als hy mag brullen,
O Borgers! hier is graan om uw gebrek te vullen,
Maar koopt niet al te dier, of immers maar ter nood,
Want daar komt achter my noch een geheele vloot:
Dus houd een leege markt, wilt niet te hoog opſteken,
Want daar is voor de hand meer als u mag ontbreken.
„ Graan-koopers u vry ſchaamt, als gy u niet verkloekt,
„ En met u ſchade aldus 't gemeene beſte zoekt;
„ Wanneer gy gierig, om veel winning te verwerven,
„ Uw koren-zolders ſluit en laat'et graan verderven,
„ God geeft ook wie 'er vaſt met kommer en geduld,
„ Als uwen aas-zak maar is tot de keel vervuld:
„ Peynſt vryelijken dat des Rechters ooren tuiten,
„ Die eens op 't leſt voor u zal 's Hemels ſchuren ſluiten;
„ Als gy dan klaagt en kermt, werd ydel uwe hoop,
„ Wanneer hy zeggen zal: *mijn Graan is niet te koop.*

Diogenes *van* Babylonien *zey*, *dat de verkooper gehouden was alle de gebreken van zijn waren,(zo veel de wetten geboden) te verklaren, maar dat alles zonder bedrog, moſte geſchieden. Maar* Antipater *ſpreekt daar klaar tegen, en bewijſt, dat het gemeene profijt moet voor 't bezondere gaan, &c. Gy behoefde,* ô Cicero! *u zoo zeer met deze vragen niet bemoeyt te hebben, wat eerlyk of oneerlijk gedaan is, maar men weet het nu al veel beter. Men redeneert nu dus, het is eerlijk dat profytig is, en daar meê mag men nu alle dingen doen. Men ſtroit nu wel uit dat de ſchepen gebleven zijn, en dat het goed op 't veld bedorven is, en men bedenkt veel duizend kunſtjens, om alles te doen ſteygeren, God geve ook wie daarom zucht en kermt. De vervloekinge, zeyd* Salomon, *is op die 't koren verbergt; maar zegen is op zynen hoofde, die 't den armen uitdeelt.*

Aanmerkt dit vonnis doch, hoe aardig en hoe naakte
Een van drie Broeders naast des Vaders hert geraakte.

1 *Kon.* 3.

Den twist die *Salomon* kon scheyden t'geender uure,
Slist hy door middel van de levende natuure.

HOe de Oude uyt de Liefde der kinderen tot de Ouderen gesproken hebben een vonnisse van de rechte erfgenaam, daar van zal deze beeldenisse u eenig bewijs geven. Daar waren drie gebroeders, doch twee uyt een ander bedde, dewelke zeer twistig waren om de erfenisse haars Vaders, vielen daar over den Richter zeer lastig, die ten laasten dezen vond bedacht, dat hy het doode lichaam des Vaders dee hangen aan een boom, en beval hun allen te schieten, wie des Vaders herte't naaste wist te treffen, die zou des zelve erfgenaam, en besitter der goederen zyn: de twee oudste schoten, maar de jongste beswijkende, zeide: eer zal ik alle

mijns

DE dood nam onverziens weg een ouden Vader,
Die in de Wereld noch drie Zonen liet te gader,
Twee van zijn eerste Vrouw, maar van een ander bed
De derde Zone was: waarom dat altemet
De twist hoe langs hoe meer oprees naar 's Vaders sterven.
Wie van hun drie gebroêrs des Vader goed zoude erven,
Maar als noch wet, noch lot hun scheyden mocht als vriend,
Zo hebben zy hun zaak den Rechter aangedient.
De Rechter, om veel eer hun twist-gekijf te slechten,
Deed 's Vaders doode lijf aan eenen boom oprechten,
En sprak; het goed zal hem gewerden met der yl,
Die naast des Vaders hert kan treffen met den pijl:
Flux schooten d'oudsten heen; de jongste zey, zeer bloode,
Ik sterf, eer ik zulks doe, veel liever duyzend dooden.
Natuur betoonde, door dit mede-lijden, ras
Dat hy den erfgenaam, en ook met eênen was
De gene, die het hert des Vaders naast doorkliefde,
Niet met een stalen schicht, maar met oprechte liefde.

---

mijns Vaders erfnisse derven, dan dat ik aan mijnen dooden Vader deze daad begaan zal. De Regter merkte uyt deze verscheyden naturen, het verschil der opregter Liefde, en oordeelde, dat die des Vaders regte erfgenaam niet konde wezen, die geen liefde tot hem droegen; maar dat de jongste, als des Vaders rechte erve, niet verdient door 't schieten van de boge, maar door de rechte natuurlikke pijle der Vaderlijker liefde, zou en behoorde allen erfgenaam te zijn. Welke daad des Rechters voor zeer prijszelijk worde geacht. Dit schijnt dat de onde eenigzins uyt het wijze vonnisse van dien kloeksten Koning Salomon *hebben getrokken, daar hy vonnist over de twee Vrouwen uyt de natuurlijke en onnatuurlijke liefde, als in 't eerste Boek der Koningen, in 't derde Cappittel, te lezen is.*

De Moeder die de Jeugd wil voor de roé verſchoonen,
Die ſchent haar aangezicht en worgt haar eygen Zoonen.

Eccleſ. 30.

Die zynen Zone lieft, hem magtig zal kaſtyden,
Op dat hy in den dag der oudheid mag verblyden.

EEn miſdadige wierd om zijn overgeven boosheyd en dieveryen van den Rechters tot hangen verwezen: zynde by de galg, zo begeerde hy voor de laatſte reyze zijn moeder noch eens te ſpreken: wanneer hem nu zulks werde toegelaten, quam zijn moeder tot hem, die hy aan een zyde trok, al-eens of hy haar wat zonderlings had te ſpreken, maar komende aan haar aangezigt beet'er de neuze af; en, hem omme-keerende, zey hy tot de toekijkers: ik heb deze daad gedaan, om dat mijn Moeder my in mijne jonkheid niet heeft geſtraft, maar in alle dertelheid en ongebondenheyd laten heen loopen, tot ik eindelyk aan deze ſmade-

EEr de miſdader, zal door 't nyppend henpe-venſter
Aanſchouwen van het licht den laatſten ſtraal of glenſter;
Hy zijne moeder kuſt, en rooft voor 't hoog Gericht,
Met zijne tanden haar den neus van 't aangezicht;
Omſtanders (zegt hy) hoort, want d' oorzaak van mijn lyden
Mijn eygen Moeder is, vermids zy met kaſtyden
Noyt mijnen quaden aard getemt heeft voor den val,
Zy altijd naar mijn dood (tot yders ſpiegel zal)
Die teeken voeren, op dat andere ouders leeren
Hun kind'ren op te voên in alle tucht des Heeren.
„ De Moeder die haar kind niet in de jonkheyd temt
„ Van een recht moeders hert is 't eenemaal vervremt,
„ Die 't kind geeft loſſen toom in alle zijn welluſten,
„ Sal met der tijd allenx een monſter-dier toeruſten:
„ De ſtramen in den naars van een quaad kind gewis
„ Het recht merk-teeken van een goede Moeder is,
„ Die haaren zoon bemind: op dat na al haar ſlaven
„ Zy niet een galgen-aas gevoed heeft voor de raven.

ſmadelijke dood en ſtraffe gekomen ben: daarom zuldy, ô moeder! geen moeder, maar eer een wreede tyger, voor den naakomelingen dit teyken dragen, op datze, hier door gewaarſchouwt zynde, mogen leeren hare kinderen in alle deugd en eerbaarheyd op te voeden. Dit is een zeer heerlijke leſſe voor de Ouderen, op datze met alle middelen der kinderen welvaart bevorderen, en met vermaninge en ſtraffinge aanhouden: want de jeugd is het was gelijk, duarmen lichtelijk in drukt watmen wil: booze reden bederven goede zeden, en die met den Godloozen ommegaat word bedorven: by den kreupelen leert men hinken: De quade Vaders (zeyd Plutaruchs) *zijn den kinderen quade raadslieden en voor-gangers tot boosheyd, maar de vrome Ouderen zijn haere kinderen als een ſpiegel om in alle deugden na te volgen. Men moet, zeyd* Salomon, *zo men zijn kinders lief heeft de roede niet ſparen. Wie zyne roede ſpaart, die haat zijn zoon. Tuchtigt uwen zoon terwijl daar hope voor handen is. De roede en ſtraffe geven wysheyd, daar-en-tegen een kind dat zijn eygen wille is overgegeven, ſchent zijn moeder.*

Terwijlen Hercles *ſlaapt, aldaar by is gelegen,*
Figuurlijk hem vertoont zijn twee verſcheyden wegen.

Matth. 7.

De weg na d'eeuwge dood is ruym, is breed, en wijd
Maar enge en ſmal is 't pad dat tot den leven leyd.

Hier zit de zoete jongeling Hercules *en ſlaapt, terwijl zijn tedere ziel, in eenen droom van twee (doch zeer ongelijke) Jongvrouwen word beſtormt. De eene geheet en* Welluſt, *was opgetoyt, en hadde alles wat de werelt geven kan: ſchoonheyt, vriendlijkheyt, en alle bevalligheden: Zy zeyde, ô Jongman! by my is te vinden alles wat uw hert mag begeeren: weelde en welluſt is voor u open, ziet mijn padekens zijn met rooskens beſtroyt, en daar is niet of uw herteken zal daar in vermaak hebben. Omhelſt my daarom, en verlaat de andere Jongvrouw, die met haar geveynſt en ſtadig gelaat u zoekt tot ſwaarhoofdigheyt te beweegen,*

volgt

TErwijl *Alcides* lag met *Lethes* zachte stroomen
Besprenget van den slaap, 's doods zuster zag hy komen,
Twee schoone *Nymphen*, of Goddinne met geneugt.
d'Een was *Wellustigheid*, en d'ander was de *Deugd*.
De *Wellust* quam zeer zoet; gelijk de morge, blozen,
De weg daar zy op liep beschildert was met roozen,
En d'ingang was heel breed: maar weêr in 't tegendeel
Was d'uitgang nauwe en scherp, vol droefheid al geheel.
De *Deugd*, de witte *Deugd*, door doornen, en door struiken
Wees eenen engen pad; schier nauliks om gebruiken;
Maar hoemen dieper zag, hoe blyder hy met lust
In 't einde mede-bracht een aangename rust.
Dus stond, van deze twee, hem 't aldernutst te kiezen:
„ Die 't eene winnen wil, het ander zal verliezen.

---

volgt my, en gy zult tot de gelukzaligheyd ingaan. Ondertusschen sprak d' ander Jongvrouw, geheeten Deugd: *O lieve jongeling! indien gy verstond wat tot uwen besten dient, gy zoud u door deze aanlokkende en bedrieglijke Juffer niet laten bewegen: 't Is wel waer dat zy voor de oogen u alles lieflijk vertoont, maar ziet, hoe in 't einde van deze weg niet en zijn dan doornen, struiken, vier, rook en damp: Daar-en-tegen al ist dat u mijnen weg hart dunkt, zoo zalze u nochtans leiden tot alle heerlijkheyd, vreugde en rust, alzoo dat gy daar door, als een overwinner, de Kroone der eere sult dragen, zonder welke geen oprechte gelukzaligheyd te vinden is. Hier mee wilden de Oude te kennen geven, dat de Jongelingen, die als op den dry-spronk hares slibberigen levens stonden, lichtlijken door de gladde en dertele wereld verleyd waren; maar dat de Ouderen als de rechte wijsheyd haar der kinderen gehouden waren, die zelve voor des werelds bedrieglijkheyd te waarschouwen, en haar tot ter Godzaligheyd en deugd te vermanen.*

Een algemeene leer van 't nieuwe boter-vat,
Dat zijnen reuk behoud na 't eerſte zap of nat.

Proverb. 22.

De leere die het Kind is in de Jeugd gegeven
Gemeenelijk het zal behouden al zijn leven.

DE verſtandige mannen hebben altijd de menſchen, door taſtelijke redenen tot de deugd willen leyden, en over zulx zeyden zy: dat een nieuwe aarden pot lange ruiken zal naar 't gene eerſtmaals daar in gedaan is; *en dit bedieden zy tot de op-voedinge der kinderen, dat die zelve ook lange tijd zullen behouden wat zy in haar jonkheyd hebben gewent en aangenomen. Hoe weynig word daar* (God beteri) *op gepaſt: de beeſtjens, hoe onnozel, hebben zorge over hare jonge, maar de menſche is dikwils in 't tegendeel ſchuldig, vermids der Ouderen zorge niet daar over ſtrekt, maar laten die in alle dertelheyd en ongebondenheit heen loopen. Het moet vroeg krommen dat een goede haak zal wezen, zeid het ſpreek-*

woord,

HEt is noch hedensdaags een algemeene spreuke,
„ 't Vat houd na 't eerste sap doch altijd zijne reuke.
Dit heeft *Lycurgus* eer natuurlijk op het blootst
Met eenen ranken Wind, en Huis-hond uitgebootst.
De wind-hond bry en pap hadde altijd in de koken,
Den Huis-hond op de jacht 't gevangen wild geroken:
Dees bracht hy beide op 't leste in 't openbaar ten toon:
Elk koos van stonden aan het geen hy was gewoon.
De Wind-hond koos den bry, en d'ander koos het wild-braad.
En eten t'zamen op, eer een van beiden stil staat.
„ O Ouders! leert hier uit, eer gy u doet te kort,
„ 'tKind aart naar't geen men hem van jonks heeft ingestort.
„ Dus houdet van der jeugd in eenen goeden regel,
„ En drukt hem in 't gemoed de deugd als eenen zegel,
„ Want 's kinds herte is als wasch, waar in ged weeg en mild
„ De meester prent en drukt de letter die hy wild.

---

woord, zo moet men zich ook van der jeugd op tot ter deugd gewennen, op dat alzo uitgevoert word, waar toe de menschen geschapen zijn. Dat is om God en zijnen naasten lief te hebben. De opvoedingen behooren zeer zorgvuldig te geschieden; want zo een rijk man naarstig is om een goed Paard, Hond, Papegaay, &c. met zorge en vlijt op te brengen, zal hy dan niet meer bekommert wezen zijn kinderen in Godtzaligheyd op te voeden? De daat van Lycurgi *honden is zeer leerlijk, en als* Diogenes *zag dat een zekeren* Pædagood *een dertelen jongen had, sloeg hy den meester met zynen stok, en zeyde: waarom onderwijst gy uw kinderen alzo? gevende den meester meer schulds als den kinderen. Om gewin te doen, akkers te bouwen, om alles zuiver en puntig te houden, en andere verweende dertelheytjes te gebruiken, daar is al onze zorge en vlijt gelegen, maar op der kinderen zeden en onderwijsinge, en om onze eygen gebreken te beteren, daar word niet op gelet.* Diogenes, *de hondachtige genaamt, was eens by een, die zijn huis heel zuyver had opgeschickt, te gast: maar de Waard was een vuil en ongemaniert mensche, en naar dat hy omgesien had, waar hy zijn spog werpen zou, vond het over al schoon, dies hy 't wierp op des Waards lijf, zeggende: dat hy nergens vuiler plaats kon vinden, bestraffende alzo de dertelheyd der huizen, en d' onmanierlijkheyd der menschen.* Salomon *zeyd: gelijk men een jong kind gewent, zoo laat hy daar niet af als hy oud word.*

Gy ziet 't gebreideld Ros *hier met een Vrouw beladen,*
Die elk verwondert heeft met mannelijke daden.

Judith 13.

Bethulia, door Gods en *Judiths* tegenweyr;
Nam *Holofernes* 't hoofd, en sloeg het gantsche Heyr.

DEr Vrouwen dapperheyd en mannelijke kloekheyd, heeft deze Koninglijke Heldinne Semiramis *zoo levendig vertoont, dat zy daar in wel boven aan mag gestelt, en tot triumph met een Lauwer hoed bekroond worden. Wy willen nu niet van de oorzaken, maar van hare daden alleen spreken. Zy is geweest een Vrouwe, met een razernije, om te regeeren, bevangen. Want als zy met loosheyd van haren man* Ninus *(gelijk eenige schrijven) had verkre-*

Ziet hoe een manlik hert ſchuilt onder vrouwe kleed'ren
Ziet hoe *Semiramis* ſteld 't heyr in zijn geled'ren,
En hoe kloekmoedig zy grijpt, op het oorlogs-paard,
Met d'eene hand den toom, met d'ander hand het ſwaard,
Hoe d'afkomſt van haar bloed, en Koninglikken adel
Zy niet op 't bedde toont, maar op den gouden zadel,
En rijſt noch 's morgens vroeg, voor 't blinken van de zon,
Als eenen blixem op na 't pratte *Babilon*,
Zy ſtrijd, zy overwind, zy ſlaat den vyand t'onder,
En met veel wapen-roofs keert weer als eenen donder.
Zie hoe zy haar parruik diep in de palmen bergt,
Hy ligt al voor 'er neêr, die haar ten ſtrijde tergt.

---

kregen dat zy alleen vijf dagen den Sçepter des Rijks voeren mocht, heeft zy den Lakeijen geboden haren man Ninum *te dooden. Als zy nu door zoodanigen middel tot het Rijk was gekomen, veinſde zy daar na te wezen een zone* Nini, *en dewijl zy vreeſde dat een Vrouw niet zoude gehoorzaamt worden, trok zy mannelyke klederen aan, met een hoed op 't hoofd, en als zy daar na wederom zag dat men, door haat en nijd, haar Fortuin afgunſtig was, heeft zy den Heeren vertoond wie zy was; dus wierd haar de daad tot eer en verwondering af-genomen, heeft alzoo het Rijk* 42 *Jaren geregeert, na dat zy Æthiopien met geweld ingenomen, den Indiaan krijg aangedaan, vele volkeren gedwongen had. Zy heeft de Stad Babylon gebouwt, en met een mure omtrokken. Is noch ten laatſten van haren Sone* Nino, *die zy tot onbehoorlijke liefde verzocht, gedood.*

Tomyrus Cyrum *ſlaat, en werpt, geheel verwoed.*
Tot wraake van'er Zoon, zijn doode kop in 't bloed.

Job. 15.

De goddelooſe Menſch leeft altijd in beſwaren;
Ook en weet de Tyran 't getal niet van zijn jaren.

Hoe licht het rad der Fortuine *om rolt, en 't onderſte boven keert, daar van kan deze geſchiedeniſſe u volkomen genoeg doen. Wanneer* Cyrus, *Koning in* Perſien, *vele Landen en Rijken had ingenomen, over zijne vyanden door zyn groote ervarentheyd heerſchte, en veel ſlagen triumphelijk uitgevoert, ten leſten* Aſien *en* Orienten *onder zijn heerſchappye gebracht had, is met gantſcher macht op de* Schyten *gevallen, die doenmaals van een Koninginne wierden geregeert: wanneer nu* Cyrus *zijn leger had geſlagen, zond de Koninginne* Tomyrus *haren zone* Sargapiſem, *met een derde deel des legers, naar* Cyrum *toe, en als zy by* Cyri *leger quamen, vonden zy 't zelve vluchtende verlaten, maar*

door

't WAs *Cyro* niet genoeg dat zijne kroon bepeereld (reld,
Was met den halven kreyts van d'onbedwingb're we-
Hy moſt in *Schyten* noch den kloeken wapen-held
Tomyris liefſten Zoon begraven in het veld.
De Moeder is bedroeft, haar oogen tranen leken,
Zy trekt het harnaſch aan om haars zoons dood te wreken.
O Cyre wreed tyran! ziet wie gy hebt getergt!
(Segt zy) ik zal u bien het voorhoofd in 't gebergt,
Daar gy het dorſtig zand met mijnen bloede drenkten:
Zy trekt hem in 't gemoed, en ſlaat hem in der engten,
Met al zijn Oorlogs-heyr, in 't krieken van den dag,
Dat niet een overblijft die 't na vertellen mag.
De ſtrijd is nauw' ge-eynd, of zy gaat haar verkloeken,
En onder zo veel doôn den dooden *Cyrum* zoeken,
Zoo lange zy hem vind; en laat van ſtonden aan
Zijn bleek beſturven hoofd van zijn koud lichaam ſlaan:
Het Konings-hoofd zy neemt met eenen grammen moede,
En worpet in een vat, dat vol is van den bloede
Van zijn verſlagen volk; ligt (zegt zy) daar in 't nat
Du bloed-tyran! die noyt waart van den bloede zat.
„ Aldus wie bloed vergiet ('t is zo van God beſloten)
„ Diens bloed werd uit geſtort, en wederom vergoten.

---

door liſtigheyd waren daar ingelaten vele weynen en voorraad: wanneer nu de ſoldaten met den drank bezig waren weinig op den vyand denkende, heeft Cyrus *hun overvallen en doodgeſlagen.* Tomyrus *hier over niet weynig geſtoort, doch met een manlijke dapperheyd gewapent wezende, vlucht zy, en lokt* Cyrum, *dat hy in de engte der bergen haar vervolgt, alwaar zy hare hinderlagen over al geleyd had: doen bood zy 't hooft, en bezetten hem zoodanig dat zy* Cyrum *met twee hondert duizent* Perſen *verſloeg, alzo datter niet een over bleef. Naar dat zy onder de dooden den Koning* Cyrum *vond, liet zy hem 't hooft afhouwen, wierp het zelve in een bekken of emmer vol bloeds, zeggende: ô* Cyre! *gy die altijd naar menſchen bloed gehaakt en gedorſt hebt, zuipt nu dat gy zat en verzadigt zijt: En dus liet deze beroemde Monarch, daar voor het alles beefde, zijn leven. Wy mogen met den treurdichter* Seneca *wel zeggen*

Die 's morgens blonk in macht en eer,
Leyd 's avonds dood verſlagen neer.

Ziet

Ziet hoe Uliſſis *maats en makkers met malkand'ren,*
Door Cyrces *toover-drank, in wild gediert verand'ren.*

2 *Petr.* 2.

De Hond, is weêr gekeert tot zijn uitſpouzel ras,
De Zeuge weêr in 't ſlijk als zy gewaſſchen was.

DE Poëten hebben verſiert, dat wanneer Uliſſes *was verſteken door ſtorm, en zijn gezellen door den lieflijken zang der* Syrenen *verlokt zynde, en uit de tooverſche beker van* Circe *gedronken hebbende, zijn verandert in Honden, Verkens, Paarden, Kik-vorſſchen, Olyphanten, Oeſters, &c. Maar* Ulyſſes *haren zang en drank kennende, ſtopte zijn ooren met waſch, en liet hem aan den maſt van zijn ſchip binden, ook door* Mercurius *gewaarſchouwt wezende, die hem het kruid* Moly *gaf, om voor de tooverye onbeſchadigt te wezen. Hier mede verſtonden zy dat de menſch lichtlijk door* Circe, *dat is, door de verleidende wereld kon werden bedrogen, zo dat de menſchen in rechte beeſten, dat is, in beeſtelijke zede en leven veranderden. Maar dat zy met 't kruid* Moly, *dat is, met wijsheyd en voorſichtigheydgewapent wezende,*

de

Ziet hoe *Uliſſis* volk (in eenen ſtorm verſteken,
Aan 't land *Cyrceum* vaſt) door *Cyrces* looze ſtreken
En boozen toover-drank verlieſen 's lijfs gedaant,
Die Menſchen waren eerſt zijn Beeſten eermen 't waant.
Aanſchouwer, zoo u dunkt dat gy wel mocht ontbeeren
Dees zeldzaam fabel, die (zoo 't ſchijnt) u niet kan leeren
Hoort hoe de Wijsheyd zelfs zo aardig hier op glooſt,
Als in den kerker zy *Boëthium* vertrooſt:
Zijn menſcheyd (zegt zy) is verdweenen en verſlonden,
Die onderworpen is het juk der ſnoode zonden;
Die zich in 't quaad verkeert; 't zy d'eene of d'ander uur,
Terſtond daar door verlieſt zijn Menſch'lijke natuur:
Wie door begeerlikheyd pleegt onrechtvaardig grapen,
Is eenen Wolf die zich geneeret op de Schapen:
Die twiſt en tweedracht maakt, die is alreê geſtraft,
En eenen Hond gelijk, die yeder tegen blaft:
Die vrolijk is wanneer hy iemand iets ontlorden,
Te recht met eenen Viſch mag vergeleken worden;
Die toornig brieſt en grimt, ja maakt een groot geſchreeuw,
Te recht inwendig draagt het harte van een Leeuw:
Die ſtadig is bezorgt met vele onnutte vreezen,
Mag voor een bloode Hinde of Hert gehouden wezen:
Die traage is, luy en bot, in wezen en in ſchijn,
Dat moet in zijne huyt wel eenen Ezel zijn:
Die wiſpelturig is, met veele onſtade grillen,
Zal van de Vogelen zo vele niet verſchillen:
Die in onreynigheyd en vuiligheyd op waſt,
Is aan den ſnooden luſt der vuiler zeugen vaſt:
„ En aldus wert de menſch (ik ſtem het met veele ouden)
„ Een beeſt, al heeft hy ſchoon zijns lijfs geſtal behouden.

---

deze toover-dranken kennen tegenſtaan. Veel geleerden hebben aardige vindingen over deze fabel gehad, en gezeyd, dat Ulyſſes *macht hadden die weder tot menſchen te maken, de Oeſter zeyde een Viſſcher geweeſt te hebben, de Mol een Landman, de Slange een Doctoor, &c. En dat niemand weer menſch wilde wezen, vermids de groote ſwarigheden die den menſchen onderworpen waren, &c. Men mag deze* Circe *te recht by de dronkenſchap vergelijken, want zy de menſchen in allerly beeſten verandert, wanneer men haren drank te vele nuttigt.* Ulyſſes *zou ook dit zelve niet ontgaen hebben, ten ware hy hem van deze drank had onthouden.*

De daad Penelopis *is een leerachtig voorbeelt,*
Want met haar kuyſcheyd zy d'onkuyſcheyd heeft veroordeelt.

Eccleſ. 26.

Een deugdzaam fijne Vrouw, die eerbaar is en kuiſch,
Is 't beſte goed des mans, en 't çierzel van haar huis.

Hier ſit Penelope, *het rechte beeld der kuisheyd en eerbaarheyd: die met groote wijsheyd en geſtadigheyd, haar eer onbevlekt heeft bewaart: want als* Ulyſſes *twintig jaren lang had hier en daar geſwerft, wierd zy dikwils tot oneerbaarheid aangelokt, maar bewaarde altyd haar eer ongeſchent: en alzo haar nogtans liſtige lagen wierden geleyd, dat zy vreeſde van haar eer ſchip-breking te moeten lyden, heeft zy hun opgehouden ter tyd haar webbe geweeft was, van 't welke zy voorſichtelijken des nachts ontweefde, 't gene zy des daags geweeft had: tot ondertuſſchen* Ulyſſes *wederom den dorpel zijns huys betredende, zijn eer-*

KOmt by *Penelopen*, ô Vroukens! hier ter ſcholen,
Die, t'wijl *Uliſſes* vaſt gaat twintig jaren dolen,
(Thien jaren om de blom van *Menelai* hof,
Waarom 't ſchoon *Troijen* werd vernielt tot gruis, en ſtof:
En even zo veel tijds, door d'ongeſtuime baren;
Waar met hy ſtoffe geeft *Homeri* zoete ſnaren)
Haar zuiverheyd behoud, hoe lange hy vertoeft,
Zo blyft zy hem getrouw, hoe hert zy werd beproeft;
Van zo veel welpen, en ontſtekene benyders,
Van haar ſneeuwitte vleeſch: 't zyn al vergeeffſche ſtryders
Hoe zy gepynigt werd: *Ulyſſes* is lang weg,
Miſſchien door *Hectors* ſwaard gevallen in 't beleg,
Of op zijn wederkomſt (dit hebdy licht te giſſen)
Verſopen in de Zee, gegeten van de viſſchen.
Maar als zy nu op 't leſt zal laten in den ſtrijd
Het heiligſt dat zy heeft; Ulyſſi toegewyd,
Zy hun uitſtelt zo lang, tot dat zy 't fijne webben,
't Welk zy begonnen heeft, zal afgeweven hebben.
Hier meed' zijn zy gepaait, dus wat zy in den dag
Weeft, dat ontweeft zy's nachts als 't niemant van'er zag
O Pollen! zydy blind: gy meent den brant te bluſſchen,
Ziet wat zy 's nachts ontvlecht; zo lang tot ondertuſſchen
Ulyſſes weêr betreed den dorpel van zijn huis,
En met zyn komſt verlicht zijns vrouwen laſtig kruis.
De minnaars druipen weg, zy zien haaſt wat daar t'huis leyd:
„ Dies komt de kroon haar toe van d'onverwonnen kuiſcheyd,

eerbare vrouwe in onbeſmette liefde omhelſde. Hier door worde alle deugtzame vrouwen geleert, datter geen heerlijker nog treflijker zaak is, als de eerbaarheyt en kuiſcheyt. Simonides *prijſt een Vrouw die het Byken gelijk is, kuiſch, zuinig neerſtig, niet loopig, maar zorgvuldelyk haar kinderen opvoedende. 't Is ook geen kleynder zaak, een eerlyk wel gewapent gemoed te beſtryden, dan een vaſte ſtad te bevechten. Daarom zeyden d'Ouden, dat de ſtad Troyen in thien jaren was gewonnen en ingenomen, maar dat de kuiſche* Penelope *in twintig jaren niet kon tot onder overwonnen worden. Onder alle Chriſtelyke gevechten* (zeyd Auguſtiuus) *is de hardſte veld-ſlag de kuiſcheyd, want daar is een gedurige ſtryd, en een onverwinninge die zelden gebeurt.*

't Oprechte Vriendſchaps Beeld *drukt hier zijn eygenſchappen,*
Op 't alderlevenſt uit, ô volget zijn voet-ſtappen!

Prov. 17.

Een trouwe en oprecht vriend heeft lief tot allen tyden,
En als een Broeder is altijd bereyd tot lyden.

TE Romen was een Jongelinks-beeld op-gerecht, daar by de verſtandige Heydenen uitdrukken wilden het beeld der oprechter vriendſchap: want men had om zijn jeugdig hoofd geſchreven Hiems: Æſtas, *dat is*, Winter, Zomer: *Op zijn herte was geſteld* Procul, prope, *dat is*, Verre *en* Na-by: *Op den zoom zijns kleeds ſtond* Mors, Vita, *dat is*, Dood *en* Leven. *Hier mede verſtonden zy dat de Vriendſchap moſt altijd even groen en jeugdig zijn, alzo dat die zelve noch door den* Zomer, *noch door den* Winter, *moeſt vergaan, dat is, dat men die in* Voorſpoed *niet moeſt verachten, noch in* Tegenſpoed *vergeten.*

EEn *Statua* tot *Room* was waardig aan te merken,
't Oprechte *Vriendſchaps Beeld*, weldadig in zijn werken,
Was eene Jongeling, met een blyde aangezicht;
Wyl ware vriendſchap nooit, door ouderdom, beſwicht:
Syn kleed was vrolik groen; de Vriendſchap is ſteeds jeudig,
En elk een aangenaam: in zijn zoet voorhoofd vreugdig
De grijze *Winter-tijd*; en *Zomer* was geprent;
Wyl vriendſchap in onſpoed, en voorſpoed blijft ontrent:
Op zijnes herten kolk gedrukt ſtond *by* en *verre*;
Wyl Vriendſchap *verre* en *by* ſchijnt als een morgen-ſterre
In zynder kleed'ren boord ſtond *dood* en *leeven* beid';
Wyl 't leven noch de dood geen ware Vriendſchap ſcheid.

---

ten. De Vriendſchap moeſt ook oprecht zijn, dat men die van Na-by *voor de oogen niet moeſt vertoonen met een ſchoon beveinſt gelaat, maar dat men die zelve van* Verre, *dat is achter de rugge ook moeſte bewijzen, want het is niet genoeg dat men voor de oogen ſchoon is, maar van verre moeſt men niet anders weezen.* Herodotus *zeyd, daar is geen koſtelijker ding als de vriendſchap eenes oprechten vriends.* Gregorius *ſpreckt, dit is de Wet der warer vriendſchap, dat die gene die in voorſpoed lief heeft; ook in tegenſpoed behoort lief te hebben, zoo wel van verre als na by, zoo wel in leven als in dood. Om de vrienden te beproeven, zeyd* Eraſmus, *moet men doen als met de vaten, daar men eerſt water, daar naar wijn in doet. Hebt onder vele een goede* Alcebiades, *om te proeven wie zijn beſte vrienden waren, liet een mans beeld in een donkerachtige kelder brengen, en zeyde dat die zelve man van hem gedoodet was, en bad een ieder dat ze hem doch met raad en daad wilden byſtaan, op dat deze dooaſlag mocht verborgen blijven. Wat doenze! zy weygeren alle part of deel daar aan te hebben, uitgenomen* Callias, *die zeyde, hy wilde hem helpen en byſtaan in alles wat het was. En hier uit heeft hy* Callias, *voor zijnen beſten vriend geoordeelt. Daarom zeydmen:*

Vriend in der nood,
Vriend in der dood,
Vriend achter rugge,
Dat is een vaſte brugge.

Hoe twee gemakkers zijn malkandren trouw gebleven.
En hebben in 's doods-nood d'een d'ander niet begeven.

Joan. 15.

Waar zagmen grooter liefd (hoe vurig zy oit brande!)
Dan daarmen ſtelde 't lyf voor zynen vriend te pande?

DAmon *was van den Tyran* Dioniſius *in een ſterke Kerker, om gehangen te worden, geſloten, voor welken* Pythias *borge bleef, dat hy ondertuſſchen naar huis zou reyzen en zijn zaken beſchikken, om te beſtemder tyd weder te keeren, anderzins zou de borg voor de ſchuld moeten betalen. Hier op bleef* Pythias *in de boeyen, en 't ſcheelde niet zeer, of de ſtraffe zou aan hem worden volbracht. Ondertuſſchen komt* Damon *de doodſchuld te betalen.* Dioniſius *hier over, meer verwondert als verſchrikt zynde, beroerde, deze getrouwigheyd zoodanig het herte van den Tyran, dat hy hem niet alleen 't leven ſchenkte, maar begeerde ook*

als

IN eenen diepen put lag *Damon* vaſt gebonden;
Zijn borg bleef *Pythias*, hy werd na huis gezonden,
Mids dat hy keeren zoude, en uit de vangenis
Des kerkers ſijnen vriend verloſſen voorgewis:
De wederkomſt vertrok, de tyd was heel verſtreken,
Maar *Pythias* (eilaas!) bleef in de vreeze ſteken:
Zijn vonnis was gemaakt, hy werd geleid ter dood,
Maar *Damon* t'wijlen komt, en ziet hem in den nood.
Heer Koning (zeiden hy) taſt my aan zonder zorge,
Ik ſchuldenaar ontſlaa hem van zyn trouwe borge;
Ik ben de rechte man, ik heb de dood verſchult,
Dies mijnen vriend ontſlaat, en 't recht in my vervult.
De Koning als verbaaſt bezag dees lieve vrinden,
Die trouw tot in der dood malkanderen beminden,
Dies hy verwondert was, en in zich zelven loeg,
En om ſo trouwen daad hun beide-gaar ontſloeg.
„ Dus eene trouwe vriend is beter als veel broedren,
„ Een koſtelikker ſchat dan al des werelds goedren.

---

als een der de gezelle, in hun beyder vriendſchap te wezen. Zo edel is de kracht des deugds, dat zy by den ondeugenden zelve eerwaardig is. Hier magmen zich billijk over deze vrienden verwonderen, maar hoe weinig worden die doch gevonden? Hieronimus *verhaalt, datter by de Hiſtorien der Heydenen maar acht paar opregte vrienden te vinden zyn:* Tarquinus *zeyde, dat hy balling wezende, eerſt verſtond wat oprechte vrienden waaren, als hy geen vergeldinge met de werken konde bewijzen.* Herodotus *zeyd: het koſtelijkſte van alle Rijkdommen is, een vriend die te gelijk verſtandig en goedgunſtig is. Men plag eertyds, zeyd* Lucianus *de rijkdom na de vrienden te ſchatten. Zo dat men ſprak liever Geldeloos dan Vriendeloos. Maar nu is 't heel verkeert, en men mag dat ſpreekwoord wel om-keeren, en zeggen: Liever Vriendeloos dan Geldeloos, want*

Hier voortijds was de Liefd' en Vrindſchap groot geacht;
Maar loopt nu als beröyt; en ſlechts naar winſten tracht.

Empe-

Empedocles *bewijſt hier met een kluchte fijn*
Dat daar het Vyerſchaar ſlaapt, de Rechters Ezels zijn.

Jerem. 22.

Om dat *Joſiæ* Zoon 't gerecht niet wil handhaven,
Als eenen Ezel hy op 't veld zal zijn begraven.

EMpedocles *had aangenomen, als voorſpraak, 't recht eens beſchuldigden te verdedigen. By den Rechters komende om zijn zake te bepleyten, vond die ſlapen: hier over bedacht hy kluchtig een fabeltjen, dat een man had gehuurt een Ezel daar de eygenaar neffens ging, om ter gezetter plaatze den Ezel weder tot hem te nemen. Onderwegen was haar den middag-zon zo verdrietig, dat zy twiſtig wierden wie in de koele ſchaduwe van den Ezel zou ruſten, de reiſige man zey, terwijlen hy den Ezel gehuurt had, zoo quam hem ook de ſchaduwe, daar-en-tegen beweerde d'ander, dat hem den Ezel behoorde, over zulks de lommer mede, al zo dat beyde deze om eens Ezels ſchaduwe twiſteden: hier*

mee

EMpedocles voor 't recht of vierschaar onverzaagt
Als taalman quam, voor een die hert was aangkelaagt:
Daar komende vond hy de Rechters t'samen slapen;
Dies sprak hy kluchtig om hun listig te betrapen:
Een Reyziger, als hy om reyzen was bedocht,
Huurde eenen Ezel, die hem spoedig dragen mocht;
Maar onderwegen hy aam-achtig en schier slaauwe,
Koos voor des middags brand des Ezels koele schaauwe:
En d' eygenaar des muyls, die van der zonnen vlam
Schier smolt, die zeyde dat 's beest lommer hem toequam;
Doch d'ander wilden hem daar mede niet geryven:
Dus om een Ezels schaau' men twe zag heftig kyven, &c.
Hier mede *Empedocles* zweeg of hy was vermoord,
De Rechter hoorde toe, en sprak vertelt ons voort.
Doen loeg de Philosophe, en voegde noch by dezen,
Recht eenen Ezel gy moogt vergeleken wezen,
Want in een Ezels schaauw schept gy veel meer vermaak
Als gy deed doen gy sliept in des misdaders zaak.
„O dat was recht gezeyd! zy mogen't noch wel hooren:
„Vry Musa! waar hy zit daar vat hem by zijn ooren.

---

mee brak hy zijn reeden af: De Rechters, hier na luysterende, zeyden, hoe is 't doch voort hier mee toe-gegaan? Doen sprak Empedocles, *gy, ô Rechters! mocht wel by Ezels vergeleken wezen, die meer behagen schept in dezes Ezels schaduwe, dan in dezes misdadigen recht, en heeft alzoo deze slapende Rechters beschaamt gemaakt. Men leest van* Philippus *van Macedonien, dat, terwijl hy slaperig zat in den raad, een sententie worde uytgesproken over eenen* Macheta, *die niet al te regt was.* Macheta, *ontstelt zijnde, zeyde, ik appellere hier over: de Koning verwondert, als geen hooger appel kennende, sprak, tot wien wilt gy appeleere? tot u Heer Koning, zeyde hy, zo 't UE. beliefde den slaap wat ter zyden te stellen, en nauwer op myn zaak te letten. De Koning hervat die zelve, bevint dat hem ongelyk gedaan is, hy weder-riep 't geoordeelde niet, maar betaalt de zelve 't geld daar* Machetas *in verwezen was, en deze daad worde voor groote eer en wijsheyd gehouden. De Rechters behoorden opmerkende te wezen, seyd* Aristoteles, *en met ziele en reden alles te overwegen. Vervloekt is hy, zeyd* Salomon, *die de godlooze rechtvaardigt; en verdoemt de Rechvaardige, zy zijn beyde by Gode een grouwel.*

Archilla *heeft uit liefde, en Broederlijker zorgen,*
Goedhertig zijnen Vriend geholpen in 't verborgen.

Matth. 6.

Werpt met u rechterhand de gaven in Gods koffer;
Dat zelfs de slinker niets weet van u heilig offer.

WAnneer de rechte armen in haar ziele zuchten, en haar eerlikke armoede noch zoeken te verbergen, door 't derven van hare zobere noodruft: dan is 't tijd dat haar de helpende hand worde toegereykt: zulx verstond ook de goedhertige Archille *wel, die zijnen oude vriend in droeve, doch eerlikke armoede vindende, niet ongetroost heeft gelaten, maar heimelik onder een slaap-kussen verborgen een goede penning, tot stuttinge en onderhoudinge van zijns vriends bedroefde leven. Dit was een recht broederlik stuk. Want hy leide zijn schatten in de herten der armen. 't Is van deze zake niet vreemt dat men leest van* Alexander

Achillis (zoomen zegt) die milde en rijk van goed'ren,
Stond den bedroefden by, als waren 't zijne broed'ren,
Nau speurende hoe dat in grooten nood gebrocht
Was zijnen lieven vriend, hem vlytig heeft bezocht,
En heimlyk onder zyn zit-kussen weg gescholen
Een goede zomme munts, als of hy 't had gestolen.
„ Hy heeft een ryk thresoor die zo zyn goed besteed,
„ Dat hy 't nauw zelver speurt, noch zijnen vriend schier
„ De gifte blyft hem by, zyn weldaad onvergeten (weet,
„ Hen weder in de schoot werd dobbel toegemeten.
„ Des armen dorstig hert dat is des wyzen flesch,
„ Zijn gelden hy verspaart in zijnes naasten tesch:
„ Hem zelven hy besteelt, en maakt veel goede vrinden,
„ Die hier zyn goed verliest die zal 't hier namaals vinden.

---

der de Groote, *die gevraagt zijnde waar doch zijne schatten lagen, zeer wel antwoorde: in deze kisten: wyzende metter hand op zijne vrienden. Indien de Heydenen dit zelve hebben gedaan, wat zal ons Christenen afhouden dat wy onze handen van den armen aftrekken? of dunkt ons dat de beloften maar ydel zijn, daar mee wy aangeport werden om onze even-naasten by te staan? zeker neen. Wy doen Christo zelve weldaad in zijne leden. Laat doch de Heydenen ons in dezen niet beschaamen: Wy zyn doch maar Rente-meesters, en geen Heeren van onze goederen. De mildadigheit,* zeyd Augustinus, *is een roeringe onzer ziele, vry-hertig gevende, zonder hope van vergeldinge. Doch men moet,* zeyd Ambrosius, *in alles mate houden, op dat de mildigheyd niet in verquistinge verkeere, en dat men lange mag gevende blyven, want men vraagt juyst niet watter is gegeven, maar uyt wat hert zulx is voortgekomen.*

Hier ziedy't ſchoon voorbeeld, den grooten Roomſen Tempel
Van 't menſchelijck verbond *ons tot een goed exempel.*

Eccleſ. 5.

Het geen gy God belooft wild hem geenſins ontrekken;
Want een mishagen heeft den Heere aan de gekken.

Deze Numa Pompilius *is geweeſt de tweede Koning van* Romen, *die* 42 *Jaren zeer treffelijk heeft geregeert, is zeer ſuperſtitieus geweeſt, hy beminde de Gerechtigheit boven maten, en heeft allerley Prieſterlijke en Burgerlyke Wetten ingeſtelt. Hy liet ook binnen* Romen *bouwen de* Tempel der Beloften, *al het geen dat in deze plaats wierd belooft, moeſt onverbrekelyk naar gekomen en volbrogt worden, wierd ook meer dan een zegel of hand-ſchrift geagt. Maar*

waar

NUma *Pompilius* liet ſtichten binnen *Romen*
Den *Tempel des Verbonds*, zeer ſchoon en uitgenomen,
Hy was heel paſſer-rond in zynen omme-loop,
't Gewelf te ſamen hing gebonden knoop aan knoop.
De Romers quamen hier, 't was eenen fijnen regel,
Al 't geen hier werd belooft hielt vaſt als eenen zegel.
„ Phy! ſchamen moeten zich, die nu met hunnen mond
„ Beloven dit oft dat, en breken 't weêr terſtond.
„ Wie iemand iets belooft (paſt wel op deze leere)
„ Is door zijn eigen woord verbonden aan den Heere:
„ Wie zijn beloft dan breekt, die breekt een heilig ſlot
„ En ſpot met geenen menſch, maar met den hoogen God.
„ Dus als gy iets belooft, ziet of gy 't ook kund boeten,
„ Want 't is een ſchuld die gy zult God betalen moeten.
„ Wie zijn verbond niet acht, en zijn beloft vergeet
„ Heeft een twe ſnydend ſwaard voor zijnen hals geſmeed.

---

waar toe zijn nu onze tyden verloopen! Men weet nu qualijk waar men op betrouwen mag, op beloften? dat zijn woorden, en niet meer als wind. Op zegelen en brieven? och die hebben zoo weynig om't lijf, en dan kan men in't verdrayen van een woord hondert uytvluchten zoeken, en men weet zoo veel kromme ſprongen te maken, dat hoe men't maakt, men een gladde aal by den ſtaart heeft. Gewis de Heydenen zullen ons beſchamen, en ons onze trouwloosheyd verwyten. Cicero *zeyd wel, wat gy belooft, en God als tot getuyge roept, dat moet gy vaſt houden.* Stobæus *ſpreekt wat breeder; Al-eer gy wat belooft, zeyd hy) overlegt het wel, en als gy't hebt belooft, volvoert dan uw belofte.*

Aanmerkt hoe Firmius, *gelyk de dwaaze dooren,*
Ons zijne kracht laat zien, en zyne ſterkheyd hooren,

Jerem. 9.

De ſterke wachte zich (hoe krachtig hy zich noeme)
Dat in zijn groote kracht hy niet te zeer zich roeme.

CRinitus *varhaalt, dat de Keyzer* Firmus (*die* Aurelius *noemde den Ægiptiſchen rover*) *was van grooter gedaante, met brandende oogen, gekrolt hayr, met een geteykent voorhooft, duyſter gezicht, de reſt zijns lichaams was ruyg en hart, alzoo dat hy de Reuze genaamt werd: en was daar by zoo ſterk, dat hy* Triarium *heeft overwonnen: hy liet een aanbeeld op zijn borſt ſtellen, daar hy eenige ſmeden liet opſlaan, 't welk hy alles zonder eenige pyn verdragen kon.*

Deze

Zoo sterk was *Firmius* van lichaam en van leden
Dat klits, klats, klits, klats, hy met hameren liet smeden
Op een zwaar aanbeeld, daar zijn lichaam onder lag,
Want noit verstaalder mensch men immer vond of zag.
Maar of schoon zulken kracht hy hadde van de Godhied
Ontfangen, niet te min wast wel een groote zotheid
Dat hy met zulk gevaar beproefde zijne kracht:
De Wijze-man zijn doen bespottet en belacht.
„De kracht des lichaams heeft natuur ons niet geschonken,
„Op dat wy daar meê hoog en heerlik zoude pronken;
„Noch om door ydele eer daar door te zijn beromt,
„Maar nutten dankbaar die daar 't ons te passe komt.

Deze man droeg hier over zijnen roem daar nogtans hem dit zelve nog nut nog nodig was, maar wilde zijn groote kracht des lichaams over al daar mede te kenne geven. Zoo vindmen noch hedensdaags veel luiden, die in ydele en looze kuntjes haar eer zoeken, daar hy noch hun zelven eenig profijt, noch anderen eenigen dienst mee doen konnen, daar voor men zich moet wachten, dat wy niet voor zot of reukeloos geacht worden, dat wy ons eygen leven en gezontheyd niet tot terginge van Gods gaven misbruyken, die ons dan eyndelyk swaare beloonningen voor onze heerlijke werkken geven, alzoo dat wy van ieder bespot, en van niemand beklaagt worden.

De

De ſterke Milon *hier aan ieder wil ontluyken,*
Dat elk verhoeden zal zyn gaven te misbruyken.

Judic. 16.

Of ſchoon de *Nazareen* had veel gewelds bedreven:
Zo bracht zijn ſterkheid hem ten laatſten dog om 't leven.

Wanneer wy de ſterkte van Milon Crotoniates *willen aanmerken, zoo verdient hy de hoogſte plaatze, als wy de Poëten willen gelooven. Want zy ſchryven dat hy zoo ſterk was, dat hem niemand (wanneer hy ſtond) met een ſtoot of ren uyt zijn plaats kon vervoeren. Wanneer hy een appel had gevat, vermocht hem der zelve niemand uyt der hand te wringen, noch d'appel in zijn hand te quetzen. Hy droeg op zyn ſchouderen, in de Olympiſche worſtel-plaats,*

eenen

VAn *Milons* ſterkte hoogt de zangſter onzer ouders,
Wijl hy een grooten ſtier, geladen op zijn ſchouders,
Op een zeer hoogen berg met kleinen arbeid, droeg,
Daar hy met zijne vuiſt hem dood ter aarden ſloeg,
En eyndelik zyn maal daar mede heeft gehouwen.
De ſlapen zynes hoofds bewrong hy ſtyf met touwen,
En zyn hoofd-zenuwen zo krachtig hy verhief,
Dat al het bindzel brak, het was dan leet of lief.
Hoe gaarne wilde ik zien dat iemand hem ontrukte
De Appel, die hy met vier vingeren omdrukte:
Maar door verwaantheid, laas! hem eindelik, hoe vroom
Hy was, zijn kracht bedroog; toen hy een dikken boom,
Die half geſpleten was, zocht voort van een te ſcheuren:
Maar als de kloove ſloot, moeſt hy zijn doen betreuren:
Hy bleef in 't eenzaam woud gevangen, en benard,
Tot hy een greetig aas der wilde dieren ward.
„Dus wie zijn kracht misbruikt, gedijtze noch in 't ende
„Tot zijnes Meeſters ſtraf, met droefheid en ellende.

---

eenen twee-jarigen Stier zonder te verpoozen, die hy daar na met zijn vuyſt doode, en at dien zelven in een dag op. Zo dat hy vreemde dingen bedreven heeft: doch op 't laatſte, wanneer hy op zijn krachten te zeer ſteunde, wierd hy bedrogen: want hy zag een boom daar kielen in waren, die hy voorder meende te klieven: doch alzo de kielen daar uyt vielen, wierd hy van de boom zoo benepen, dat hy met beyde handen daar in vaſt bleef, invoegen dat hy, die te vooren op zijn dappere ſterkte braveerde, tot een proye der wilde dieren moeſt verſtrekken. Dit heeft, met 't voorgaande, een beduyding, zo dat wy den Leezer daar op wijzen.

't Is Tantalus *die hier in 't Water werd gepeynt,*
Die dorſt en honger lijd, en nimmermeer verdwijnt.

Sapient. II.

Daar in de menſch misdoet, en zondigt in dit dal,
Hy wederom zijn ſtraf hier namaals dragen zal.

Hier zit Tantalus *tot de kin in 't water, echter benauwt van dorſt; wyl het water, zo haaſt hy poogt te drinken, van zijn lippen wijkt, zoo doen ook de appelen kort. De Poëten geven hier meê te verſtaan dat de rijken, in overvloed, arm waren; dat, of zy altemets wel een lekker beetjen wenſchen, zo loopt het dog voor hun weg, dat is, het herte ontſinkt hun altijd om zo vele uit te geven, daar zy dog tot de keel vol gelds zijn. Dit zijn immers rechte Gieren, die wel by ſwijnen mogen vergeleken werden, die ſchoon de akeren rond-om haar lijf met hoopen liggen, echter in drek en miſt wroeten. En gelijk* Plautus *zeyd, zijn in haar rijk-*

dom

EYlacen! *Tantalus*, die gants niet kan verwinnen,
Ligt in der hellen-vliet begraven totter kinnen;
Hem hongert, en hem dorſt, dat hy van ſmerten krijſt,
En nimmermeer werd hy gelavet noch geſpijſt,
Maar ſtadig aangetergt: hy ſtaat diep in den gronde
Des waters, en de vrugt hangt boven zijnen monde:
Zo hy na 't water bukt ontſinkket hem den ſtroom;
En grijpt hy na de vrucht, zoo wijkt den appel-boom.
„Maar lieve zegt my doch, is niet des gier'gen herte
„Als *Tantalus* gepijnt, en heeft gelijke ſmerte?
„Vermids 't vervloekte goud daar hy op is beluſt
„Noch noyt heeft zijnen dorſt en honger uitgebluſt;
„Hy gaapt naar goud, en hoe veel geele ſlyke,
„Hy vreet en inneſlokt zoo is hy nimmer ryke,
„Maar in zijn goed verarmt: zo dikwils als hy hapt
„Na goud en zilver hem 't genoegen werd ontſnapt:
„Hy derft nau zynen darm met 's lichaams nooddruft vullen,
„En wermt hem by den heert nau by een hand vol krullen
„Hy heeft altijd het goud als eenen wolf by het oor,
„Hy rammelt nacht en dag in zijn vervloekt threſoor:
„Het goud is zijnen God, dat eert hy langs hoe kloeker,
„Hy kankert de gemeent met overdaat en woeker;
„En als hy ſterven zal zoo is al zijn beklag
„Dat hy zijn geld hier laat en niet meed' dragen mag.

---

dom arm. Dit zijn de Æſopiſche Ezels, die met alle lekkerheyd geladen zijn maar zelver eten zy niet dan diſtelen en doornen. De Verkens doen levendig niemand goed, maar dood zijnde is haar ſpek van elk wel begeert: zoo doen ook de Gierige: wanneer zy leven heeft niemant wat te bed; maar dood, is haar goed aangenaam en van allen wel gewilt. Horatius *zeyd dat de Gierige gelijk zijn de waterſuchtige, die hoe zy meer waters hebben, dat zy dies te meer moeten drinken: en dat ze benauwt veel goeds vergaren, is geen eynde van haar ellendigheden, maar ſlechts een begin; want met altijd te zoeken waſt de begeerlijkheid, en met altijd te begeeren waſt de armoede. Daarom zeid* Epictetus *wel, 't is niet van noode dat gy der gierige rykdom vermeerdert, maar neemt ſlechts haar begeerlijkheyd weg.*

Een schaap, Aap, Swijn of Leeuw, de dronk maakt van den man
Als 't nat is in zijn lijf, zijn wijsheyd in de kan.

Proverb. 23.

De wijn heel zoet en glad wel door de keele leekt,
Maar in de buyk hy dan gelijk een slange steekt.

Hier meê word de verscheydentheyd en aart des Wijns levendig afgebeeld: want men ziet dageliks dat die zelve veel zeltzame en vreemde kuren voor den dag brengt: d' eene zal zijn hoofd van wijsheid ratelen, en zoo hoog en groots in zijn schild wezen, dat hy meent alles te dwingen, en met den Leeuw Koning en Heere te zijn: de twede zal een Schaap zijn, en zo goedertieren, als waar 't schoon anders een stout man, dat hy als een eenvoudig Schaapken hem

zal

MEn zegt, dat eene Boer of een botte Kinkel,
Die woonden op het land, hy heeten Elboog Schinkel,
Met vierderleye miſt van beeſten heeft gevet
Den wijngaard: wie te veel van dezen wijn, ik wed,
Zal zuipen, (zeide hy) hy zal van dees vier dieren
Gewis een naar apen, in alle zyn manieren:
Het zy hy werd gelijk een ſlecht onnoozel Schaap,
Het zy hy luſtig bootſt als eenen drol'gen Aap;
Het zy hy vuil, onnut, en onrein als een Verken,
Of eenen grammen Leeuw' gelijk werde in zijn werken.
„ Want wie met vele Wijns verladet zijnen geeſt,
„ Word in zijn dronkenſchap het eene of ander beeſt.
„ Indien den dronkaard wiſt, of kon ter degen ramen
„ Hoe hem den dronk misſtaat, hy zou hem moeten ſchamen.

---

zal laten leyden en regeeren waar men wil: de derde is een Verken, een vuile Sog, die in zijn kot en vuiligheyd ſmoort en wenteld, al eens of hy in zijn eygen miſt luſt had te wroeten; te vierde is een Aap gelijk, die hem anders niet tiert dan of hy gekop de Rede-rijkers Kamer waar, ja als een rechten mallen Aap, ſpringt, zingt, buitelt, en heeft de vreemſte grillen diemen bedenken mag, andere veranderen in Honden, Ezels en andere dieren, &c. Dit is aardig gevonden, en een levendig voorbeeld der dronkaarts: dan zo zy verſtonden dat de dronkenſchap is een Moeder alles quaads, zy zouden daar voor meerder ſchrikken. Syrach *zeyd, door de dronkenſchap zijn der vele om't leven gekomen; en* Gerſon *ſpreekt, datter weiniger onderſcheyd is of iemand hem zelven doodet, dan of hy't van langer hand door den dronk doet.*

Den Dolphijn in het Meyr bewogen van de Jnaren,
Den Harper Arion *draagt door de blaauwe baren.*

Jon. 2.

Dry dagen *Jonas* in den Walviſch was gedolven.
Die eindelijk hem weêr ſpoog uit de water golven.

ARion, *de treffelijke Cyther-ſpeelder en Lyriſche Poëet, wanneer hy na zyn Vaderland Lesben wilde reyzen, merkten hy dat de boots-gezellen bezig waren, om heymelijke liſten te bedenken, hoe zy hem zouden mogen om hals brengen, en dat, vermids hy groote ſchatten by hem had. Hy dit zelve overdenkende, maakten hem çierlijk toe, en ſpelende op zijn Liere, wierp hem van boven in de zee-baren: in welk geluit eenen Dolphijn vermaak ſcheppende, voerde hem op zijnen rugge behouden aan de Oever. Tot wiens gedachteniſſe de Grieken een beeld hadden opgerecht: met deze Dichten:*

De Dolphijn heeft uit liefd' Arion aan de ſtrand,
Door 't Siciliaanſche Meyr, gebracht in 't Vaderland.

Deze Fabel hebben de Oude hier om bedacht, op dat niemand zou mogen denken, dat zijn ſchelmſtukken, als zy die bedreven hadden, bedekt zouden mogen blijven, dan zy meenden dat de vogelen des Hemels, of de beeſten op de velden, of de viſſchen in de zee zouden-getuygen en hulpe wezen den vromen die verdrukt worden, en dat de menſchen wel ondankbaar zijn, die alle barmhertigheyd ter zyden ſtellende, ongenadi-

ger

DE Herper *Arion* den *Occeaan* ging kruiſſen
In een Corintſche bark, ontſiende niet het bruiſſchen
Des grondeloozen meyrs, op dat hy aan het ſtrand
Zijn ſtappen zetten mocht in 't ſchoon Heſperiſch land:
Maar naauwlijx is hy t'ſcheep, of heymelijk hy hoorden
Dat hem het ſchips-volk 's nachts beſtemde te vermoorden.
Dies hy van angſt en vrees ſchier kroop in eene ſchulp,
Als hy verlaten zich van alle menſchen hulp
Vond in zijns lijfs gevaar: wat raad in dees verbazing?
Hy gaat terſtond (als door een Goddelijke inblazing)
Zijn lichaam cieren, en toemaken hupſch en ſchoon,
Gelijk hy was gewoon, als hy den zoeten toon
Zijns gulden Cyter in een ſchouwplaats plag te wekken,
Op dat zijn cierzel noch tot zijns lijks eer mocht ſtrekken;
En dat hy als de ſwane, in zijnen laaſten nood,
Met eenig droevig lied, beklagen mogt zijn dood.
Dus zijnde toebereyd, dus zijnde toe-beruſtet,
Hy tot den ſchip-lien zegt: matrooſen, my geluſtet,
Tot eere van *Apol*, een lied te heffen aan.
Maar als hy nauwliks noch ten halven heeft gedaan,
De Zonne in *Thetis* ſchoot met zijne vuur'ge paarden
Daald zachtelijken neer, om daar zyn ruſt t'aanvaarden,
Het boots-volk al verwoed gelijkerhand toe treed,
Eer noch zijn donker zeil den nacht hadde uitgeſpreed,
En komt gewapent aan om zijnen draad te korten,
Dies hy van boven neer zich in de zee gaat ſtorten:
Maar eer met zijn ganſch lijf hy noch in 't water plotſt,
Hy van de Dolphijns werd gedragen en getorſt:
d'Een neemt hem op den rugge, en d'ander door de baren
(Als of zy dezen dienſt hem dobbel ſchuldig waren)
Geleyden hem door 't nat: dies eer hy omme kijkt
Is 't Schip zoo wijd van hem, dat het een ſchelp gelijkt,
Hy heft zijn aanſchijn op, en vrolyken, van verren,
Aanſchouwt de zilv're maan, en zoo veel gulde ſterren,
Dies hy gedenkt dat Gods gerechtigheyd wijd ſweeft,
En niet met een oog ziet, maar zoo veel oogen heeft
Als ſterren in de lugt, daar mede hy beſpiedet
Al 't geen wat op der aarde of in de zee geſchiedet:
't Welk in dit groot gevaar hem een kloeke herte maakt;
Tot hy behouden zo t'wijl aan den oever raakt.
„O dommen Menſch: leert hier, kruypt eens uyt uwe ſchelpen.
„Hoe uwen naaſten gy in nood behoort te helpen.

---

ger zijn als deze beeſten, dog gelukkig die zich weet te trooſten: Daar van H. L. S. deze Dichten heeft geſtelt;
Die midden in de zee, en ſchrylings op een vis,
Daar 't naaſte ſchip te vyand, geen lijf-berging is,
Geruſt en heel vernoegt, en vrolijk te ſingen meugen.
Die moet vaſt van gemoet; in God en deugt verheugen.

Hier zit Policrates, *die der Fortuinen rad*
Geſtadig mede liep, en nimmer onſpoed had.

Prov. 1.

Den dwaze mag geluk noch voorſpoed baten niet,
Maar zal ten leſten hun noch brengen in 't verdriet.

POlicrates, *de Tyran van* Samien, *beroemde dat hem noit eenig ongeluk of tegenſpoed was over-gekomen : maar dat al zyn doen voorſpoedig voortging : 't gebeurde dat hy een koſtelijken ring van zijn hand trok, en wierp dien zelve in de zee: korts daar na vingmen die viſch, en juiſt geraakte die ſelve in des Konings keuke, daar men den viſch openende, des Konings ring in gevonden heeft, en den Koning behandigt, hier over den Tyran hem meer verhoovaardigende, meende dat hem gantſch geen ongeluk of ſwarigheyd kon overkomen : Maar, eylaci! 't geluk dat lichtvaardig was, is ook ſnellijk verdwenen, en deze*

geluk-

MEn zegt *Polycrates*, gelukkig boven allen,
d' Onſtadige Fortuine is altyd toegevallen:
Als hy op eenen tyd in vriendſchap zich verbond
Met zijnen goeden vriend, hy boven hand en mond,
Om deze vriendſchap vaſt en trouwlik te beveſten,
Noch zynen goude ring in 't water werpt ten leſten:
Maar als hy naderhand, na Koninglijker eiſch,
Zeer aardig aan den diſch zat binnen zijn paleys,
Vand hy den zelve ring, die was in 't Meyr geworpen,
In 't lyf van eenen viſch zeer zeldzaam opgeſlorpen.
„O wonderlijk bedrijf! het ſchijnt wel voor gewis
„Dat menig menſch tot het geluk geboren is:
„En d'eene jaagter naar, en loopt ſteeds voor hem henen,
„En 't komt de and'ren t'huis zelfs eer hy 't zoude meenen.
„De ziende ſchiet na 't wit en raakt een bontekraay,
„De blinde Koning werpt, en treft een papegaay.

---

kige is korts daar na ongelukkig van eenen Oronte, *veld-Overſte des Konings* Darii, *gevangen en aan een kruis genagelt. De voor-daad* Cræſi *is niet vreemt van deze geſchiedeniſſe, de welke, in zijn guldene Throon zittende den Philoſooph* Solon *aanſprak, hem vragende*, of hy ook achtede dat iemand in de wereld gelukkiger was dan hy? Solon *antwoorde*, men konde niemant voor zijn dood gelukkig heeten, *hoe wel dit* Creſo *vreemd dacht, zoo is hy kort daar na van* Cyro *overwonnen, gevangen en verwezen, levendig gebrand te worden. Wanneer nu* Cræſus *op 't hout gebonden lag, riep hy geſtadig*, ô Solon, Solon! Cyrus *begeerig zijnde te weten waarom hy aldus riep? zeide* Cræſus, *hy bevond nu dat* Solon *hem wijſſelik de ongeſtadigheid des werelt had voor oogen geſtelt: deze redenen beweegden* Cyrum *dat hy* Cræſius *liet ontbinden, en op zijn vrye voeten ſtellen. Wy weten, zeid een Oudvader, dat hy ongelukkig is, die noit ongeluk gehad heeft, want daar by weten wy, dat gy Heere! onzer gedachtig zijt.*

't Kleyn Viſchken Remora *kan lichtelyk terſtond*
Bekrygen een groot Schip, en ſtooten 't in den grond.

Job. 12.

Gaat vraagt uw Moeder d'Aarde op dat zy 't u bediede,
De Viſſchen zullen u vertellen het geſchiede.

DE *Oude hebben zonderlingen van dit Visken* Remora (*in duyts gezeyd* Beletter) *gebeuzelt*: Plinius *zeyd dat het in de roode zee gevonden word, en zulken kracht heeft; dat het de Schepen* Antony *en* C. Principis, *onder volle zeilen zijnde, in haren loop heeft geſtut. Altijd men kan het ten onzen tijde niet vinden.* Eraſmus *van Rotterdam de eere der geleertheyd, meende dat het by de* Tong *bequaamlyk vergeleken kon worde, want dat zelve lid groote dingen kon beletten,*

ja

HEt Viſchken *Remora*, lang eenen halven voet,
Heeft eenen hoorn in 't hoofd daar 't groot geweld meê doet,
Want het *Antony* groot Galioen licht kon verletten
Daar 't opgeblazen quam met volle zeylen zetten
In 't Adriatiſch Meyr, en boorden 't ſchier te grond:
Waarom *Erasmus* dit, met zijnen gulden mond,
Tot een gelijkenis gebruikt heeft, zonderlingen
By 't kleine lid, de *Tong*, die zulke groote dingen
In korten tijd beſchikt, gelijk als 't roer dat 't Schip
In een goe haven ſtiert, of op een harde klip
Schip-breuke lijden doet: Laat ons hier altijd leeren
„Dat in 't klein ſchepzel meeſt uit mund de kracht des Heeren.

---

ja geheele heyr krachten doen ſtilſtaan en Schips-vloten in haar loop ophouden. De Martialis *van onze tijd vergelijkt het by de bierkraan en de kan, zeggende, dat daar door veel goede dingen werden verhindert, wanneer men dees* Remora *altijd onder zijn neuze heeft. Men zouder de Tabak en het Tabak-pijpken wel meê by mogen ſtellen, als wezende de rechte weg om tot het ander te komen. Men vind immers by onzen tijd zulke kitte-broers, die 't leed is dat het kanneken van de mond is, en die 't ſmook pijpken, als een noodig geweyr, altijd in hunne zakken dragen, en dit moet voor-gaan, alzou de huys-vrouw en kinderen daar omme treuren, daar door worden dan alle goede zaken belet, de beurs kaal en 't hoofd beroyt gemaakt.* Auguſtinus *zeyd zeer wel, de dronkaars quetzen de natuur, verwerpende de gunſt, verliezen haar eer, en lopen met volle zeylen totter verdoemeniſſe.*

Demoſthenes *hier by gelijkenis verklaart,*
Dat zonder Wijzen *niet een Stad mag zijn bewaart.*

Sapient. 6.

Veel beter wetenſchap dan kracht in hare werken;
De Wijze van gelijk is beter als den ſterken.

DEze Fabel heeft Demoſtenes *die van Athenen voorgehouden, te weten, dat de Schapen met de Honden een verdrag hadden gemaakt om de Wolven tegen te ſtaan: 't welk zy wel ſtandvaſtig onderhielen, en haaren vyand onder oogen zagen, maar als de Wolven zagen dat de Honden haar in de wege waren, maakten de Wolven met de Schapen een eeuwige vrede, mits dat zy de Honden verlaten zouden: 't was niet zo haaſt geſchied, of zy worden der Wolven proye. Zo dee ook* Antipater *die van Athenen, want als hy haar eeuwige vrede aanbood, zocht hy dat zy de tien* Orateuren, *die hy zeyde dat alle vyandſchap maakten,*

ALs *Ph'lippus* had verzocht d'Atheenſche Wijze Tolken,
Sprak by gelijkenis *Demoſtheen* tot den volken:
De ſchapen waren met de Honden eens getreên
In een verbond, dies zy de Wolven t'zaam beſtreên
Maar als de Wolven, nu hoe krachtig in de wapen,
Het krygen niet meer holp, zy met d'onnos'le Schapen
Beſloten eene vreê, dies zy van ſtonden aan
Den Honden moſten hun quyt maken en ontſlaan:
De Schapen deden zo, maar als zy nu bloot zaten,
En hadden onbedacht den Honden heel verlaten,
De Wolven wederom aanquamen met geweld,
En hebben zo de kudd' verſlonden op het veld.
Hier meê *Demoſtheen* bewees uit der natuuren
Dat hun niet baten mocht de ſterkheid van haar muuren.
Indien zy lieten gaen de *Wyze* van der ſtad;
„ Want daar geen Wijsheid is, daar zijn de wallen plat.

---

maakten, zouden af-zetten (die nogtans de wijſte en treffelijkſte der Stad waren,) dan wilde hy hun te vreden laten, en geen meer ſchade aandoen. Als dit geſchied was, quam hy met gemak tot zijn voornemen, plaagde en onderdrukte die Stad naar zijn wel gevallen. Dit behoort ons op te wekken om de wijze Mannen in eere te houden, op datmen tegen der Wolven geweld mag beſtaan. Men leeſt van Solon, *wanneer hy zag dat* Piſiſtratus *al het bewint aan hem had getrokken, dat hy al zyn wapenen voor het Raadhuys geleyd heeft, en gezeyd, ô Vaderland! Vaderland! ik heb u met raad en daad altijd by geſtaan, betuygende dat hy het gemeene beſte getrouwlijk had gedient. Alzoo behooren alle die zorge van Rijken bevolen is, oprechtelijken te handelen; en de Wijsheyd of de Wijze in eeren te houden, op dat de goede gemeente beſchermt, de Gerechtigheyd onderhouden, en alles in vreede mag toegaan.*

Leergierige leert hier, aan een geçierde Rave,
Dat gy u niet verheft in iemands anders have.

Eccleſ. 11.

In çierlijk ſchoon gewaad verheugd uw niet al t'ſeffen,
Nog wil uw in den dag der eeren niet verheffen.

HOe de Rave met andere vogels vedere haar ſwarte lichaam had geçiert, en hoe ieder vogel de zijne weder quam halen, zoo dat zy naakt en bloot met haar eygen en ſlecht goed jen moſt pronken, daar van is de zin en meinige genoegzaam bekent. Hier mee word uitgedrukt het rechte beeld der armer hoovaardigheyd, die, als is 't datze overtuigt zyn in haar geweten, dat al haar koſtelijkheyd en pronkkerye niet anders is als ander luyden goed, nogtans om die zelve in vollen ſtaat te behouden, bedenken zy duyzend middelen, van liegen en bedriegen, en ſchijnen alzoo groote Koop-luiden, die 't fluweel en zatijn omme-dragen tot

een

DE zwart-geveerde Raaf, geçierd met veler Vogels
Veel-verfde, Pluimen, aan zyn borſt en om zyn vlogels,
Zich dwazelik verheft, als hy in 't kriſtalijn
Van eene zilv'ren beek ziet zynen ſchoone ſchijn,
Gedenkende niets eens hoe 't einde wil gelukken
Als elken vogel komt zijn veren weder plukken.
O zoete Fabel! die op 't hooft zoo dapper treft:
„Den genen die op 't goed eens anders zich verheft,
„En niet gedachtig is, als elk het zyn ſal halen,
„Hy naakt zal wederom met ſchanden moeten dalen.
„Hoe menig Vogel noch de dunne locht doorſnijt
„Die, waar hy alle zijn geleende pluimen quijt
„Die, hy op woeker heeft, hy waar geen overvlieger,
„Maar ſpeelde banquerout, gelijk een recht bedrieger.

---

kleed van credijt, daar de arme kramer moet om zuchten: en avonturen dan ander luyden goed, op hope van groote winninge. Als nu ieder vogel komt om zijn vederen, dat is, zijn goederen wederom te hebben, daar hy uytwendig zoo mee verçiert is, dan ſtaat hy kaal en bloot, ſpeelt, als een recht bedrieger, banquerot. Daar is dan die groote Sinjoor gefallieert: en och of de vogels dan haar vederen mogten weder-halen! maar zy zijn al vervlogen, zo dat het op een O *en* P *uyt komt. De Keyzer* Auguſtus *hoorde eens dat een van zijn ſoldaten banquerot was geſpeelt, beval dat men voor hem het bedde zou koopen: gevraagt zijnde waarom? antwoorde: indien hy, die zo vele ſchuldig was, daar op heeft konnen ſlapen, ik zal daar zonder twijfel ook wel konnen op ruſten. Willende daar mee zeggen, of hy ſchoon een Rijk en Leger had te bezorgen, en hem de ruſte ontbrak dat die nog ongeruſter moeſten zijn die altijd met ander lieden goederen beladen waren.*

De moordiſche Harpy *geſtelt tot ieders baak,*
Hoe des verſlag'nen bloed in 't eynde roept om wraak.

Matth. 26.

't Swaard in uw ſcheede ſteekt, want wie daar mede ſlaat,
In 't eynde daar in valt, en jammerlijk vergaat.

W*At deze* Harpyen *voor Vogels geweeſt zijn, daar van kan men by de Poëten, als* Virgilium, Heſiodum, Apollonium, &c. *lezen. Sy beſchryven dog zeer verſcheyden hare geſtalteniſſe. Zommige zeggen dat het vogels zijn, hebbende een maagdelijk aangezicht, bleeken mager; als of zy nimmer konnen verzadigt worden, met felle klauwen. Sy voerden haaren namen van moorden, roven en ſtelen, en lieten achter haar een leelijke ſtank. Men beelde de wind by haar af om haar ſnelligheid, en zy hadden ook hare byzondere namen en geſlagten. Hier by word te kennen gegeven de oprechte aart der Tyrannen, die beluſt tot moor-*

DE moordiſche *Harpy* haar zelven gulzig meſten
Met menſchen vleeſch en bloed, zoo lang tot zy ten leſten
Quam drinken uit een borne, en zag in kriſtalijn
Haar ſpiegel en de ſchaauwe, een held'ren weder ſchijn:
Dies wanende dat daar haar zuſter lag begraven,
Die in den zilv'ren vloed haar dorſt had willen laven,
Zy haaſt van rouw' ſtorf. „Doodſlagers, ſpiegelt u!
„Wanneer gy 't beelde Gods zo eyſſelijk en gruw'
„Maayt in het duyſter graf, en onze moeder aarde
„Bevlekt met 't roode bloed dat druypt van uwen zwaarde,
„Gedenkt aan uwen loon, en ziet dit ſchouwſpel aan!
„Daar in den menſch miſdoet, daar zal hy in vergaan.

---

moorden en roven, ten laatſte zelve ſchandelijk om 't leven komen, en een lelijke vuile ſtank den nakomelingen na-laten. Van deze zoorte is niet de minſte geweeſt de bloed-dorſtige Keyzer C. Caligula, *want als hy in 't dooden en moorden vermaken ſchepten, plag hy zijne Beuls te gebieden, om zijne wreedheyd te meerder te betoonen*, dat men de arme gevangene zoo zoude dooden, op dat zy door de langzaamheyd der ſtraffe te meer de pijne en 't ſchrikken des doods zouden gevoelen. *Want hy zeyde*, Slaa zo, op dat zy voelen dat zy ſterven. *Deze wreeden Tyran is korts daar na met dertig wonden door ſteken, en als een Verken van 't vyer geſchrookt en ſchandelijken omgekomen. Zo eynden deze* Harpien *haar leven. Ook verſtonden de Oude by deze* Harpien *de onmatelijke gierigheyd en begeerlijkheyd der menſchen, die alles met recht en onrecht (als Grijp-vogels) raapten en ſchraapten, en ſpeelende altijd, als oprechte bloed-zuigende Egels, in mijn zak! in mijn zak! daar van* Horatius *zegt.*

Den Egel niet zyn zuygen laat,
Voor hy is van het bloed verzaad.

Zo ſlaan de Harpien *van onzen tijd de klauwen ook over al in, en dooden wel de luiden niet, maar zy keelen die zelve nu met een ſtomp mesken, zo dat ze nog leven nog ſterven konnen; dit ſchijnt nu wel wat barmhertiger, maar ondertuſſchen pijnigen zy de luyden met een langzame dood.*

Apuleius *zijn huyt met toover zalf beſmeert;*
Des hy een Ezel word, die elk met ſlagen eert.

2 *Reg.* 17.

Doen Satan Jocobs huys tot tooverye bragt;
Nam God hun midden weg uit 't menſchelijk geſlagt.

DEze Lucius Apuleius *is geweeſt een zeer kloek Philoſooph van de Platoniſche navolgers: geboren uit de ſtad Madaure in Africa, van een eerlijke en vrome afkomſt: heeft geleeft onder de Regeeringe des Keyzers* Hadriani, *en hem te Karthago in de goede konſten geoeffent. Vele uitnemende werken zijn van hem beſchreven, die door de verſlindende Tyden der Roovers moedwilligheid meeſt alle verdonkert blyven. Onder andere heeft hy gemaakt een boek van den gulden Ezel: waar in hy geleerdelijk handelt; hoe de menſche door zijn zotte neuſwijſheyd raakt in veel gevaar en periculen, tot hy eindelijk als een beeſt moet dolen en alles uitſtaan, ter tijd hy ter bekenteniſſe van zijn verleden daden, de wijsheyd omhelſt. Of als andere zeggen dat* Apuleius *onder het ſpel van den Ezel een klare beeldeniſſe van des menſchen leven heeft willen uitdrukken, om te bewijzen hoe veele veranderingen den menſch is onderworpen, hoe bedriegelijk en ontſtandvaſtig het Avontuur zich alle tijd zien laat, wat de ontzekere uitvoeringe der raadſlagen, en hoe onverwagt de uitkomſten zig dikwils tot een goed einde vertoonen. Daar van de Digter u eenige naader openinge doen zal.*

Doen

DOen *Apuleius* zig met toover-vet beſmeerde
In eenen Ezel hy lichamelijk verkeerde,
En loopt zo naar den ſtalle, om eten uit de kreb
Daar hy geſtooten werd op zijne mag're reb
Van zijn beſlagen Paard: dies vlugt hy tot *Hippone*
't Goddinnen Beeld, 't welk daar ſtaat in den ſtal ten toone,
Op dat door middel van de roozen (zo hy waant)
Daar 't beeld mede is geciert, zijn vorige gedaant
Hy dus bekomen mogt: maar nauw ligt hy zijn voeten
Of den ſtal-jongen komt hem met ſtok-ſlagen groeten,
Zoo lange dat hy hoort een wonderlijk gedruiſch
Van dieven, die terſtond beſette't gantſche huys,
En rooven zoo veel ſchats, en rooven zoo veel goeden,
Dat neffens hunnen laſt zy deſen Ezel loeden:
En ſtouwen hem zo voorts met kluppel-ſlagen vaſt,
Langs eenen ſteylen weg, met ſulken ſwaren laſt.
Philebum dient hy nu, nu vlugt hy gauwe en wakker
Voor 't mes van eenen Kok, nu dient hy eenen Bakker,
Nu eenen Hovenier, nu draagt hy op zijn ruig
En mager rugge-been eens Krijgers wapen tuig,
Nu zal den armen Muil des Ridders zadel vuren, &c.
En ondertuſſchen heeft zoo duizend avonthuren
In zijne beeſt'lijkheyd: de kommer en d'ellend,
De ſlagen, 't ongemak, en honger neemd geen end'
Daar meê hy werd beſwaart, nu kleuntmen hem met ſtokken,
Nu is hy in doods nood, nu rot hy van de pokken,
Zoo lange dat op 't leſt hem *Ceres* komt te baat,
En door een rooſen-hoed brengt in zijn eerſte ſtaat.
„ Maar zegt my zang-Goddinne, als ik hier recht naar vorſſche
„ Wat voor geheymenis ſchuylt hier onder deze ſchorſſe
„ Die willig zijnen hals buygt onder 't ſnoode jok
„ Der zonden, werd bekleed met eenen Ezels rok,
„ Verlieſt zijn menſch'lijkheyd, en met veel ongemakken
„ Door 's werelds wilde wout reyſt met veel ſware pakken:
Zijn vryheyd is hy quyt, en maakt alzoo getroſt
„ Een Ezel van zig zelfs, die om den mag'ren koſt
„ Zoo grooten ſlaverny en dienſt is onder worpen,
„ Hy dwaalt, hy rent, hy loopt door Steden en door Dorpen,
„ In duyzenderley pijne, in duizenderley ſmert,
„ Tot dat dat hy moe geſlaaft in 't leſt aandagtig werd:
„ Bedenkende hoe hy zijn mensheyd heeft verloren,
„ Dies hy de Godheyd bid om weer te zijn herboren:
„ En als hy zoo 's vleeſch luſt (den ſchoonen Roozen-hoed
„ Die m'uit doornen plukt) verſlind in zijn gemoed,
„ Hy tot zig zelven komt, en werd, naar zijnen wenſche,
„ Van eenen ſlaaſſchen Muyl, weer tot een vrye menſche.

Der tooverſchen geſpook u deze prent uitwijſt,
Zoo eyſſelyk om zien dat 't hayr te bergen rijſt.

Apoc. 21.

Der toovenaren lot, met zolpher, vuur en rook;
Is in den Helſchen poel, vol brands en vol geſmook.

HOewel 'er hedensdaags menſchen worden gevonden, die al het geen, dat 'er van tooverye is gezegt, voor zotte grillen uit-kyjten: zo durven wy ons echter zo wijt niet verloopen; wijl in de heylige boeken van Tovenaren, en Tovereſſen word geſprooken. Dog of deze gedrogten het vermogen hebben van zig, of door beſweringen, of door zalven, in Katten en Wolven te veranderen, daar aan zon ik wynig geloofs kunnen geven; wijl ik weet dat des men-

Ziet hier het tover-rot, wijl and're menſchen ſlapen;
Met wonderlijk gebaar, verkeeren al in apen,
En met een held're toorts, van doode ſmeer gewragt,
Doen eenen ligten dag op-reizen in der nagt.
Wat brand hier voor een hel? wie of zy hier wierooken?
Wat Katten lollen dus? help *Pluto*! 't zijn al ſpooken.
Zou 't wel een Kerkhof zijn? ik laat my ſcier verleyn!
Hier ligt zoo meenig hoofd, en ſchedel zonder breyn.
Wat maken zy gebaars! wat maaken zy al kruyſſen!
Beroerende de logt, en doen de boomen ruyſſen,
Gins ſtaat een lode Kelk vol doodelijk venijn,
Of zou 't Medeas ſap, of Circes drank wel zijn?
Hola! zy wekken al de geeſten hier ter baane;
De logt is heel vol vuurs, en vol gehoornde maane.
Ik derf nauw naarder treên; zy maaken een geluyt:
Plutonis hels-gedrogt, gy Furien komt uit,
Tiſiphone, *Alecto*, *Megera* ligt uw hielen,
Ik dage uw in den naam van dees verſtorven zielen
By *Styx* en *Acheron*, dat gy op dezen tijd
U t'zamen vinden laat in 't midden van dit krijt.
Ay my! wat zien ik daar in 't ronde park vergaren?
De Helle ontledigt ſchier al haar verbanne ſcharen,
Zy werden my gewaar; zy hebben my gezien:
Waar loop ik alderbeſt, waar zal ik henen vliên?

---

menſchen form vaſt, en onveranderlijk is. Maar het inwendige kan zijn aart, en geſtalte verliezen, en door Toverye vervoert worden. Daarom zegt den Apoſtel tot de Galaten: Gy nytzinnige, wie heeft u betovert! Deze Toovevery geſchied alle dagen, en op duyzenderley Wijzen. Wat het tooverwerk aangaat, daar van zal Rinald Schot, *in zyne ontdekkinge der tooverye, u volkomen berigt doen.*

Van 't Water en Van 't Vuur een kluchtige verhaling,
Waar uit wy naakt verſtaan der Heyd'nen blinde dwaling,

Sapient. 13.

Gants ydel is den menſch, en blind gelijk en rotz,
Die, in zijn hart niet heeft de kennis onſes Gods.

SUidas *verhaalt datter twee Heydenſche Prieſters twiſtig waren, om de magt en ſterkheyd haarder Goden te beweeren: ieder prees de zijne. Die van* Perſien *hield het vyer voor zijnen God, want, zey, hy, het vyer verteert alles ten minſten verandert alle fatſoenen, al waren zy ook van gout of andere metalen gemaakt. Hy was in Ægipten by een ander Prieſter van* Canopo, *die ook zijnen God (het Water) boven alle prees, die ten laatſten een wedſpul aanrechteden, wie van beyde de ſterkſte was. De* Perſiſche *Prieſter maakte een autaar toe, daar op hy zijn God ſtelde, de Prieſter van* Canopo *bedagt een groot beeld van ſteen*

HEt *Vuur* by den Perſiers (als die niets beters wiſten)
Als God werd hoog ge-eert, het welk met groote liſten
Van eenen Prieſter werd zeer aardiglijk beſpot:
Want hy met *Water*-vogt gevult heeft eenen pot
Die al vol gaatjes was geſtopt met waſch te zamen,
En maakten hem een hoofd zeer aardig na 't betamen.
Den Afgod zoo hy was (ziet dat gy niet en lagt)
Heeft hy voor heete vuur zeer kluchtig voorts gebragt;
Het waſch verſmolt terſtond, het Water ſprong daar henen.
En bluſchten zoo geheel den God des Vuurs met eenen.
Dies werd de water-kruyk (ô wonderlijk beſtier!)
Voorts aan by den perſiers ge-eert in plaats van 't vier
't Gaat zo nog hedendaags, wanneer wy daar op merken,
„Elk houd'et nog altijd gemeenlijk met den ſterken.

ſteen gebakken, dat hy vol waters en gaten maakte, en wederom met waſch toe ſtopte: als dit beeld nu door den Perſiſchen God zou werden verſlonden, is het waſch geſmolten, de gaten geopent, en die God is ellendig van 't water uitgebluſcht, dus wan de Egiptiſche God den prijs, dat hy den Perſiaanſchen God overwonnen had. Ziet dog de blindheyd dezer armen menſchen, nogtans derf M. Varro *wel zeggen dat hy over de dertig duyzend Goden heeft getelt, en datter wel drie hondert* Jupiters *geweeſt zijn: Hoe vele zijnder onder de Oude geweeſt, die zelve voor Goden wilden ge-eert en aangebeden zijn! De Propheet* Jeremias *klaagt dat onder het volk* Juda *zo vele Goden als ſteden waren, Och dat de Joden zo verblindheen gingen en hingen den Afgoden aan, daar zy de ware Propheten tot hare leyders en predikers hadden.* Nazianzenus *de Oudvader, zeyd wel, hoe meindgy zullenze varen, die hun zelven van giſteren en eergiſtere Goden hebben opgeworpen, en dat van zulke die door haar ſchelmſtukken vermaart zijn geweeſt? ô blindheyd!*

Hoe eenen Herder eerſt het levendige Beeld
Der ſchoone Schilder-konſt in Grieken heeft geteelt.

Ezech. 4.

Een effen Tafel neemt, en luyſtert na mijn ſtem,
Trekt daar na 't leeven op de Stad Jeruſalem.

Waar en wanneer de Edele ſchilder-konſt is aangevangen, en van wie die zelve is begoſt, daar van zyn weynig Hiſtory-Schryvers eenig. Altijd willen de Grieken *zeggen dat de eerſte Schilderye daar gevonden is, want zy zeggen: daar was een Herder die de ſchaduwe van 't Schaapken, dat voor hem ſtond, aardig met zijn ſtaf had afgeteykent, zoo datter in het zand een om-trek bleef, daar uyt de* Grieken *oorzaak namen deze konſt hun toe te ſchrijven. Het*

zy

TErwijl in Grieken-land de Herder gaat verknapen
Zijn kud, na 't leven hy de ſchim van zijne ſchapen
Natuurlik trekt in 't zandt: als nu de ſchaauw vertrok,
Had hy een wollig vlies gemaalt met zijnen ſtok.
Aldus werd alder-eerſt met haar veel-verfde wieken
De ſchoone *Schilder-konſt* gebaart by d'ed'le Grieken;
Pictura die voorts aan met een blyde aangezicht
De wereld heefd verheugd, en wonderlik geſticht:
Die ons gezicht bedriegt, als 't platte ſchynt verheven,
Het ſtomme ſpreken, en het dooden ſchynt te leven,
Het geene ſtille ſtaat, als of het zich beroert:
Dies is waardig dat men haar ten Hemel voert.

---

zy dan zoo het wil, deze konſt is heel oud. Zommige meenen datze al voor de Sondvloed in zwang is geweeſt, andere datze eerſt by de Chaldeen *is gevonden, en zoo in Ægypten gekomen, en van daar voorts te Romen en over al is verſpreyd geworden. Hoe treffelik is deze loflikke konſte by Keyſeren en Koningen in eeren gehouden? en hoe heerlik zijn de vermaarde Meeſters verheven? Om die met Hiſtorien te bewijzen, is onnodig en te lang. De Schilderye, zeyd* Patritius, *is een ſwijgende Poëzie, en de Poëzie is een ſprekende Schilderye. Dit is een goed Schilder, ſpreekt* Plato, *die willende een dapper envroom man uytdrukken met alle zijn omſtandigheden, ook daar na pooge en tragte dat hy ook zo leve, op dat hy voor een vroom man mag gehouden worden.*

Schoen-maker luiſtert hoe de kloekſte Schilder-geeſt
U allen blyven leert by uwen houten leeſt.

1 *Corinth*: 7.

Een ieder blyve in 't geen (zoo lange als hy hier leeft)
Daar hem de lieve God zelfs in beroepen heeft.

APelles, *Prince der Schilders, had een* Venus *geſchildert, die hy gelijk zijn maniere was, openbaarlik vertoonde, en hem daar achter verſchuilde, om te verſtaan wat iegelik met oordeel daar op wiſte te beriſpen. 't Gebeurde dat een ſchoenmaker beriſpte dat de Schoenen van* Venus *niet genoegzaam met ſtrikken waren verſien, over zulx* Apelles *des ſchoenmakers oordeel goed vindende, heeft het ſtuk ingenomen, en verbetert. Des anderendaags komt de ſchoenmaker wederom,*

Apelles, Prinçe van de Schilders, wijt befaamt,
Brogt zijne *Venus*, die het leven ſchier beſchaamt
Voor het gemeene volk, in 't openbaar ten toone.
Een ſcheefer, glad van muil, laakt vaardig d'overſchoone
En zegt: de Schoenen zijn naar edel vrouwen aart,
Niet half genoeg beſtrikt, en 't lint te veel geſpaart?
Den Schilder voegt zich voort naar zijne wyze woorden.
De voeten, zijn terſtond beſtrikt met zijde koorden.
Den Ambagts-man verneemt omtrent zijn leeſt geen fout,
Des vaart hy loſſer uit, en toont zich dapper ſtout,
De beenen, roept hy, zijn wanſchapen en onaardig
Als dit *Apelles* hoord, vertoond hy zich zeer vaardig
En zegt beleefdelik, en met een ſtillen geeſt:
Schoenmaker, zie wel toe: maar blijf by uwen leeſt,
Daar gy uw op verſtaat. Zijt niet zo gaauw in 't laaken.
„Hy dwaalt die oordeel velt, in onbekende zaaken.

---

derom, vind het zelve tafereel daar in de pantoffels verandert en verbetert waren: dies hy by hem zelven, te ſtouter geworden zijnde, wat anders begint te beriſpen, zeggende: dat aan Venus *ſcheen of been eenigen gebreeken waren.* Apelles, *die na zijn oude gewoonte op alles oordeel naarſtig toeluiſterde, merkte dat het was de zelve Schoenmaker die hem 's daags te voren over de ſtrikken had beriſpt, komt voor den dag, en zegt:* Ne ſutor ultra crepidam: *dat is*, Schoenmaker oordeelt niet boven uw leeſt; *gaf daar mede te verſtaan, dat hy wel waardig was te leeren van verſtandige, maar dat onervarene haar moſten wagten van niet lichtelijken een oordeel te vellen over 't gene zy niet verſtaan.*

Ziet hoe twee Schilders hier, elk een om 't beſte deel,
Vaſt ſchilderen om ſtrijd met 't verwige pençeel.

Eccleſ. 9.

Hun werken zullen in der koſtenaren hand
Altijd geprezen zijn, van 't eene in 't ander land.

HOe Zeuxis *en* Parraſius, *twee uytneemende Schilders, malkanderen zogten in de konſt te overtreffen, of veel eer te beſchamen, dat zal deze beeldeniſſen eenigzins vertoonen.* Zeuxis, *om zijn konſt te bewijzen, ſchilderde twee troſſen druyven, die zo levendig gedaan waren, dat de vogels daar op quamen pikken.* Parraſius *daar tegen ſchilderde op een tafereel een gordijn, die zoo natuurlik gemaakt was, dat* Zeuxis *die zelve meende op te ſchuyven, om de Schilderye (die hy waan-*

DE Schilder *Zeuxis* heeft zeer konſtig met verſtand
Een Kind met eenen tros gemaalt in zijne hand,
Waar naar de Vogelen al graag en hongerig vlogen;
Maar komende daar aan zo waren zy bedrogen.
Waarom *Parrhaſius* hier over heeft geſmaalt,
Indien 't Kind (zeyde hy) waar levende afgemaalt;
De Vog'len hadden naar de druyf niet dorven pikken.
Dewijl zy in 't gemeen voor menſchen zich verſchrikken:
En ging zoo al terſtond (uit dryven der natuur)
Een ployinge gordijn betrekken op de muur
Die zo getroffen was? zo levendig en milde!
Dat *Zeuxis*, als hy quam, die zelfs opligten wilde:
Aldus *Parrhaſius* had, met een liſtig oog,
Verſchallikt zijn Meeſter, die de Vogelen bedroog.

---

waande daar achter te ſtaan) te beter te bezien, dat hy, hem beſchaamt vindende, Parraſio *de eere gaf, die niet de Vogelen, maar den Meeſter zelve had bedrogen. Daar naa ſchilderde* Zeuxis *wederom een Kindeken met een ſchootel met Druyven dat zoo aardig gedaan was, dat de Vogels quamen neder dalen om de Druyven te pikken, daar hy nochtans zelve zo groot misnoegen in had, en bekende zijn gebrek, zeggende dat de Druyven veel beter gemaakt waren als het Kindeken want zoo dat zelve naar 't leven was uytgebeeld, dan zouden de Vogels daar voor verſchrikt zijn geweeſt. Zo dat geoordeelt worde dat* Parraſio *de eere toebehoorde. Niet-te-min is deze konſt door zoodanige uytſtekende ligten zeer verbetert, want zy hebben zeer veel heerlijkke en treffelijke werken uytgevoert, en tot ongelooflijken prijze verkocht: daar van* Mander *u volkomen kan genoeg doen.*

DE dood is algemeen, wie iſſer oit gebleven?
Hoe arm, hoe rijk van ſchat, elk loopt haar in 't gemoet.
d'Een is zy bitter gal, den ander honing-zoet,
Wel hem die ſterven leert, en zoekt een beter leven.

2 't Verſtorven graan verrijſt, het blijft niet weg geſcholen,
Zoo doet den menſch ook niet, diens lichaam van den doon
Van nieuws bezielt, verſchijnt voor God en 's menſchen Zoon,
Die 't vierſchaar zelf bekleed, en 't vonnis is bevoleñ.

3 Wee! wee der boozen roth! hoe wilt de ziel doorſnyden
Des geens die als een bok ter ſlinker zyde ſtaat:
Als *Chriſtus* dond'ren zal met een vergramt gelaat,
Vermaledyde gaat, gaat gy vermaledyden.

4 O drymaal witten dag! wel zalig die mag hooren,
Aan Chriſti rechterhand, die lieffelijke ſtem:
Komt hier en erft uw kroon in 't Nieuw Jeruſalem,
Gebenedyde komt, komt hier mijn uitverkooren.

Uyterſte Oordeel

Den Hemel vierſchaar houd, de graven barſten open,
Het aardrijk krielt alzins van zielen opgekropen:
Zijn zoete en felle ſtem de Rechter hooren laat,
Gebenedyde komt, vermaledyde gaat.

Raadzel des digters

DE vlhênde vlugge Tijd, al toornig en verbolgen,
Voor looper, over lang dat ik op 't leſt zal volgen.
Gewiſſe tyding bragt, en dat al wat men zict
Ik met mijn komſte zal vermeluwen tot niet.
Niets hier ter Wereld is, al ſchijnet nog zoo zoete,
Al blinkt het nog zoo ſchoon, of 't loopt my te gemoete.
De Zonne met zijn toorts, de Mane met haar lamp,
Den dag met zijn wit hoofd; De Nagt met haaren damp,
De Somer groen van loof, de Winter wit van ſneeuwe:
Verliezen zig in my, als met een luyd geſchreeuwe;
Het jaar, het ronde jaar, dat op twaalf voeten gaat,
Zig altijd tot my wend met een beweegt gelaat.
Te-my waards ſpoede zig de gulde loop der Sterren:
De menſche in zijn geboort beſchout my al van verren.
De Tijd die met zijn zeyn maayt alles in dit dal,
Ik dapper eens in 't leſt zijn vleugels korten zal.
De menſch denkt minſt om my, daar meeſt aan is gelegen,
Dewijl ik roede of kroon, den vloek of ook den zegen,
Den hemel of de hel, het leven of de dood,
Hem eyndelijken zal toewerpen in den ſchoot:
Wanneer ik 't wankel rad van alle dingen wende.
Nu denkt eens wie ik ben, en radet my in 't

ENDE

REGISTER

Der *Konſt-platen en Beſchrijvingen.*

ÆNeas draagt zijn Vader. Pag: 45
Æſculapius doodet den Baſiliſcus. 16
Afgodery der twe Heydenſe Prieſters 140
Apuleius word Ezel en weder Menſch. 136
Archilla verrooft zijnen armen vriend 112
Arion word van den Dolphijn verloſt. 124
Armoed bind de Fortuyn 40
Appelles beſtraft den Schoenmaker 144
Bachus en Pegaſus by den Wijn. 18
Beeld der oprechter vriendſchap te Romen. 106
Bias zeyd: de Tong iſt beſte en quaatſte. 48
Crates werpt zijn goud in zee. 74
Cupido word uit den Hemel geworpen. 4
Damon en Pythias, twee trouwe vrienden 108
Demoſthenes Fabel van Honden en Wolven. 130
Diana door haar vlijt veragt Cupido. 22
Dionyſius hangt boven Damocles een ſwaart. 54
Diogenes beriſpt Plato. 64
Diogenes in zijn vat en Alexander. 68
Diogenes werpt zijn Beker. 70
Diogenes zoekt Menſchen. 72
Dood en Cupido wiſſelen elkanders Pylen. 24
Empedocles beſtraft den ſlapende Rechters. 110
Firmius laat hem met Hamers ſlaan. 116
Fortuyn of Avontuur. 38
Gierigheit trekt de wijsheyd in 't net. 36
Harpyen by Tyranen en Grijp-vogels vergeleken. 134
Hercules de Gaulois welſprekentheid. 82
Hercules in een droom, en twee Goddinnen. 94
Hipomanes verwint Atalanta. 42
Jupiter baart Minerva. 6
Keyzer Tiberius en Bedelaar. 44
Keyzer vraagt Bias van de dooden. 48
Kleyne Wereld of Menſch. 1
Koning ſtelt d'ootmoedigſte in 't rijk. 56
Liefdekens of Charites. 32
Magtigheyd des Wijns by dry Bekers. 76
Menſch by de kleine Wereld. 1
Menſch by een Boom. 66
Milonis dwaze ſterkheyd. 118
Molen by Gods langmoedigheyd. 14
Momus beriſpt Venus dans. 26
Nero doodet zijn Moeder. 46
Nydigheit ſchent haar zelven. 10
Numæ Pompilii Tempel der belofte. 114
Parrhaſius de Schilder, en Zeuxis. 146
Penelopis kuysheyd. 104
Perillus word in zijn Stier verbrand. 52
Pythagoras zobere Maaltijd. 60
Pluto of de Yzere Eeuw. 58
Polycrates is gelukkig. 126
Prometheus word den lever gepikt. 8
Rave ciert haar met andere Pluymen. 132
Remora het Visken by de tonge in 't vuur. 128
Rechter ſcheid drie zonen met wijsheid 90
Sardanapalus ſpint met de Wijven. 80
Schipper te Rhodis met koren. 83
Schilder-konſt vinding. 142
Semiramis een dappere Heldin. 98
Silvere Eeuwe regeert Jupiter. 2
Socrates word van ſijn vrouwe gequelt. 62
Solon ſnyt zijn tonge af. 86
Sone byt des Moedes neuze af. 92
Sphinx het Monſter-dier. 78
Tantalus by de Gierigheyd. 120
Terminus by Gods ſchikking. 12
Tempels der Heydenen. 30
Tonge het beſte en 't quaatſte. 84
Tomyris verſlaat Cyrum. 100
Tovery en haar grillen. 138
Vat behout ſijn eerſte reuke. 96
Venus is kout ſonder Bacchus en Ceres. 28
Ulyſſis gezellen veranderen in beeſten. 102
Vrede verteerd Mars en Bellonna. 20
Weldaden driederley te Romen. 34
Wijn maakt veelderley menſchen. 122
Zeuxis en Parraſius. 146
Zoilus ziet ander luy gebreken. 80

EYNDE